

Anul XV nr. 1/2023

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Dirrecția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

PERSPECTIVE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE

- Lecțiile războiului din Ucraina. Noile aranjamente de securitate, strategii și capacități în contextul geopolitic și militar actual5**
Iulian CHIFU
- Polonia – adaptări ale politicilor de apărare și securitate pe baza lecțiilor identificate în conflictul din Ucraina 15**
Daniel COCOLICI
- Caucaz – provocări versus oportunități 25**
Gheorghe MATEI

RĂZBOAIELE SECOLULUI XXI

- Conflictele armate – o perspectivă 37**
Alin BĂRĂITARU
- Dezinformare și comunicare strategică: o perspectivă asupra războiului din Ucraina 44**
Mihai VIDESCU
- Implicații ale activității specifice OSINT în desfășurarea conflictului din Ucraina 53**
Rareș-Bogdan TĂBLEȚ

AMENINȚĂRI HIBRIDE

- Provocări la adresa mediului operațional generate de amenințările hibride și de instrumentarea noilor tehnologii 60**
Marian ȘTEFAN
- Credibilitatea și veridicitatea informațiilor din cadrul rețelelor sociale și a platformelor de mesagerie 69**
Cornel ARGINT și Edwin SCHLEIER
- Considerente privind terorismul sinucigaș 76**
Liviu BUȚIU

ISTORIA SERVICIILOR DE INFORMAȚII

Colaborarea serviciilor de informații române și franceze în deceniul patru interbelic pentru contracararea pericolului revizionist în Europa 86

Ioan-Codruț LUCINESCU

RECENZII ȘI SEMNALĂRI

Food for thought 92

Vasile CREȚU

LECȚIILE RĂZBOIULUI DIN UCRAINA. NOILE ARANJAMENTE DE SECURITATE, STRATEGII ȘI CAPABILITĂȚI ÎN CONTEXTUL GEOPOLITIC ȘI MILITAR ACTUAL

*Iulian CHIFU**

Abstract

Russia's large scale aggression war against Ukraine is a first step, never anticipated, in the direction of bringing back war into Europe, in the middle of the 21st Century. Even if only one year of war has passed, some lessons learned have brought into question the type of weapons, the ability to adapt and plan the transition from a peace time defence industry to a wartime industry capable of countering a war fought at wide scale. Moreover, some lessons are related to Ukraine's perspectives of winning for sure the war, but also to the time required to find a solution to such an aggression.

Keywords: *lessons learned; war industry; war of attrition; long war; resilience; putinism.*

LECȚIILE ÎNVĂȚATE ÎN PRIMUL AN DE RĂZBOI

Conceptul Strategic al NATO¹, adoptat la Madrid (2022), a identificat **F.Rusă** drept cea mai importantă și directă amenințare la adresa securității Alianței și a păcii și stabilității în regiunea euroatlantică. Revizionismul, impredictibilitatea, nerespectarea angajamentelor și acordurilor din care face parte sunt trăsături definitorii ale actualei politici externe a Moscovei. **Lecțiile învățate** din agresiunea militară pe scară largă a Rusiei lui Putin în Ucraina sunt multiple și aduc în atenția publicului probleme legate de situația pregătirii statelor și armatelor aliate în fața unui adversar care nu consideră ca fiind obligatorie respectarea valorilor democratice, care dispune în mod discreționar de resurse

vaste (financiare, umane) și care înțelege actele de subversiune și șantaj ca fiind o normalitate a stilului de conducere. În acest context, putem vorbi despre o adevărată **revoluție în afacerile militare**, fiind necesară o revizuire fundamentală a strategiei militare (planificare, instrumentare, adaptare normativă a capabilităților militare) cu care lumea a operat anterior².

A vorbi astăzi despre lecții învățate din agresiunea militară rusă în Ucraina poate părea prematur, mai ales că, în prezent, ne confruntăm cu posibilitatea unui **război de durată/de uzură**³, care combină deja instrumentarul convențional cu cel hibrid și cu repetate recursuri la amenințarea cu **utilizarea armei nucleare tactice**, potrivit doctrinei militare ruse în vigoare. Totuși, unele elemente prealabile le putem analiza. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (Londra) a emis deja o primă

* *Iulian Chifu este președintele Centrului de prevenire a Conflictelor și Early Warning, București, profesor la Universitatea Națională de Apărare Carol I din București și profesor asociat la SNSPA. În prezent, îndeplinește funcția de consilier de stat în cadrul Cancelariei Prim-ministrului Guvernului României.*

evaluare, pe baza unui set de elemente și **decizii strategice**, cu precădere ucrainene, din prima secvență a războiului⁴.

Atlantic Council⁵ și revista NATO au prezentat, la rândul lor, elemente caracteristice din noua fază a războiului din Ucraina. Mai putem adăuga la acest capitol Strategia națională de apărare a SUA (2022)⁶, care include Revizuirea apărării anti-rachetă și Revizuirea posturii nucleare, conținând elemente din evaluările la zi ale situației războiului. Toate sunt, firește, evaluări care au la bază și informații publice aflate la dispoziția cercetătorilor (interviuri cu decidenți politico-militari, analize de intelligence al căror conținut, chiar dacă este clasificat, nu este de natură ca prin relevarea sa să afecteze cursul războiului).

PREMISE GREȘITE. SITUAȚIA ACTUALĂ. DEPOZITE ȘI PRODUCȚIE INDUSTRIALĂ

Ceea ce se poate spune despre **industria de apărare din statele europene** este că întreaga abordare s-a raportat la **premise greșite**, care nu au inclus, în niciun punct, derularea unui război pe scară largă în Europa. Fiecare stat european a respins ideea că ar putea, în viitorul apropiat, să se declanșeze, în interiorul bătrânului continent, **un război lung, pe scară largă**⁷, iar acest fapt a atras excluderea din orice formă de planificare militară a unui astfel de scenariu. Principala consecință a fost că aceste state au păstrat un număr redus de trupe, în mare măsură slab înzestrate și cu o pregătire militară limitată.

Planificarea și pregătirea au avut în vedere cel mult nivelul unei apărări pe termen scurt în fața unei agresiuni externe, existența unor forțe expediționare, unele capabile de sprijin pentru alte instituții în caz de urgențe civile și care să poată acționa într-o formulă de **apărare comună minimală**, partajată cu toți aliații. Soluția agreată și adoptată a fost aceea în care Statele Unite și alte câteva state post-coloniale europene, având calitatea de puteri nucleare și membre permanente ale Consiliului de Securitate al ONU, să dețină responsabilitatea majoră, resursele păstrate

de către acestea pentru a gestiona interesele proprii în fostele colonii fiind suficiente și pentru asigurarea securității la un nivel mai larg.

În prezent, **industria militară civilă** nu mai are nimic de-a face cu perspectiva de a se transforma, la nevoie, în **industrie de război**. Tranziția nu se poate face peste noapte de la producția de serie mică la producția de serie mare sau de masă, capabilă să susțină derularea unui război pe scară largă. Astfel, s-a constatat, în modul cel mai dur și neplăcut, faptul că avem **lanțuri de aprovizionare incomplete sau cu utilitate finită** în materie de muniții, piese de schimb și întreținere, valabile, la limită, pe timp de pace.

Am descoperit, totodată, **dependențe primejdioase pentru securitatea și apărarea unui stat**, lipsa depozitelor de război, o înzestrare precară cu arme și muniții întreținute și disponibile spre utilizare, la nevoie, într-un termen scurt. A devenit evidentă, la nivelul majorității statelor europene, **lipsa producției militare și a industriei cu dublă utilizare**, absența flexibilității industriale a componentei strategice a economiei – o economie îndreptată exclusiv spre piață și cerere imediată. Am înregistrat, acolo unde încă există, o **industrie de apărare autohtonă** înclinată spre producție de calitate, neuzată moral, cu eficiență majoră în materie de costuri, dar care duce la dependențe și la **lipsa principalelor materii prime** pentru producția celor mai elementare componente necesare (precum cartușe, obuze, rachete), în cazul necesității organizării unei apărări în condiții de război pe termen lung.

În domeniul **achizițiilor** ne-am trezit cu sisteme și reguli complicate și inaplicabile în situații de război, cu opțiuni care completează mai degrabă un instrumentar de politică externă și relaționare cu terțe state, și care nu reprezintă o soluție gândită direct și orientată spre capacitatea de apărare într-un război lung a unei țări. Desigur, apartenența la Alianța Nord-Atlantică este crucială, prezența aliatului american este indispensabilă oricărei apărări europene în război, iar lecția ucraineană a demonstrat **lipsa capacității statelor europene de a-și asigura**

propriile producții de război necesare unui asemenea efort, chiar și în fața unui adversar care, din punct de vedere al înzestrării, nu deține neapărat cele mai avansate tehnologii în materie, dar care dispune de suficiente mijloace (resurse materiale și umane) la care să poată recurge.

Mai grav, pe **dimensiunea de personal**, Occidentul a uitat să lupte și să își apere teritoriul, iar **elementele de patriotism și coeziune socială**⁸ s-au pierdut în negura vremurilor din cel de-al Doilea Război Mondial, excepție făcând unele state cu ambiții globale și care dețin resursele necesare pentru a-și asigura capacități de proiecție a forței, de întreținere, pe termen lung, a unor operațiuni la distanță. În prezent, chiar și în condițiile creșterii bugetelor apărării, **atractivitatea meseriei militare**⁹ este greu de refăcut, iar pregătirea personalului și păstrarea experienței celor care au fost implicați în teatre de război sunt din ce în ce mai dificil de realizat, reclamând o adevărată revoluție în afacerile militare, atât la nivel conceptual, cât și la nivel de percepție publică, acceptare socială și construcție de perspective pentru o astfel de meserie.

LECȚII ÎNVĂȚATE ȘI CAPABILITĂȚI NECESARE

Cel mai important punct în asigurarea securității și apărării unui stat s-a dovedit a fi **voința unei națiuni de a-și apăra teritoriul, modul de viață și independența**: cu cât mai puternică este voința, cu atât aceasta va veni mai mult în sprijinul capacităților militare oficiale de apărare ale unui stat, asigurându-i succesul demersului de a ține piept oricărui adversar¹⁰. În acest fel se poate obține acel tip de apărare, pe care experții îl numesc „**apărare de tip arici**” – *porcupine defense* –, prin care se distribuie, la scară largă, arme de calibru mic, lesne de utilizat de către cetățenii fără o pregătire militară prealabilă¹¹. Se obține astfel efectul de descurajare, deosebit de important în caz de conflict.

Apoi, trebuie avut în vedere în ce măsură se poate dispune de arme moderne de apărare, arme antiaeriene de tip Stinger și arme anti-tanc Javelin. Un rol esențial, cu impact major,

l-a avut și utilizarea pe scară largă a dronelor de observare și de atac. Voința națională de apărare, dublată de o înzestrare cu tehnologii defensive moderne de bază, a demonstrat viabilitatea capacității de apărare a unei națiuni mici în fața unei forțe superioare din punct de vedere numeric. Conflictul din Ucraina a evidențiat în ce măsură o superputere de tip autoritar este dispusă să folosească dezinformarea și inducerea în eroare în ceea ce privește propria înzestrare și capacitățile reale de care dispune pentru ducerea luptei. Roiurile de drone¹² – aeriene, navale – teoretizate chiar pentru Ucraina, în perioada de după anexarea Crimeii, în 2014, nu au fost niciodată experimentate sau testate, iar modul de ducere a războiului electronic de către forțele ruse¹³ a ridicat semne mari de întrebare în privința capacității sale de a discerne între prieten și dușman (*friend or foe*), de a comunica și dirija capacități într-un asemenea mediu. Resursele tehnologice de rezervă/alternative sunt esențiale, acestea asigurând funcționarea în condiții vitrege, fiind garanția faptului că propria armată nu „orbește”. În aceste condiții, sectorul privat a devenit o componentă cheie; de exemplu, terminalele Starlink (Internetul prin satelit al lui Elon Musk)¹⁴ dovedindu-se *game changers* în război.

Războiul din Ucraina, ca de altfel orice conflict armat în general, fie că vorbim de Nagorno-Karabah, Siria sau Libia, a relevat nevoia unei producții constante și masive de echipamente militare moderne, dar care să fie și dispensabile, cum este cazul dronelor¹⁵. Din acest punct de vedere, cantitatea și prețul sunt elementele care fac diferența, permițând celui care folosește un anumit tip de tehnică să dispună de aceasta după necesitate, beneficiind de un preț accesibil. Așa cum am văzut, este o condiție obligatorie asigurarea de muniție suficientă, care să poată fi distribuită pe un teritoriu larg, pentru a putea purta un război de lungă durată. Apărarea antiaeriană și antirachetă se dovedește, de asemenea, crucială, cu precădere în ceea ce privește **țintirea rachetelor de croazieră** și a rachetelor balistice¹⁶, mai nou chiar a celor hipersonice, arme redutabile care pot slăbi rapid

moralul și voința de a lupta ale unei națiuni. Este dovedit faptul că militarii care luptă direct pe front sunt mai dispuși să-și asume riscuri atunci când știu că viața celor dragi, familiile de acasă, sunt în siguranță în spatele frontului.

Pe această direcție, se impune tot mai mult **relevanța rezilienței**, cu componentele sale, **reziliența societală**, **reziliența stratificată** cu cele șapte teme/dimensiuni aflate în atenția NATO¹⁷, deocamdată însă la nivel de evaluare, în perspectiva elaborării unei doctrine potrivite și a unei **strategii în domeniul Alianței**. Din aceeași panoplie a lecțiilor învățate în domeniul planificării militare strategice se mai detașează și o serie de aspecte ce țin de configurarea unui **echilibru în raportul dintre categoriile de forțe** – inclusiv cibernetice și spațiale – respectiv capacitatea de a funcționa integrat, de a avea o dezvoltare armonioasă și echilibrată în funcție de necesitățile fiecărui stat și grija de a nu neglija o dimensiune sau alta, fapt care ar putea să conducă la apariția unor vulnerabilități fatale pentru întregul organism militar, în condiții de război lung, pe scară largă și de mare intensitate.

Nu în ultimul rând, contează tot mai mult **rolul securității tehnologice**¹⁸, a investițiilor în cercetare și dezvoltare. *Know-how-ul* și capacitățile de ultimă generație pot înclina balanța spre victorie în cadrul unui război; una dintre lecțiile conflictului din Ucraina ne demonstrează că echipamentele de ultimă generație deschid calea spre **sporirea capacității ofensive**, oferindu-i noi instrumente/avantaje atât la nivel tactic, cât și la nivel strategic. O altă concluzie subsecventă importantă care decurge din acest domeniu (avantajul tehnologic) este legată de faptul că supremația tehnologică (atât în calitate, dar și în cantitate) nu este o condiție suficientă care să asigure *per se* victoria. F.Rusă a constatat, în modul cel mai dur cu putință, că **bombardamentele nu câștigă neapărat un război**. Din contră, bombardarea civililor și a infrastructurii civile trădează disperare, lipsă de alternative și, de ce nu, o recunoaștere a înfrângerilor suferite în teatrul de război. Tot mai mulți analiști politico-militari ajung la concluzia că bombardamentele pot înclina

negativ, pentru agresor, balanța pe câmpul de luptă. „A bombarda pentru a pierde” a fost concluzia mai multor analiști politico-militari în ceea ce privește campania rusă de distrugere a infrastructurii energetice a Ucrainei. Se pare că, în războaiele moderne, părțile beligerante încă mai apelează la principii și tactici tradiționale de ducere a luptei: agresorul urmărește **distrugerea, cât mai rapidă, a moralului unei națiuni**, a luptătorilor săi, în timp ce partea agresată, victima, își planifică riposta luând în calcul și perioada de timp care este, în general, necesară pentru atingerea, la scară largă, a punctului maxim de suportabilitate a frustrărilor, mizând pe **declanșarea mecanismului răzbunării**, ambele tactici oferind justificări în caz de lovituri considerate ilegale, josnice, incalificabile.

CONDIȚIILE ÎN FORMAT 3+1 PENTRU DEZNODĂMÂNTUL RĂZBOIULUI

În ceea ce privește criteriile care ar defini perspectiva soluționării războiului de agresiune pe scară largă al Rusiei în Ucraina, am construit **un format de tipul 3+1**. Acesta conține trei condiții ale Occidentului și Ucrainei și o a patra (mai specială deoarece este mai greu de analizat din cauza impredictibilității sale) care se referă la evoluțiile din F.Rusă.

Astfel, o primă condiție ține de **reziliența Occidentului** în a susține Ucraina; este vorba despre autorități, dar deopotrivă și de populație, deoarece discutăm aici despre state democratice. Este adevărat că cetățenii acestor state au ales să-și asume costurile războiului – prețuri mari la energie, tăieri și consum redus, inflație, plata directă a sumelor de bani pentru susținerea economiei Ucrainei, ajutorarea refugiaților, dar și furnizarea de arme și muniții, *training* și mentenanță Ucrainei, iar mai nou, trecerea la **producția de război**, muniție și capacități, o producție de serie mare, pentru a susține războiul. Principalul motiv pentru care au ales să suporte toate aceste neajunsuri se reduce la prezervarea ideilor democratice – o fac pentru a fi siguri că urmașii lor vor continua să trăiască în cadrul unui regim democratic unde oricât de multe

inconveniente ar exista, acestea sunt de preferat așa-ziselor „beneficii” pe care le-ar presupune un regim autoritar. Într-o dictatură, primul drept care se pierde este libertatea, liberul arbitru, dreptul de a alege fără constrângeri, de a se exprima fără a fi nevoie să suporte represalii.

Cea de-a doua condiție ar fi **reziliența Ucrainei, a conducătorilor săi, dar și a oamenilor de rând**. În caz de conflict armat, este esențial să existe un moral ridicat nu numai în rândul militarilor din linia întâi, dar și la nivelul celor care susțin, din spate, frontul, efortul de apărare (cadrele sanitare, medici și asistente, care oferă îngrijiri medicale, angajații de stat prin a căror activitate este asigurată, în mod direct, logistica necesară pe un câmp de luptă – hrană, echipamente, arme și muniții, lucrătorii din sectorul privat care pot juca un rol critic în sprijinirea efortului național). Așa cum am analizat și mai sus în acest articol, liderii politico-militari ucraineni pun accent, în mod deosebit, pe apărarea populației din spatele frontului, pe avantajul oferit de utilizarea sistemelor moderne antirachetă și antiaeriene, dar și pe ultimele tehnologii, cum este cazul dronelor (avantajoase în termeni de costuri umane, deoarece nu presupun așa ceva, fiabile, versatile, acoperind o suprafață mare de teren, utilizate atât în atac, cât și în apărare, dispensabile deoarece sunt produse într-un număr suficient de mare și la un cost relativ suportabil pentru a putea fi „sacrificate” în funcție de necesități).

Cea de-a treia condiție este **capacitatea Ucrainei de „a absorbi” preconizata ofensivă pe scară largă a forțelor ruse din această primăvară**, unde Kremlinul a mobilizat sau urmează să mobilizeze între 300.000 și 500.000 de oameni¹⁹, pe lângă cei 200.000 mobilizați în luna februarie 2022. Într-un an de război, Rusia a pierdut circa 200.000 de oameni, inclusiv circa 30.000 luptători Wagner²⁰. Acest lucru s-a datorat parțial și faptului că noii recruți au fost instruiți la repezeală, iar pe front au ajuns să fie folosiți pe post de „carne de tun”, masă de manevră pentru formulele de „atacuri în valuri”, formule caracteristice, de altfel, celui de-al Doilea Război Mondial²¹.

În ceea ce privește Ucraina, este esențial, pentru echilibrarea balanței forțelor în terenul de luptă, ca regimul de la Kiev să treacă, cât mai rapid posibil, **la propria ofensivă**, în cât mai multe regiuni ale frontului. În definitiv, orice strategie de război se aseamănă cu o strategie a unui jucător de șah, diferența fiind că frontul din afara tablei de joc măsoară circa 1100 km, la care putem adăuga frontiera ruso-ucraineană nordică și pe cea a Ucrainei cu Belarus (cu precizarea că la acest din urmă segment sunt de așteptat mai degrabă atacuri purtate de forțele ruse decât atacuri purtate de forțele armate belaruse²²).

În afara celor trei condiții enunțate mai sus, care țin de dinamica directă din linia întâi, mai există o condiție specială, referitoare la F.Rusă, respectiv cea care evaluează **capacitatea lui Vladimir Putin de a controla puterea la Kremlin**²³. Desigur, avem de-a face cu o autocrație, transformată, în perioada de război, într-o adevărată dictatură unipersonală. Problema care se pune, însă, în contextul acestui conflict, este în ce măsură mai poate V.Putin să se impună în fața cercului său de apropiați în condițiile în care, cel puțin pentru moment, oligarhii și toți cei care constituie anturajul președintelui rus în loc de beneficii (bani, bunuri și alte facilități menite să le asigure o viață bună lor și celor apropiați) au de-a face cu **sancțiuni** (bunuri și conturi blocate și confiscate, interdicții de călătorie pentru ei și pentru familiile lor²⁴). Acest lucru poate conduce la apariția condițiilor care prefigurează o posibilă înlocuire a liderului rus chiar de către cercul său, într-o încercare disperată de a asigura **supraviețuirea/conservarea sistemului putinist, chiar și fără Putin**²⁵. În prezent, este dificil de estimat în ce măsură Putin dispune de suficiente resurse pentru a rezista sau, dimpotrivă, o lovitură de palat ar avea sorți de izbândă, conducând în final la prăbușirea sistemului. Istoria ne demonstrează că uneori este suficient să intervină chiar și un eveniment minor (vezi arestarea de către poliția religioasă și decesul în captivitate al unei fete, în Iran, sau orice urgență civilă nesoluționată spontan) care să conducă la „topirea” puterii, la implozie, la schimbare la vârf²⁶. Premisele și precedentele există deja: Putin a lansat un război de agresiune pe scară largă fără să treacă prin „faza de polarizare”,

atragerea susținerii necondiționate a propriei populații, care, în cazul de față, își pune destul de multe semne de întrebare de ce a fost necesară atacarea Ucrainei; apoi Rusia lui **Putin a pierdut monopolul „violentei militare legitime”**, prin implicarea companiilor militare private, a cazacilor și a armatelor regionale ale diferiților lideri; în fine, a trimis la război oameni care nici nu înțeleg, nici nu sunt pe deplin convingși de justetea cauzei, ba mai mult, o anumită categorie consideră că principala motivație a acestei lupte este de fapt consolidarea/prezervarea puterii lui Putin²⁷. Dacă ne oprim să analizăm numai această ultimă condiție, proasta echipare și trimiterea la moarte sigură, în prima linie, a unor oameni nepregătiți, se poate trage oricând concluzia că, odată înțeles prețul plătit (inutilitatea morților a sute de mii de oameni), societatea rusă ar putea să-și îndrepte direct nemulțumirile către liderul de la Kremlin. Cel puțin așa au stat lucrurile acum un secol, când deciziile politice de la vârful, din timpul Primului Război Mondial, s-au soldat cu două revoluții²⁸.

TREI CONCLUZII STRATEGICE PENTRU PACEA DIN UCRAINA

În opinia noastră, există **trei concluzii fundamentale** ale actualului război de agresiune pe scară largă a F.Ruse, pe care le susținem necondiționat, și care ar trebui să fie adevărate **lecții învățate** (chiar și numai prin simplul fapt că avem de-a face cu un război în Europa, în plin secol XXI):

1. F.Rusă trebuie să piardă²⁹

Numai astfel putem apăra principiile lumii bazate pe reguli democratice. Moscova nu trebuie să primească „cadouri” pentru că a declanșat o agresiune pe scară largă împotriva unui stat independent, nu are dreptul și nu trebuie să rămână cu niciun metru pătrat de teritoriu ucrainean.

Ideea de a da la schimb **teritorii pentru a obține pacea³⁰**, o variantă discutată în cazul conflictului din Orientul Mijlociu, este inacceptabilă pentru că aceasta s-ar traduce prin legitimarea unui comportament agresiv, când prin

utilizarea forței militare un stat poate modifica frontierele, poate schimba regulile jocului democratic. Mai mult, nu trebuie uitat că războiul se desfășoară pe teritoriul ucrainean, că Rusia nu suportă decât efecte secundare minore pe propriul teritoriu, chiar dacă Putin a adus războiul acasă, la ușa fiecărui rus³¹, prin mobilizarea parțială sau prin efectele sancțiunilor care se resimt din ce în ce mai mult.

2. Rusia trebuie să plătească³²

La ordinul lui Putin, Rusia a pornit războiul, a distrus, a omorât civili nevinovați, fără nicio motivație reală, pe baza unei ideologii și a unei narațiuni pe care și în ziua de azi mai caută să o rafineze pentru a-i oferi acea doză de credibilitate necesară pentru justificarea unei intruziuni agresive. În spatele declarațiilor oficiale se ascund percepții și pretenții de tipul: pierderea unui statut de superputere (pe care nu-l mai are din 1991, de la prăbușirea Uniunii Sovietice), recucerirea fostului imperiu, prezervarea regimului autoritar putinist, frica de democratizare, de vocea cetățenilor, de a oferi opțiuni și alegeri. Toți acești factori au împins actualul regim aflat la putere la comiterea de crime de război³³. Rusia trebuie să plătească pentru reconstrucția Ucrainei și pentru compensarea cheltuielilor de război.

Trebuie, din păcate pentru cetățenii săi nevinovați, să încaseze plata pentru că a declanșat războiul. Sunt voci care susțin că Putin a ajuns aici pentru că nu a avut loc niciodată **decontul Războiului Rece³⁴**. Rusia nu a plătit pentru distrugerea și spolierea statelor estului Europei, care au fost atât de bucuroase că au scăpat de fostul tiran încât s-au „aruncat în brațele” Occidentului, optând fără să clipească pentru democrație și economie de piață, fără a mai discuta măcar de **despăgubirile cuvenite a fi încasate de la perdantul și declanșatorul Războiului Rece**. Astăzi, Rusia ar trebui adusă în situația acelor actori care odinioară, asemenea ei, au făcut uz în mod agresiv de puterea militară, astfel încât să nu mai poată declanșa vreodată vreun război sau să amenințe lumea cu utilizarea armei nucleare³⁵.

3. Sancțiuni secundare pentru sprijinul în ocolirea sancțiunilor la adresa Rusiei

Cetățenii Occidentului colectiv au plătit și plătesc zilnic pentru războiul de agresiune al Rusiei în Ucraina. Cu toții și-au asumat, după cum arătam mai sus, costurile războiului. În aceste condiții, nu este admisibil moral și legal ca unele entități – persoane, companii, state – să profite, să se îmbogățească sau să desconsidere

acest efort colectiv, să se folosească de situația creată ca de o oportunitate pentru suplimentarea propriilor venituri (fie prin ocolirea sancțiunilor impuse, fie prin sprijinirea Rusiei în demersurile sale de eludare a acestora³⁶). Statele occidentale sunt datoare să se asigure că și cei din această categorie, **îmbogățiți de război** sau complici ai agresorului rus³⁷, plătesc!

BIBLIOGRAFIE

1. CHARAP Samuel, Miranda Priebe, *Avoiding a Long War. U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict*, RAND Corporation, Washington DC, 2023, 32 p.; <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>.
2. CHIFU Iulian, „Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride”, *Revista Infosfera*, nr.1/2018, ISSN 2065-3395.
3. CHIFU Iulian, „Reziliență strategică: de la stabilitate și prevenție la acțiune pro-activă și adaptabilitate dinamică/ Strategic Resilience: from stability and prevention to pro-active action and dynamic adaptability”, *Revista Gândirea Militară Românească*, nr.1/2021/*Romanian Military Thinking*, nr.1/2021.
4. CHIFU Iulian, „Lecțiile conflictului din Ucraina și perspectivele rezilienței societale”, *Revista Infosfera*, nr. 2/2022.
5. CHIFU Iulian, „Reziliență contemporană: competitivitatea națiunilor, capabilitatea statelor și securitatea societală”, *Revista Infosfera*, nr. 3/2022.
6. CHIFU Iulian, „Constructul și tematica rezilienței stratificate”, în *Infosfera*, nr. 4/2022.
7. CHIFU Iulian, „Securitate tehnologică. Un nou domeniu de strictă actualitate a securității viitorului”, *Revista Infosfera*, nr. 2/2021.
8. CHIFU Iulian, *Războiul de agresiune pe scară largă în Ucraina, în plin secol 21*, volumul 4 din tetralogia Reconfigurarea Securității și a Relațiilor Internaționale în Secolul 21, Editura RAO, București, 2023, ISBN 978-606-006-835-8.
9. COLLINSON Stephen, *The West Hardest Task in Ukraine: Convincing Putin he's losing*, CNN, 16 February 2023, la <https://edition.cnn.com/2023/02/16/politics/ukraine-strategy-putin-west/index.html>.
10. HAMBLING David, „The US Navy wants swarms of thousands of small drones”, *MIT Technology Review*, 24 october 2022, at <https://www.technologyreview.com/2022/10/24/1062039/us-navy-swarms-of-thousands-of-small-drones/>.
11. HERD P. Graeme, *Putin's War in Ukraine: Alternative Russian Futures, Assumptions and Risk Calculus*, International Center for Defense and Security, 15 September 2022, at <https://icds.ee/en/putins-war-in-ukraine-alternative-russian-futures-assumptions-and-risk-calculus/>.
12. IYENGAR Rishi, „Why Ukraine Is Stuck With Elon (for Now). His Starlink satellite internet service has largely kept Ukraine online—but highlights the risks of overreliance on the private sector in wartime”, *Foreign Policy*, 22 november 2022, at <https://foreignpolicy.com/2022/11/22/ukraine-internet-starlink-elon-musk-russia-war/>.
13. JONSSON Oscar, Robert Seely, „Russian full-spectrum conflict: An appraisal after Ukraine”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Taylor & Francis, vol. 28, nr. 1, 2015.
14. KRAMER D. Franklin, Barry Pavel, *NATO priorities: Initial lessons from the Russia-Ukraine war*, Atlantic Council, at <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/nato-priorities-initial-lessons-from-the-russia-ukraine-war/>.
15. KRAMER E. Andrew, ‘Our Losses Were Gigantic’: Life in a Sacrificial Russian Assault Wave, *The New York Times*, 13 February 2023, at <https://www.nytimes.com/2023/02/13/world/europe/ukraine-russia-prisoners.html>.

16. KRIEGER J. Patrick, *How World War I fueled the Russian Revolutions*, History.com, 28 April 2021, at <https://www.history.com/news/world-war-i-russian-revolution>.
17. LAPAYIEV Yuri, "EW Hype? The Reasons Behind the Limited Effectiveness of Russia's Electronic Warfare in Ukraine", *Eurasia Daily Monitor*, Jamestown Foundation, 11 April 2022, at <https://jamestown.org/program/ew-hype-the-reasons-behind-the-limited-effectiveness-of-russias-electronic-warfare-in-ukraine/>.
18. LIEVENS Filip, Greet Van Hoyer, Bert H.J. Schreurs, "Examining the relationship between employer knowledge dimensions and organizational attractiveness: An application in a military context", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, vol. 78, nr. 4, 2005.
19. MELKOZEROVA Veronika, *Moscow to mobilize 500,000 new conscripts*, Kyiv military intelligence says, Politico, 7 January 2023, at <https://www.politico.eu/article/russia-mobilize-new-conscript-military-intelligence-war-ukraine/>.
20. MOFFETT Luke, *Sanctions for War, Reparations for Peace*, OpinioJuris, 1 April 2022, at <https://opiniojuris.org/2022/04/01/sanctions-for-war-reparations-for-peace/>.
21. PERNIN G. Christopher, Brian Nichiporuk, Dale Stahl, Justin Beck, Ricky Radaelli-Sanchez, *Unfolding the Future of the Long War: Motivations, Prospects, and Implications for the U.S. Army*, RAND Corporation, 2008, at <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mg738a>.
22. PITEL Laura, Raya Jalabi, "Fast, cheap, deadly: the budget drone changing global warfare", *Financial Times*, 25 August 2022, at <https://www.ft.com/content/948605a1-cf6c-40ea-b403-9a97d72be2cf>.
23. PLEITGEN Frederik, Zahra Ullah, Claudia Otto and Rob Picheta, *Belarus claims it won't send troops to Ukraine*, CNN, 16 February 2023, at <https://edition.cnn.com/2023/02/16/europe/belarus-ukraine-troops-russia-border-intl/index.html>.
24. REMNICK David, "Putin, Ukraine and the Preservation of Power", *The New Yorker*, 23 January 2023, at <https://www.newyorker.com/magazine/2022/01/31/putin-ukraine-and-the-preservation-of-power>.
25. SALERNO-GARTHWAITE Andrew, *Ukraine's full-circle on Iron Dome air defence may pan out with new Israeli PM. A change of government in Israel could be about to help protect Ukraine from Iranian drones*, Army Technology, 18 November 2022, at <https://www.army-technology.com/news/ukraines-full-circle-on-iron-dome-air-defence-may-pan-out-with-netanyahu/>.
26. STANOVAYA Tatyana, *Russia faces three pivotal moments in 2023*, Carnegie Endowment for International Peace, 9 January 2023, at <https://carnegieendowment.org/politika/88753>.
27. ULLMAN Harlan, *A porcupine defense against Russia and China*, US Naval Institute blog, 3 May 2018, at https://blog.usni.org/posts/2018/05/03/a-porcupine-defense-against-russia-and-china?utm_source=USNI%20Blog&utm_campaign=6b62cec3d0-USNI_BLOG_DAILY&utm_medium=email&utm_term=0_4c2505d433-6b62cec3d0-227804801&mc_cid=6b62cec3d0&mc_eid=4ebe4532c8.
28. WEBER Peter, *Can Putin Survive his "catastrophic" Ukraine war?*, The Week, 23 January 2023, at <https://theweek.com/russo-ukrainian-war/1020161/will-putin-survive-his-catastrophic-ukraine-warn>.
29. WEINGARTEN Joel, The illusion of "Land for peace", *The National Interest*, No. 16 (Summer 1989).
30. ZABRODSKYI Mykhaylo, Jack Watling, Oleksandr V. Danylyuk and Nick Reynolds, *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022*, 30 November 2022, at <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>.
31. *** CEPA, *Moscow Growing Reparations Debt*, 10 April 2019, at <https://cepa.org/article/moscows-growing-reparations-debt/>.
32. *** CSCE Commission, *Russian war crimes in Ukraine*, 4 May 2022, at <https://www.csce.gov/international-impact/events/russian-war-crimes-ukraine>.
33. *** European Commission, *Commission proposes to criminalise evasion of EU sanctions*, 2 December 2022, at https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_7373.

- 34.*** European Council, *EU sanctions against Russia explained*, 7 February 2023, at <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>.
- 35.*** NATO 2022 Strategic Concept, la <https://www.nato.int/strategic-concept/>.
- 36.*** The White House, *National Security Strategy*, October 2022, at <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
- 37.*** OECD Development Centre, *Perspectives on Global Development: Social Cohesion in a Shifting World*, 2012 edition, at https://www.oecd-ilibrary.org/development/perspectives-on-global-development-2012_persp_glob_dev-2012-en.
- 38.*** President of Ukraine, *The one who finances the Russian Federation is the accomplice of war crimes committed by Russia - Oleg Ustenko*, 25 April 2022, at <https://www.president.gov.ua/en/news/toj-hto-finansuye-rf-ye-spivuchasnikom-voyennih-zlochiv-ya-74549>.
- 39.*** Reuters, *Wagner group has suffer ever 30.000 casualties in Ukraine*, 17 February 2023, at <https://www.reuters.com/world/europe/white-house-wagner-group-has-suffered-over-30000-casualties-ukraine-2023-02-17/>.
- 40.*** *Think Tank reports on the invasion of Ukraine*, 8 February 2023, Think Tank Review, at <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/think-tank-reports-on-the-invasion-of-ukraine/>.
- 41.*** UN, *General Assembly adopts resolution on Russian reparations for Ukraine*, 14 November 2022, at <https://news.un.org/en/story/2022/11/1130587>.

¹ NATO 2022 Strategic Concept, la <https://www.nato.int/strategic-concept/>.

² O. Jonsson, R. Seely, "Russian full-spectrum conflict: An appraisal after Ukraine", *The Journal of Slavic Military Studies*, vol. 28, nr. 1, 2015, Taylor & Francis, p. 1-22.

³ Iulian Chifu, *Războiul de agresiune pe scară largă în Ucraina, în plin secol 21*, volumul 4 din tetralogia „Reconfigurarea Securității și a Relațiilor Internaționale în Secolul 21”, Editura RAO, București, 2023. A se vedea și Samuel Charap, Miranda Priebe, *Avoiding a Long War. U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict*, la <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>.

⁴ Mykhaylo Zabrodskyi, Jack Watling, Oleksandr V. Danylyuk and Nick Reynolds, *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022*, Royal United Services Institute, London, 30 noiembrie 2022, la <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>.

⁵ Franklin D. Kramer, Barry Pavel, *NATO priorities: Initial lessons from the Russia-Ukraine war*, Atlantic Council, la <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/nato-priorities-initial-lessons-from-the-russia-ukraine-war/>.

⁶ The White House, *National Security Strategy*, octombrie 2022, la <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.

⁷ Christopher G. Permin, Brian Nichiporuk, Dale Stahl, Justin Beck, Ricky Radaelli-Sanchez, *Unfolding the Future of the Long War: Motivations, Prospects, and Implications for the U.S. Army*, RAND Corporation, 2008, la <https://www.jstor.org/stable/10.7249/mg738a>.

⁸ OECD Development Centre, *Perspectives on Global Development: Social Cohesion in a Shifting World*, 2012 edition, la https://www.oecd-ilibrary.org/development/perspectives-on-global-development-2012_persp_glob_dev-2012-en.

⁹ Filip Lievens, Greet Van Hoye, Bert H.J. Schreurs, "Examining the relationship between employer knowledge dimensions and organizational attractiveness: An application in a military context", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, vol. 78, nr. 4, 2005, p. 553-572.

¹⁰ A se vedea "Think Tank reports on the invasion of Ukraine", 8 februarie 2023, *Think Tank Review*, la <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/library/library-blog/posts/think-tank-reports-on-the-invasion-of-ukraine/>.

¹¹ Harlan Ullman, *A porcupine defense against Russia and China*, US Naval Institute blog, 3 mai 2018, la https://blog.usni.org/posts/2018/05/03/a-porcupine-defense-against-russia-and-china?utm_source=USNI%20Blog&utm_campaign=6b62cec3d0-USNI_BLOG_DAILY&utm_medium=email&utm_term=0_4c2505d433-6b62cec3d0-227804801&mc_cid=6b62cec3d0&mc_eid=4ebe4532c8.

¹² David Hambling, „The US Navy wants Swarms of thousands of small drones”, *MIT Technology Review*, 24 octombrie 2022, la <https://www.technologyreview.com/2022/10/24/1062039/us-navy-swarms-of-thousands-of-small-drones/>.

- ¹³ Yuri Lapayiev, „EW Hype? The Reasons Behind the Limited Effectiveness of Russia’s Electronic Warfare in Ukraine”, în *Eurasia Daily Monitor*, Jamestown Foundation, 11 aprilie 2022, la <https://jamestown.org/program/ew-hype-the-reasons-behind-the-limited-effectiveness-of-russias-electronic-warfare-in-ukraine/>.
- ¹⁴ Rishi Iyengar, „Why Ukraine Is Stuck With Elon (for Now). His Starlink satellite internet service has largely kept Ukraine online—but highlights the risks of overreliance on the private sector in wartime”, publicat în *Foreign Policy*, 22 noiembrie 2022, la <https://foreignpolicy.com/2022/11/22/ukraine-internet-starlink-elon-musk-russia-war/>.
- ¹⁵ Laura Pitel, Raya Jalabi, „Fast, cheap, deadly: the budget drone changing global warfare”, publicat în *Financial Times*, 25 august 2022, la <https://www.ft.com/content/948605a1-cf6c-40ea-b403-9a97d72be2cf>.
- ¹⁶ Andrew Salerno-Garthwaite, *Ukraine’s full-circle on Iron Dome air defence may pan out with new Israeli PM. A change of government in Israel could be about to help protect Ukraine from Iranian drones*, Army Technology, 18 noiembrie 2022, la <https://www.army-technology.com/news/ukraines-full-circle-on-iron-dome-air-defence-may-pan-out-with-netanyahu/>.
- ¹⁷ A se vedea Iulian Chifu, „Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride”, în revista *Infosfera*, februarie 2018, p. 23-30; Iulian Chifu, „Reziliență strategică: de la stabilitate și prevenție la acțiune pro-activă și adaptabilitate dinamică”, în revista *Gândirea Militară Românească*, nr. 1/2021, p. 10-21; Iulian Chifu, „Lecțiile conflictului din Ucraina și perspectivele rezilienței societale”, în revista *Infosfera*, nr. 2/2022, p. 3-10; Iulian Chifu, „Reziliență contemporană: competitivitatea națiunilor, capabilitatea statelor și securitatea societală”, în revista *Infosfera*, nr. 3/2022, p. 5-14; Iulian Chifu, „Constructul și tematica rezilienței stratificate”, în revista *Infosfera*, nr. 4/2022, p. 3-10.
- ¹⁸ Iulian Chifu, „Securitate tehnologică. Un nou domeniu de strictă actualitate a securității viitorului”, *Revista Infosfera*, nr. 2/2021, p. 13-22.
- ¹⁹ Veronika Melkozerova, *Moscow to mobilize 500,000 new conscripts, Kyiv military intelligence says*, Politico, 7 ianuarie 2023, la <https://www.politico.eu/article/russia-mobilize-new-conscript-military-intelligence-war-ukraine/>.
- ²⁰ „Wagner group has suffered over 30.000 casualties in Ukraine”, Reuters, 17 februarie 2023, la <https://www.reuters.com/world/europe/white-house-wagner-group-has-suffered-over-30000-casualties-ukraine-2023-02-17/>.
- ²¹ Andrew E. Kramer, „«Our Losses Were Gigantic»: Life in a Sacrificial Russian Assault Wave”, *The New York Times*, 13 februarie 2023, la <https://www.nytimes.com/2023/02/13/world/europe/ukraine-russia-prisoners.html>.
- ²² Frederik Pleitgen, Zahra Ullah, Claudia Otto and Rob Picheta, *Belarus claims it won’t send troops to Ukraine*, CNN, 16 februarie 2023, la <https://edition.cnn.com/2023/02/16/europe/belarus-ukraine-troops-russia-border-intl/index.html>.
- ²³ Peter Weber, *Can Putin Survive his “catastrophic” Ukraine war?*, The Week, 23 ianuarie 2023, la <https://theweek.com/russo-ukrainian-war/1020161/will-putin-survive-his-catastrophic-ukraine-warn>.
- ²⁴ *EU sanctions against Russia explained*, European Council, 7 februarie 2023, la <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>.
- ²⁵ Graeme P. Herd, *Putin’s War in Ukraine: Alternative Russian Futures. Assumptions and Risk Calculus*, International Center for Defense and Security, 15 septembrie 2022, la <https://icds.ee/en/putins-war-in-ukraine-alternative-russian-futures-assumptions-and-risk-calculus/>.
- ²⁶ Tatyana Stanovaya, *Russia faces three pivotal moments in 2023*, Carnegie Endowment for International Peace, 9 ianuarie 2023, la <https://carnegieendowment.org/politika/88753>.
- ²⁷ David Remnick, *Putin, Ukraine and the Preservation of Power*, The New Yorker, 23 ianuarie 2023, la <https://www.newyorker.com/magazine/2022/01/31/putin-ukraine-and-the-preservation-of-power>.
- ²⁸ Patrick J. Krieger, *How World War I fueled the Russian Revolutions*, History.com, 28 aprilie 2021, la <https://www.history.com/news/world-war-i-russian-revolution>.
- ²⁹ Emmanuel Macron (<https://odessa-journal.com/emmanuel-macron-russia-must-lose-the-war/>), Biden (<https://www.bbc.com/news/world-europe-63578919>) susțin înfrângerea Rusiei, ca și documente ale NATO, UE, G7 (alternativ Ucraina trebuie să câștige războiul). Vezi și Stephen Collinson, *The West Hardest Task in Ukraine: Convincing Putin he’s losing*, CNN, 16 February 2023, la <https://edition.cnn.com/2023/02/16/politics/ukraine-strategy-putin-west/index.html>.
- ³⁰ Joel Weingarten, The illusion of “Land for peace”, *The National Interest*, No. 16 (Summer 1989), p. 114-116.
- ³¹ Iulian Chifu, *Războiul de agresiune pe scară largă al Rusiei în Ucraina*.
- ³² UN, *General Assembly adopts resolution on Russian reparations for Ukraine*, 14 November 2022, at <https://news.un.org/en/story/2022/11/1130587>.
- ³³ CSCE Commission, *Russian war crimes in Ukraine*, 4 May 2022, at <https://www.csce.gov/international-impact/events/russian-war-crimes-ukraine>.
- ³⁴ CEPA, *Moscow Growing Reparations Debt*, 10 April 2019, at <https://cepa.org/article/moscows-growing-reparations-debt/>.
- ³⁵ Luke Moffett, *Sanctions for War, Reparations for Peace*, OpinioJuris, 1 aprilie 2022, la <https://opiniojuris.org/2022/04/01/sanctions-for-war-reparations-for-peace/>.
- ³⁶ *Commission proposes to criminalise evasion of EU sanctions*, European Commission, 2 decembrie 2022, la https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_7373.
- ³⁷ Vladimir Zelenski, *The one who finances the Russian Federation is the accomplice of war crimes committed by Russia - Oleg Ustenko*, 25 aprilie 2022, la <https://www.president.gov.ua/en/news/toj-hto-finansuye-rf-ye-spivuchasnikom-voyennih-zlochiv-ya-74549>.

POLONIA – ADAPTĂRI ALE POLITICILOR DE APĂRARE ȘI SECURITATE PE BAZA LECȚIILORILOR IDENTIFICATE ÎN CONFLICTUL DIN UCRAINA

*Daniel COCOLICI**

Abstract

Considering the lessons identified while analysing the conflict in Ukraine and the major impact of the war on the regional and European security environment, NATO/EU countries decided to accelerate the process of strengthening their national defense posture. Poland has assumed a leading role in consolidating the operational capabilities of its armed forces via revision of strategic planning in the area of defense and security, pledging to raise the defense expenditures in the next years and signing major military procurement deals. These developments raise the perspective of massive acquisition of new capabilities and a likely role for Poland as the main regional military power.

Keywords: *Ukraine; lessons identified; Poland; geostrategy; aggression; deterrence; increase; acquisitions; capabilities.*

CONTEXTUL STRATEGIC

Situația de criză multidimensională creată de războiul din Ucraina, prima confruntare militară majoră în contextul relansării competiției strategice la nivel global, determină o schimbare dramatică a echilibrului de securitate din Europa, marcând reîntoarcerea la epoca utilizării discreționare a forței militare. Conflictul din țara vecină României semnalează reapariția războiului convențional de mare amploare pe continentul european și pune în discuție întregul sistem european de securitate post-Război Rece, pe de o parte, și contestă direct, cu instrumente de tip „hard power”, ordinea internațională bazată pe reguli și preeminența SUA/Occidentului în afacerile globale, pe de altă parte.

Mai mult decât atât, evoluția conflictului din Ucraina a relevat o serie de concluzii cu privire la nevoia de adaptare a sistemelor de apărare din statele NATO/UE, printre care:

- precizia munițiilor este importantă, însă cantitatea este cea care face diferența - în context, conflictul din Ucraina a evidențiat importanța logisticii pentru statele membre NATO/UE, a deținerii unor rezerve de muniții, materiale, tehnică și echipamente militare, chiar dacă deciziile politice din ultimele decenii au vizat reducerea cheltuielilor pentru apărare;

- un sistem de comandă-control adaptabil, care să permită transmiterea rapidă a informațiilor culese de senzori, după procesare, către toate componentele decizionale (inclusiv la unitățile combatante), concomitent cu acordarea unei libertăți sporite pentru comandanții militari în ceea ce privește deciziile de nivel tactic;

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

- necesitatea unor eforturi de înzestrare echilibrate, direcționate atât către tehnică militară ofensivă și platforme de luptă fără pilot, cât și către mijloacele de apărare terestre și aeriene (dintre acestea din urmă, sistemele portabile capătă o relevanță sporită, în condițiile în care necesită resurse financiare semnificativ mai reduse în raport cu tehnica de luptă tradițională);

- puterea și reziliența industrială a unei țări sunt vitale pentru capacitatea acesteia de a face față unui conflict militar prelungit, ceea ce evidențiază necesitatea întăririi cooperării între forțele armate/FA și industria de apărare;

- pregătirea teritoriului național în faza pre-conflict, menținerea controlului liniilor de comunicații strategice, realizarea sprijinului logistic optim și neîntrerupt al unităților luptătoare, coroborate cu asigurarea unor capacități moderne (C4ISR, UCAV, artilerie de înaltă precizie, apărare de coastă etc.), menținerea funcționării industriei de război și infrastructurii critice, crearea de stocuri suficiente și dispersarea lor în teren și asigurarea instrucției militare a populației reprezintă principalele elemente de reziliență împotriva unei agresiuni convenționale moderne.

Prin prisma „*lecțiilor identificate*”, conflictul din Ucraina a adus în prim-plan necesitatea consolidării arhitecturii de securitate și apărare a spațiului euroatlantic. Chiar dacă agresiunea F.Ruse nu vizează direct un stat membru NATO, în contextul implicării indirecte a Alianței Nord-Atlantice, prin furnizarea de sprijin militar Ucrainei, posibilitatea extinderii conflictului prin implicarea directă a NATO într-o confruntare militară cu F.Rusă este un scenariu mai plauzibil ca niciodată în istoria recentă a organizației. În acest context, a revenit în atenția factorilor de decizie politico-militari din statele NATO/UE necesitatea creșterii cheltuielilor militare pentru a oferi forțelor armate proprii pregătirea și echipamentele militare necesare în fața unui adversar de calibrul F.Ruse și pentru a asigura reziliența industriei de apărare, fapt devenit imperativ, mai ales în condițiile unui conflict prelungit. Dintre statele membre NATO care au întreprins pași concreți în sensul consolidării capacității operaționale a FA proprii, în contextul situației actuale de securitate, se remarcă Polonia¹.

POZIȚIONAREA POLONIEI ÎN ARHITECTURA DE SECURITATE EUROPEANĂ

„Dacă Rusia și-ar fi comasat forțele la granița poloneză luni de zile (în regiunea Kaliningrad și în Belarus) și în loc să atace Ucraina ar fi invadat Polonia pe 24 februarie, atunci pe teritoriul Poloniei ar fi fost staționați nu 10.000, ci 100.000 de militari americani. Pe lângă trupe, NATO ar mai fi trimis și zeci de avioane de luptă, elicoptere și probabil mai multe sisteme balistice Patriot. Poate s-ar fi văzut chiar și distrugătoare americane echipate cu rachete de croazieră Tomahawk în Marea Baltică. Mai târziu, ar fi ajuns și mai multe tancuri, în caz că ar fi fost nevoie. Însă dacă atacul asupra Poloniei ar fi survenit brusc, armata Poloniei, care în prezent însumează puțin peste 140.000 de militari, ar fi fost nevoită să se apere singură o perioadă, până când aliații ar fi venit în ajutor. Avem o armată capabilă să respingă în mod eficient atacurile inamice timp de două-trei săptămâni, să identifice amenințările și să le neutralizeze în afara țării? Mi-e teamă că nu”. General (r) Miroslaw Rózański, fostul șef al Statului Major al FA poloneze.

În opinia oficialilor polonezi, în prezent a devenit evident faptul că războiul din Ucraina și criza migranților de la granița polono-belarusă (începând cu luna august 2021) au fost strâns legate între ele, astfel că acțiunile de la frontiera cu R.Belarus au reprezentat prima etapă în conflictul din estul Europei, iar în spatele crizei migranților nu a fost președintele belarus, Alexandr Lukașenko, ci Kremlinul. În context, factorii de decizie politico-militari interni consideră ca fiind imperios necesar ca Polonia să se înarmeze, inclusiv cu riscul de îndatorare, pentru a crește capacitatea de descurajare în fața amenințării ruse².

Memoria istorică a experiențelor tragice și poziționarea geografică sunt la originea acestui demers, care beneficiază de sprijin transpartinic, neținând cont de prezența la guvernare a conservatorilor sau a social-democraților.

În această situație, Polonia este sensibilă la orice destabilizare survenită în Ucraina, țările baltice sau R.Belarus și la orice acțiune de forță a F.Ruse. Ocupând jumătate din istmul balto-pontic, Polonia are frontieră comună cu enclava rusă Kaliningrad, aceasta din urmă fiind

un adevărat bastion, pe teritoriul căreia sunt dislocate inclusiv rachete Iskander, capabile să transporte încărcături nucleare³. Îngrijorările poloneze privesc și statele baltice, unde prezența unei importante minorități rusofone poate favoriza acțiuni de destabilizare și suscita tentații expansioniste. Totodată, Polonia are 418 km de frontieră comună cu R.Belarus, care, după declanșarea invaziei din 24 februarie 2022, a făcut obiectul unui proces accelerat de integrare militară în F.Rusă. Mai mult decât atât, invazia rusă în Ucraina, decizia de aderare la NATO a Finlandei și Suediei și ezitățile unor importante state europene de a susține consolidarea apărării europene transformă rolul pe care Polonia îl deține în echilibrul de putere din Europa⁴. Criza ucraineană și implicarea extinsă a guvernului de la Varșovia în sprijinirea efortului de război al Kievului au constituit o veritabilă oportunitate strategică pentru Polonia de a-și promova rolul de lider regional și putere militară. Inclusiv la nivelul UE, Polonia tinde să devină un important pilon în arhitectura de securitate a UE, alături de Franța, Germania, Italia și Spania.

Declanșarea ofensivei F.Ruse în Ucraina și, implicit, destabilizarea situației de securitate din flancul estic al NATO, au condus la accelerarea eforturilor Poloniei de consolidare a apărării naționale și asumarea rolului de stat pivot în cadrul eforturilor Occidentului de sprijin militar, economic și umanitar pentru Ucraina.

În relaționarea cu SUA, Polonia își asumă un rol similar cu cel jucat de Republica Federală Germania (RFG) în perioada „Cortinei de Fier“, ca element fundamental în strategia Washingtonului de stabilizare a Europei⁵. Colaborarea dintre Washington și Bonn a scos în evidență faptul că stabilitatea strategică a Europei depindea de o Germanie prosperă, integrată economic și parte a Vestului euroatlantic; mai mult, securitatea europeană depindea de o renaștere militară a Germaniei, dar în context euroatlantic și cu o amplă prezență americană pe teritoriul său. Se formau, astfel, premisele constituirii unui pol de putere și a unui model alternativ pentru cealaltă Germanie, captivă în Estul comunist. În prezent, acest tip de rol începe să revină Poloniei, evoluție impulsivă de războiul din Ucraina:

- strategic: prezența americană din Polonia este esențială pentru apărarea coridorului Suwalki și pentru apărarea statelor baltice;

- militar: constituirea prin cooperarea cu SUA a unui complex militaro-industrial robust, având segmente de tehnologii de vârf, face din Polonia o putere militară emergentă și crește posibilitatea ca acest stat să dispună, pe termen mediu, de cele mai importante forțe terestre europene, în termeni de mărime și dotare cu armament și tehnică de luptă;

- economic: relativa reziliență economică arătată pe fondul crizei generate de pandemia COVID-19 (contractia poloneză a fost sub media OECD de 5,5%), combinată cu infuzia celor aproape 36 de miliarde de Euro prevăzute prin Planul de Redresare și Reziliență al UE (în cazul soluționării litigiilor cu Bruxelles-ul pe marginea statului de drept) și relocarea companiilor din Ucraina în căutare de piețe stabile, plasează Polonia în prim-planul dezvoltării regionale în următorii ani⁶.

Principalul interes geostrategic al SUA față de Polonia rămâne legat de poziția sa între Germania și F.Rusă. Este și motivul pentru care Varșovia este sprijinită de Washington în inițiativa sa de coagulare a unui ansamblu geopolitic coerent, Intermarium⁷. De altfel, pe termen lung, războiul din Ucraina ar putea reenergiza și actualiza proiectul Intermarium, cu o Europă puternic influențată de ascensiunea unui pol de putere estic, de la Marea Baltică la Marea Neagră – coagulat în jurul Poloniei și Ucrainei⁸.

ADAPTAREA INSTRUMENTULUI MILITAR DE PUTERE

Planificarea apărării

După preluarea puterii de către Partidul Lege și Justiție/PiS (2015), conducerea de la Varșovia a reiterat, în mai multe ocazii, faptul că linia politică anterioară, de negare a posibilității unui conflict militar, a condus la degradarea semnificativă a domeniului apărării în multe dintre instituțiile statului polonez, deși era bine cunoscut faptul că o apărare puternică solicită

o coordonare eficientă a ministerului apărării cu celelalte instituții cu responsabilități în plan securitar. Astfel, noua abordare a dus la schimbări de paradigmă în planificarea apărării încă din anul 2016, odată cu adoptarea Revizuirii Strategice a Apărării (Strategic Defense Review - SDR).

În evaluarea riscurilor și amenințărilor, riscul unui conflict militar pe teritoriul Poloniei și în proximitate nu mai era considerat un „*risc marginal*” (cum a fost cazul în ultimele decenii) și, pe cale de consecință, posibilitatea ca armata națională să fie implicată în confruntări militare în regiunea de interes strategic vital a fost readusă în atenție ca scenariu în planurile de apărare a țării⁹.

Existența unei asimetrii a capacităților militare pe flancul estic între F.Rusă și NATO, coroborată cu scenariul creșterii tensiunilor cu Moscova (inclusiv posibilitatea declanșării unui conflict militar deschis), au stat la baza deciziei Poloniei de a declanșa pregătiri intensificate ale apărării naționale pe termen mediu spre lung. Conform SDR, F.Rusă reprezintă o amenințare majoră de securitate pentru Polonia, rămânând principala sursă de instabilitate în vecinătatea estică a NATO; în consecință, politica de apărare națională a Poloniei va avea ca obiectiv major apărarea teritoriului național prin prioritizarea capacităților proprii de apărare și descurajare.

La 12 mai 2020, președintele polonez, Andrzej Duda, a promulgat Strategia de Securitate Națională (SSN), oficialul precizând faptul că emiterea unei noi strategii¹⁰ a fost dictată de noile realități ale mediului de securitate în ceea ce privește capacitățile de apărare, infrastructura și riscurile în domeniul sănătății umane. Conceptul general al noii SSN este de a construi securitatea națională pe baza a patru piloni: securitatea statului și a cetățenilor, construirea unui ansamblu de relații internaționale, apărarea identității și istoriei, respectiv protejarea mediului și dezvoltarea economică și socială¹¹.

Caracterizând mediul de securitate, SSN menționează F.Rusă ca principala amenințare de securitate la adresa țării, ceea ce reprezintă un element de continuitate față de SSN 2014, document emis în contextul ocupării ilegale a Peninsulei Crimeea. Nerespectarea ordinii

Până în anul 2032, F.Rusă:

- va continua să promoveze politici agresive și revizioniste în plan extern;
- va militariza statul, crescând cheltuielile militare, și va menține un ritm accelerat de modernizare în domeniu;
- va accentua, în favoarea sa, asimetria de capacități militare cu statele din flancul estic al NATO;
- va menține presiunile militare asupra Poloniei și altor state din Europa de Est;
- ar putea provoca un conflict regional de tip separatist într-unul sau mai multe state NATO, pentru a exploata slăbiciunile structurale ale acestora;
- ar putea purta războaie prin interpuși (proxy wars) în diverse zone ale globului, pentru a mări capacitatea sa de negociere de pe poziții de forță cu Occidentul,
- va recurge în continuare la atacuri cibernetice, la campanii de propagandă și dezinformare a altor state, la spionaj și, probabil, va amenința state non-nucleare cu lovituri nucleare tactice.

(Security Environment of Poland Today and in 15 years, Strategic Defense Review)

internaționale, agresiunile împotriva Georgiei și Ucrainei constituie motive de îngrijorare și se estimează că F.Rusă va continua pe aceeași linie, iar agresiunea se va putea manifesta fie în domeniul militar, fie sub formă hibridă.

Conceptul rezilienței naționale este un element de bază în SSN, care menționează explicit necesitatea asigurării celor șapte piloni ai rezilienței, conform documentelor de planificare a apărării la nivelul NATO. Crearea unor mecanisme de cooperare interinstituțională este, de asemenea, menționată, ca modalitate oportună pentru identificarea și gestionarea situațiilor de criză¹².

Apărarea civilă este un element conceptual nou și important al strategiei, ca soluție pentru gestionarea schimbărilor atât de rapide și de profunde din mediul de securitate.

Conform SSN, în asigurarea securității, Polonia va continua să se bazeze pe structurile europene și transatlantice, deși sunt recunoscute existența unor tensiuni între Aliați, precum și a unor viziuni divergente cu privire la arhitectura de securitate europeană. Aspecte ca tehnologia 5G, inteligența artificială (AI), nano-tehnologia, tehnologia cuantică sau cloud sunt considerate ca oportunități pentru Polonia, deși se evidențiază și riscurile pe care acestea le pot aduce.

În gestionarea aspectelor securitare, Polonia va depune eforturi pentru dezvoltarea propriilor capacități, dar va continua să se bazeze pe NATO și UE, precum și pe relațiile cu partenerii. Formatul de cooperare „București 9” este primul menționat, alături de Grupul de la Vișegrad - V4, Inițiativa celor Trei Mări (I3M), „Triunghiul Weimar” sau cooperarea baltică. La nivel național, este prevăzută dezvoltarea mecanismelor de cooperare interagenții, crearea cadrului pentru funcționarea Echipei de management al crizei și a Centrului pentru securitate al guvernului, inclusiv pentru asigurarea tranziției la/de la starea de criză și război. Considerând reziliența națională și sistemul de apărare civilă ca elemente centrale în concepția generală a SSN, se solicită ca întreaga națiune să participe la eforturile pentru securitate și să își formeze o conștiință a responsabilității. Dezvoltarea unor capacități de informații și contrainformații în măsură să asigure avertizarea timpurie este considerată ca fiind un element distinct în cadrul mecanismului de asigurare a rezilienței.

În ceea ce privește reformarea FA, se consideră esențiale îmbunătățirea mobilității și modernizarea tehnică. Ca direcții punctuale concrete de dezvoltare a forțelor armate, SSN menționează explicit următoarele aspecte:

- continuarea modernizării structurii de comandă la pace și la război, pentru ajustarea la schimbările din mediul de securitate;

- creșterea calității personalului și a echipamentelor, precum și adaptarea programelor de instruire la provocările mediului operațional modern, multidomeniu, asimetric, A2/AD pentru proiectarea forței etc.;

- îmbunătățirea mobilității trupelor și creșterea eficienței sistemului lor de asistență logistică, concentrându-se pe investiții în infrastructura și mijloacele de transport necesare;

- gestionarea resurselor de personal, cu îmbunătățirea proceselor de calificare și de recrutare, dar și prin folosirea rezerviștilor;

- dezvoltarea unui sistem integrat de avertizare timpurie, bazat pe mijloace de recunoaștere, comunicare, comandă și control, inclusiv imagini satelitare, UAV și mijloace de criptare avansate;

- dezvoltarea de capacități antiaeriene și antirachetă, sisteme de lovire cu bătaie lungă și antiblindate;

- dezvoltarea forțelor pentru operații speciale, implicit a capacității lor de combatere a amenințărilor (inclusiv a celor hibride) și de executare de operațiuni contrateroriste;

- dezvoltarea de capacități operaționale pentru a efectua un spectru complet de operațiuni militare în spațiul cibernetic, acțiuni spațiale și operații informaționale complexe;

- îmbunătățirea sistemului de mobilizare, inclusiv cu instruirea unor categorii critice de rezerviști;

- constituirea forțelor de apărare teritorială;

- crearea condițiilor pentru ca industria de apărare poloneză (de stat și privată) să poată satisface nevoile pe termen lung ale armatei, inclusiv prin implementarea rezultatelor cercetării și dezvoltării¹³.

În anul 2022, invazia rusă în Ucraina și potențarea nivelului de amenințare la adresa securității naționale au condus la creșterea nivelului de ambiție a Poloniei în ceea ce privește întărirea capacităților de descurajare a unei potențiale agresiuni ruse, prin măsuri pe linie de planificare a apărării, creșterea cheltuielilor pentru apărare și a efectivelor FA. Astfel, la data de 01.07.2022, a intrat în vigoare „Legea privind apărarea patriei”, care are ca obiective principale creșterea bugetului apărării și a efectivelor FA poloneze, refacerea sistemului de rezervă și dezvoltarea capacității de instruire a militarilor. Noua lege creează condițiile accelerării reformei la nivelul FA poloneze, pe dimensiunea asigurării resursei umane pe timp de pace și război. Cele mai relevante prevederi ale noii legi fac referire la:

- creșterea bugetului apărării până la valoarea de 2,2% din PIB în 2022 și cel puțin 3% din PIB începând cu anul 2023;

- implementarea mai multor mecanisme de finanțare, complementare finanțării din bugetul central/de stat;

- creșterea efectivelor FA de la circa 111.000 la aproximativ 250.000 militari și a efectivelor Forțelor de Apărare Teritorială de la 32.000 la 55.000 de membri, până în anul 2035;

- introducerea serviciului militar generalizat, pe bază de voluntariat, precum și a serviciului de rezervă;

- acordarea de stimulente financiare și facilitarea procesului de calificare profesională;

- extinderea achizițiilor de echipament și armament¹⁴.

Dinamica bugetelor pentru apărare. Programe de înzestrare

În ceea ce privește finanțarea sectorului apărării naționale, „Legea privind apărarea patriei“ prevede creșterea valorii bugetului la cel puțin 3% din PIB începând cu anul 2023, implementarea unor mecanisme de finanțare complementare finanțării din bugetul central/de stat (prin înființarea Fondului de sprijin pentru FA poloneze, gestionat de Banca de Dezvoltare Națională) și intensificarea achizițiilor de echipament și armament¹⁵.

Măsurile de creștere a finanțării sectorului militar, în ansamblul său, au fost adoptate rapid, societatea poloneză susținând, în mare parte, necesitatea de a avea o armată puternică din cauza percepției consolidate de-a lungul istoriei asupra amenințării reprezentate de F.Rusă. Acest curent de opinie era deja prezent în societate încă dinaintea escaladării conflictului din Ucraina, dar s-a accentuat pe fondul agresiunii ruse la adresa Ucrainei. În plus, trebuie menționat că unul dintre obiectivele Partidului Lege și Justiție este reprezentat de creșterea importanței sectorului militar la nivelul societății poloneze¹⁶.

Astfel, miniștrii apărării din partea PiS au fost artizanii aprobării celor mai ambițioase programe de modernizare a FA din istoria statului (succesiv pentru perioadele 2017-2026 și 2021-2035), care au prevăzute cheltuieli de înzestrare și modernizare a tehnicii în valoare totală de peste 120 mld. Euro (pentru programul aflat în prezent în derulare), cu mult peste valorile vehiculate ale programelor de înzestrare din statele importante din cadrul NATO. De asemenea, mandatul PiS poate fi asociat cu revitalizarea sectorului militar-industrial național, toate contractele de achiziție încheiate până în anul 2022 cu producătorii străini având incluse clauze *offset* care prevăd transfer de tehnologie și *know-how* către industria

indigenă, obiectivul pe termen lung fiind creșterea competitivității și asigurarea rezilienței sectorului militar. Urmare a acestor demersuri, industria de apărare poloneză a devenit, în ultimii ani, una dintre cele mai importante la nivel regional și, chiar dacă nu se poate compara cu industriile din statele puternice (precum Franța sau Germania) din punct de vedere tehnologic sau financiar, există potențial ca pe anumite sectoare (ex.: cel al producerii de vehicule blindate) să capete relevanță la nivel mondial dacă înțelegerile recent semnate se vor implementa în condițiile agreeate.

Lista de achiziții a MAPN polonez se actualizează într-un ritm accelerat, câteodată surprinzând prin rapiditatea cu care negocierile cu producătorii străini se finalizează. Achizițiile militare ale Poloniei sunt clasificate pe programe specifice fiecărei categorii de FA, cele mai importante fiind¹⁷: Harpia (avion multirol), Wisła (sistem de apărare antiaeriană și antirachetă de rază medie), Narew (sisteme de apărare AA Shorad), Kruk (elicopter de atac), Orka (submarin), Cyber.mil (tehnica pentru apărarea cibernetică și criptologie), Gryf (drone tactice), Ważka (micro UAV-uri pentru utilizare în zone urbane, echipate cu aparatură optoelectronică de observare pe timp de zi și de noapte), Płomykówka (echipamente ISR aeriene), Miecznik (navă pentru apărare de coastă), Regina (obuziere cal. 155 mm autopropulsate și aruncătoare de bombe cal. 120 mm autopropulsate), Homar (artilerie terestră cu bătaie mare), Pustelnik (lansatoare portabile de rachete antitanc dirijate), Borsuk (vehicul de luptă al infanteriei), Mustang (autocamioane cu mobilitate mare și vehicule de transport neblindate). Lista este deschisă și, în funcție de nevoile identificate de autoritățile poloneze în contextul noilor provocări de securitate, se pot iniția noi negocieri cu diferiți producători dispuși să accepte condițiile părții poloneze¹⁸.

De la începutul conflictului din Ucraina, Polonia a semnat contracte de achiziție de tehnică militară în valoare de aprox. 20 mld. USD cu producători din SUA, UE și R.Coreea, existând, de asemenea, negocieri în derulare cu diferiți producători pentru achiziții în valoare de încă cel puțin 25 mld. USD. Relația cu SUA în domeniul militar este prioritară pentru Polonia,

cele două state având, pe lângă contractele deja semnate, negocieri pentru achiziția unor volume mari de tehnică modernă (96 elicoptere de atac Apache, 486 lansatoare Himars sau 6 sisteme ApAA Patriot, cu valori estimate la 10 mld. USD/fiecare). Producătorii europeni sunt încă neglijați de Varșovia, deși relația cu Franța a cunoscut o îmbunătățire în anul 2022, ca urmare a deciziei de achiziție de sateliți militari produși de Airbus¹⁹.

Anul 2022 poate fi considerat un moment de cotitură în ceea ce privește achizițiile militare ale Poloniei, ca urmare a reorientării către noi producători de tehnică, respectiv R.Coreea²⁰. Decizia Poloniei, deși surprinzătoare, a fost favorizată de evoluția situației din Ucraina, de nevoia Varșoviei de a accesa tehnologii militare avansate și de disponibilitatea statului asiatic de a le oferi rapid și la prețuri mai mici decât cele practicate de producătorii tradiționali din SUA și UE. În același timp, trebuie precizat că există o diferență între valorile contractelor de achiziție care au fost semnate până în prezent (9 mld. USD) și acordurile-cadru în valoare de aprox. 18 mld. USD încheiate între cele două state în luna iulie 2022²¹.

În situația în care Polonia și R.Coreea vor semna contracte de achiziție pentru întreaga cantitate de tehnică stabilită în acordurile-cadru (nu au caracter de obligativitate), Polonia va deține în inventarul FA proprii doar din sursă sud-coreeană 1.000 de tancuri K2 Black Panther (contractul de achiziție a fost semnat pentru 180 tancuri), 672 obuziere K9 Thunder (contractul a fost semnat pentru 212 unități), 288 lansatoare multiple de rachete/MLRS K-239 Chun-Moo (contractul a fost semnat pentru 218 sisteme), 48 de avioane ușoare de atac KAI FA-50. Conform aspectelor agreeate în baza acordurilor-cadru, cantitățile de tehnică pentru care nu au fost încheiate contracte vor face obiectul unor noi acorduri aflate în negociere și care presupun fabricarea în Polonia, pe bază de transfer de tehnologie, a sistemelor sud-coreene. Aceste cantități de tehnică terestră se vor adăuga celor achiziționate sau aflate în negociere cu SUA și anume 366 tancuri Abrams și 468 MLRS M142 Himars, ceea ce va surclasa inventarele de tehnică

din aceste categorii de care dispun mari puteri militare europene, precum Germania și Franța.

Reorganizarea forțelor armate

Ultima dată când FA poloneze au dispus de un număr de efective similar celui stipulat în legislația adoptată post-invazie rusă în Ucraina a fost pe timpul Pactului de la Varșovia, acestea fiind substanțial reduse după anul 1991. După invadarea Georgiei de către F.Rusă în 2008, guvernul format de Coaliția Civică, condusă de Donald Tusk, a dezvoltat un plan de modernizare a FA, bazat pe investirea în tehnologii noi, ceea ce a dus la reducerea numărului de militari sub 100.000. Odată cu revenirea la putere a PiS în anul 2015, noul guvern a stabilit creșterea efectivelor FA drept unul dintre scopurile sale, criticând schimbările structurale promovate de guvernările anterioare.

Concomitent cu sporirea efectivelor, Ministerul Apărării polonez intenționează înființarea a două noi divizii, dispuse în centrul țării, de-a lungul râului Vistula. În prezent, Forțele Terestre poloneze includ patru divizii (Divizia 11 Cavalerie Blindată, Żagań; Divizia 12 Mecanizată, Szczecin; Divizia 16 Mecanizată, Olsztyn și Divizia 18 Mecanizată, Siedlce). Formarea a două noi divizii va reprezenta o provocare organizatorică, logistică, de personal și financiară pentru FA poloneze. Personalul suplimentar urmează a fi recrutat prin sistemul serviciului militar pe bază de voluntariat, precum și prin majorarea promoțiilor din universitățile militare. Implementarea serviciului militar pe bază de voluntariat, cu o durată de un an, are ca scop creșterea numărului de cetățeni care dețin cunoștințe și deprinderi militare elementare, astfel încât să ofere un răspuns cât mai adecvat în eventualitatea unei agresiuni militare a F.Ruse²².

În context, la data de 09 ianuarie 2023, a fost înființată oficial D.1 I.Mc., care va purta denumirea de D.1 Infanterie a Legiunilor și va avea în subordine patru brigăzi (Bg.), fiecare având câte patru batalioane (B.). Cdm. D.1 Infanterie a Legiunilor va fi dispus în localitatea Ciechanow (aprox. 77 km NV Varșovia), urmând să disloce trupe în localități precum Lomza (aprox. 130 km NE Varșovia), Kolno (aprox.

145 km N-NE Varșovia) și Siemiatycze (aprox. 30 km de frontiera cu R. Belarus/aprox. 130 km E-NE Varșovia). Divizia urmează să primească în înzestrare tancuri Abrams de producție SUA și tancuri K2 de producție sud-coreeană, obuziere autopropulsate Krab de producție poloneză, obuziere K9 de proveniență sud-coreeană și drone de recunoaștere și atac Gladius de producție poloneză²³.

Reacții politico-militare interne

Noile ținte stabilite de autoritățile polone privind creșterea efectivelor FA și programele de înzestrare masivă cu armament sunt ambițioase și dificil de atins. Inițiativele au fost însoțite și de critici atât din interiorul mediului militar polonez, cât și din afara acestuia. Unii experți militari au avertizat că mult mai înțelept ar fi ca Polonia să aibă o armată mai restrânsă, însă dotată cu tehnică de ultimă generație, bine instruită și pregătită pentru sarcinile ce urmează să le îndeplinească, în locul unei armate de mari dimensiuni, înzestrată cu armament învechit și efectuând exerciții de instruire o dată pe an²⁴. Totodată, unii critici au atras atenția asupra faptului că, deși pașii făcuți de guvernul polonez sunt corecți, deciziile ar putea fi greșite.

Astfel, șeful Statului Major General polonez, gl. Rajmund Andrzejczak, a apreciat că s-ar putea să existe dificultăți în asigurarea unui asemenea număr de luptători, iar FA au nevoie de mai multă automatizare și integrare a sistemelor robotice în câmpul de luptă.

De asemenea, fostul șef al Statului Major al FA poloneze, gl. (r) Miroslaw Rózański, a atras atenția asupra faptului că guvernul a început să consolideze armata Poloniei fără să aibă un plan bine pus la punct, iar schimbarea/reformarea se face prin decizii pripite, luate doar la nivel politic, evoluție oglindită de modalitatea prin care guvernul contractează tehnică militară: „Avioane la prețuri astronomice, sisteme balistice de apărare incomplete și lipsa de sisteme de recunoaștere și comunicații moderne lasă impresia că am cumpărat un Ferrari la care, uitându-te sub capotă, descoperi că nu are motor”.

Totodată, critici din mediul politic apreciază că dublarea efectivelor FA ar trebuie să fie dezbătută și decisă într-un forum mai larg decât actuala guvernare, în condițiile în care aceste

„Polonia nu este Ucraina. Teritoriul care trebuie apărat este de două ori mai mic, iar atacul nu poate veni decât dintr-o singură direcție, din est. Modernizarea armatei nu ar trebui să presupună o creștere radicală a numărului de militari și achiziția de avioane de luptă și tancuri ultramoderne și extrem de costisitoare, doar pentru a le arăta votanților la paradă sau a te lăuda cu ele la televizor. Atacul Rusiei asupra Ucrainei cu siguranță favorizează dezvoltarea unei strategii pe termen lung în vederea modernizării armatei. Fondurile au fost deja deblocate pentru achiziția de noi arme, însă sunt oare chibzuite toate aceste achiziții ale guvernului?”

General (r) Miroslaw Rózański,
fostul șef al Statului Major al FA poloneze.

politici au nevoie de mai mult de un ciclu parlamentar pentru a fi implementate, produc consecințe în toate domeniile socio-economice din Polonia și pot stârni suspiciunea statelor vecine legate de motivele reale pentru care Polonia dorește să devină puterea militară dominantă în Europa Centrală²⁵. Totodată, aceștia atrag atenția asupra faptului că înzestrarea FA poloneze cu noi capacități și creșterea efectivelor militare reprezintă teme de campanie pe care actuala conducere politico-militară le promovează intens în mass-media, în perspectiva alegerilor legislative din 2023 (programate pentru luna octombrie sau noiembrie). Aceeași conducere evidențiază, de fiecare dată când se ivește prilejul, că măsurile și deciziile asumate sunt în beneficiul securității naționale, în contextul evoluțiilor din Ucraina, și prezintă aceste aspecte în antiteză cu politicile promovate anterior de principalul partid de opoziție, Platforma Civică/PO (obiectivul PiS este de a înființa noi unități militare, în vreme ce PO, în timpul guvernării sale, urmărea desființarea acestora).

CONCLUZII

În prezent, Europa traversează cea mai dificilă perioadă de la sfârșitul Războiului Rece, cu situații de criză majoră în domeniile securitar, economic și energetic. Evoluțiile militare înregistrate de la începutul anului 2022 arată că percepția generală existentă în trecut, în unele state europene, potrivit căreia nu există nicio amenințare militară directă la adresa securității naționale, nu mai este de actualitate.

Invazia FA ruse în Ucraina plasează statele NATO din zona flancului estic al Alianței într-o zonă de insecuritate persistentă și declanșează schimbări în ierarhia priorităților strategice, aceste state concentrându-se, în prezent, pe modernizarea inventarelor FA și sporirea cheltuielilor pentru apărare. Astfel, Polonia a inițiat pași concreți și importanți în sensul consolidării capacității operaționale a propriilor forțe militare, prin adoptarea de măsuri care vizează adaptarea cadrului legislativ în domeniul apărării, asumarea angajamentului privind creșterea graduală a bugetului alocat apărării în următorii ani și semnarea unor acorduri/contracte de achiziții de noi capacități.

Apărarea națională va rămâne o prioritate pentru autoritățile de la Varșovia, chiar și în actualul context economic deosebit de volatil. Coaliția de guvernare, în pofida unor voci critice, va continua să aloce fonduri importante acestui capitol bugetar, cu scopul de a crea o forță militară capabilă să ofere o ripostă consistentă unui adversar de calibrul F.Ruse, dar și pentru a capitaliza electoral implicarea guvernului în asigurarea intereselor de securitate ale țării. În același timp, din analiza achizițiilor militare externe, realizate de Varșovia de la începutul conflictului din Ucraina, reiese că Polonia urmărește diversificarea surselor de aprovizionare cu armament în scopul eliminării dependenței de un furnizor unic.

Pe piața de profil se poate observa cum cererea tot mai mare de armament și tehnică militară începe să pună presiune pe industria de apărare globală, în efortul de a acoperi necesarul. Concomitent cu creșterea cererii, sunt de așteptat și creșteri substanțiale de prețuri, mai ales din partea marilor producători globali, aceasta fiind probabil, în subsidiar, și rațiunea din spatele deciziei Poloniei de a diversifica furnizorii.

Este prematură o evaluare a perspectivei politicii Varșoviei ulterior alegerilor parlamentare din toamna acestui an, însă ne putem aștepta la modificări care să vizeze o reducere a nivelului de ambiție a programelor de înzestrare, în cazul schimbării conducerii politice. Totuși, aceste schimbări nu vor fi semnificative, cel puțin în eventualitatea prelungirii războiului din Ucraina.

Criza ucraineană poate conduce la o nouă ordine de securitate în Europa. Astfel, patru state din flancul estic, respectiv Finlanda, Suedia, Polonia și România, vor fi pe arcul de cerc al liniei de apărare împotriva F.Ruse.

Arhitectura de securitate europeană va fi caracterizată de mutarea centrului de greutate al apărării europene din statele occidentale către statele din flancul estic, un rol important revenind Poloniei, prin prisma poziției geostrategice, a achizițiilor masive de armament și a poziționării lipsite de echivoc față de sprijinul acordat Ucrainei.

BIBLIOGRAFIE

1. BOORMAN Enda, *Poland dreams of building Europe's largest army, against backdrop of Russia's war against Ukraine*, <https://theconversation.com/poland-dreams-of-building-europes-largest-army-against-backdrop-of-russias-war-against-ukraine-192580>.
2. DRWIEGA Andrew, *Polish Defence Ambition vs. Reality*, <https://www.armadainternational.com/2021/11/polish-defence-ambition-vs-reality/>
3. KARNITSCHNIG Matthew, KOŚĆ Wojciech, *Meet Europe's coming military superpower: Poland*, <https://www.politico.eu/article/europe-military-superpower-poland-army/>
4. KUKAWSKI Michal, *Polonia se înarmează și își consolidează poziția în Europa și NATO. Este pregătită „vechea Europă” pentru ce va urma?*, <https://www.veridica.ro/acf/polonia-se-inarmeaza-si-isi-consolideaza-pozitia-ineuropa-si-nato-este-pregatita-vechea-europa-pentru-ce-va-urma>.
5. KULCZYNSKI Maciej, *Strategia de apărare a Poloniei: fratele mai mare ne va proteja*, <https://www.veridica.ro/editoriale/strategia-de-aparare-a-poloniei-fratele-maimare-ne-va-proteja>.

6. MANEA Octavian, Popescu Ștefan, *CRONICILE Curs de Guvernare, nr. 85*, <https://cursdeguvernare.ro/analiza-franta-se-intoarce-pe-flancul-de-est-polonia-viitoarea-germaniei-a-estului.html>
7. MICHTA Chels, *NATO's new center of gravity*, <https://www.politico.eu/article/nato-new-center-gravity-poland-warsaw-centraleurope-germany-war-ukraine/>
8. NANDA Prakash, *"Big Bonanza" for Polish Armed Forces – Set to acquire a series of cutting edge weapons to challenge Russian Hegemony*, <https://eurasianimes.com/big-bonanza-for-polish-armed-forces-set-to-acquire-a-series/>
9. NOWAK Martin, *Polish government uses Ukraine war to massively expand military spending*, <https://www.wsws.org/en/articles/2022/08/25/imwd-a25.html>.
10. REEVES Christopher, *Discerning Poland's contemporary strategic culture*, <https://www.ceeol.com>.
11. TERLIKOWSKI Marcin, *Defence innovation: new models and procurement implications - The Polish Case*, <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2022/03/Ares-73-Policy-Paper-DefInnov-Poland-March-2022.pdf>.

- ¹ Martin Nowak, Polish government uses Ukraine war to massively expand military spending, <https://www.wsws.org/en/articles/2022/08/25/imwd-a25.html>.
- ² Maciej Kulczynski, *Strategia de apărare a Poloniei: fratele mai mare ne va proteja*, <https://www.veridica.ro/editoriale/strategia-de-aparare-a-poloniei-fratele-maimare-ne-va-proteja>.
- ³ Octavian Manea, Ștefan Popescu, *CRONICILE Curs de Guvernare, nr. 85*, <https://cursdeguvernare.ro/analiza-franta-se-intoarce-pe-flancul-de-est-poloniaviitoarea-germaniei-a-estului.html>.
- ⁴ Michal Kukawski, *Polonia se înarmează și își consolidează poziția în Europa și NATO. Este pregătită „vechea Europă” pentru ce va urma?*, <https://www.veridica.ro/acf/polonia-se-inarmeaza-si-isi-consolideaza-pozitia-ineuropa-si-nato-este-pregatita-vechea-europa-pentru-ce-va-urma>.
- ⁵ Octavian Manea, Ștefan Popescu, *op.cit.*
- ⁶ De remarcat că Polonia este destinația preferată de 40% din totalul investițiilor americane care merg în regiune.
- ⁷ „Între cele trei mări” – Baltica, Marea Neagră și Adriatică, proiect strategic polonez din perioada interbelică.
- ⁸ Chels Michta, *NATO's new center of gravity*, <https://www.politico.eu/article/nato-new-center-gravity-poland-warsaw-centraleurope-germany-war-ukraine/>
- ⁹ <https://www.gov.pl/web/national-defence/security-environment-of-poland-todayand-in-15-years>.
- ¹⁰ Ediții anterioare ale SSN au fost emise în 1992, 2000, 2003 2007 și 2014.
- ¹¹ https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf.
- ¹² Christopher Reeves, „Discerning Poland's contemporary strategic culture”, *Politeja*, nr. 6 (75), 2021, p. 283-305, <https://www.ceeol.com>.
- ¹³ https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf.
- ¹⁴ <https://defence24.com/armed-forces/polish-armed-forces-vision-for-the-futuregeneral-mika-i-am-ready-to-face-the-new-challenges-interview>.
- ¹⁵ Enda Boorman, *Poland dreams of building Europe's largest army, against backdrop of Russia's war against Ukraine*, <https://theconversation.com/poland-dreams-of-building-europes-largest-army-against-backdrop-of-russias-war-against-ukraine-192580>.
- ¹⁶ Andrew Drwiega, *Polish Defence Ambition vs. Reality*, <https://www.armadainternational.com/2021/11/polish-defence-ambition-vs-reality/>
- ¹⁷ Prakash Nanda, *"Big Bonanza" for Polish Armed Forces – Set to acquire a series of cutting edge weapons to challenge Russian Hegemony*, <https://eurasianimes.com/big-bonanza-for-polish-armed-forces-set-to-acquire-a-series/>
- ¹⁸ Andrew Drwiega, *op.cit.*
- ¹⁹ Associated Press, *France to Provide 2 Satellites, Receiving Station to Poland*, <https://www.military.com/daily-news/2022/12/27/france-provide-2-satellites-receiving-station-poland.html>.
- ²⁰ Matthew Karnitschnig, Wojciech Kość, *Meet Europe's coming military superpower: Poland*, <https://www.politico.eu/article/europe-military-superpower-poland-army/>
- ²¹ Marcin Terlikowski, *Defence innovation: new models and procurement implications - The Polish Case*, <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2022/03/Ares-73-Policy-Paper-DefInnov-Poland-March-2022.pdf>.
- ²² <https://defence24.com/armed-forces/polish-armed-forces-vision-for-the-futuregeneral-mika-i-am-ready-to-face-the-new-challenges-interview>.
- ²³ <https://www.polskieradio.pl/395/7784/Artykul/3100219,poland-creates-new-army-division-on-eastern-border>
- ²⁴ Maciej Kulczynski, *op.cit.*
- ²⁵ Wojciech Przybylski, *Poland's Flawed Star Can Shine*, <https://cepa.org/article/polands-flawed-star-can-shine/>

CAUCAZ – PROVOCĂRI VERSUS OPORTUNITĂȚI

*Gheorghe MATEI**

Abstract

The Caucasus Region is a growing market, with a high development potential. While it is an important hub for energy flows and freight transport, it is also a frozen conflict zone, generated by strong ethnic, cultural and religious segregation (an obstacle in attracting significant foreign investment and achieving a coherent development program).

Seen by most of the parties involved as a geopolitical area of potential influence, the region has real development opportunities, but it could be drawn into a potentially implosive uncontrollable race, a range of geopolitical clashes and geostrategic repositioning that can evolve unfavourably for the well-being of the cohabiting communities.

The Caucasus ethnic disputes led to military clashes with the Russian Armed Forces for more than two centuries and rooted some anti-Russian sentiments for generations. Ethnic fragmentation, division and resettlement carried out in the Caucasus by the Soviet leadership sought to create a buffer zone, characterized by constant instability and a zone where policies contrary to the Kremlin's vision could not be implemented.

Regaining the influence lost by Turkey, consolidating Iran's fragile position in the region, Russia's desire to reconquer, along with the expansion of China's economic projection, hinders European and transatlantic efforts for a democratic development of the region, that could be beneficial for the citizen of Caucasus.

Keywords: *The Caucasus Region; Transcaucasia; Ciscaucasia; The Caspian Sea; Georgia; Armenia; Azerbaijan.*

CAUCAZ - „CASĂ COMUNĂ”

Regiunea Caucazului, prin poziția sa geografică (între Marea Neagră și Marea Caspică, având ca element central Munții Caucaz) și geopolitică (la granița dintre Europa de Est și Asia de Sud-Vest), a suscitat, de-a lungul timpului, interesul permanent al marilor actori aflați în expansiune dinspre sud¹ sau dinspre nord², ca zonă obligatorie de trecere. De cele mai multe ori, Caucazul Mare³ a reprezentat o importantă barieră orografică transversală din cauza reliefului greu accesibil și facil de apărat⁴.

Trecutul tumultuos al dinamicii acțiunilor militare⁵, dar și poziția geostrategică de tranzit între Asia și Europa au determinat catalogarea

zonei ca fiind una dintre cele mai diverse din punct de vedere cultural și lingvistic de pe glob.

Mixul de culturi, religii⁶ și etnii⁷ prezente în regiune (peste 50 de popoare, care coabitează mai mult sau mai puțin pașnic) este elementul-cheie care marchează geopolitica regiunii și care ar putea favoriza îndeplinirea unor obiective strategice importante de politică externă ale actorilor globali/regionali: Federația Rusă, Occidentul (UE și NATO), Turcia, China și Iran. Disputa pentru deținerea întâietății în scopul influențării direcției de dezvoltare socio-politice și economice a zonei, dar și pentru atingerea unor obiective de securitate a zonei proxy acesteia, generează competiție între actorii externi implicați.

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Regiunea Caucazului include teritoriile aflate în prezent în administrarea Federației Ruse (la nord de Caucazul Mare/Ciscaucazia⁸), pe de o parte, și Georgiei, Armeniei și Azerbaidjanului (între cele două lanțuri muntoase, Caucazul Mare, respectiv Caucazul Mic/Transcaucazia⁹), pe de altă parte.

Geopolitica imperialistă rusă aplicată în această regiune a presupus o combinație de metode tipice sovietice pentru dezbinarea/fragmentarea etniilor, deportarea unui număr cât mai mare de persoane din Caucaz spre zone din Asia Centrală și strămutarea rușilor din alte zone

în Caucaz pentru diminuarea ponderii celorlalte etnii, mai ales în perioada stalinistă.

În prezent, interesul pentru spațiul caucazian este concentrat, în principal, pe trei mari direcții interdependente:

- *energie*: zona Mării Caspice este ofertantă din punct de vedere al hidrocarburilor;
- *comerț*: zona are potențial pentru exportul de bunuri și servicii din partea tuturor actorilor mari implicați;
- *securitate*: poziția geografică o situează pe ruta de tranzit dinspre Asia spre Europa, iar

stabilizarea și democratizarea zonei ar aduce beneficii de securitate pentru statele aflate în imediata vecinătate.

a. Energia

Din punct de vedere al ecuației energetice trebuie luate în calcul trei elemente: *consumatorul, producătorul și ruta de tranzit*.

Consumatorul. Statele europene caută și sprijină soluții pentru diversificarea alimentării cu hidrocarburi a continentului european, ca parte a strategiei UE privind sectorul energetic, iar zăcămintele descoperite în zona Mării Caspice¹⁰ sunt o soluție pentru reducerea dependenței UE de gazul rusesc.

Producătorul. Statele cu resurse importante de hidrocarburi din zona Mării Caspice (în special, Azerbaidjan - în Caucaz și Kazahstan și Turkmenistan - în Asia Centrală) văd în zăcămintele descoperite în zonă o oportunitate rapidă de finanțare a dezvoltării lor. De asemenea, Federația Rusă a încercat, cât de mult a putut, tergiversarea stabilirii unui statut clar al Mării Caspice pentru întârzierea exploatarea resurselor naturale din această regiune.

Pentru exploatarea zăcămintelor descoperite în zona Mării Caspice, în 2018 (după 22 de ani de negocieri între Azerbaidjan, Kazahstan și Turkmenistan, pe de-o parte, și Federația Rusă și Iran, pe de altă parte) s-a reușit semnarea **Convenției cu privire la statutul juridic al Mării Caspice**, care, printre altele, delimitează drepturile de exploatare a resurselor acestei mări de către fiecare stat riveran.

Ruta de tranzit (transportul). Gazoductele și oleoductele pornesc din Federația Rusă sau sunt conectate la cele rusești pentru a exporta mai departe spre continentul european (cele din Kazahstan și Turkmenistan). Monopolul rusesc al infrastructurii energetice de transport către Europa a determinat statele din zona Mării Caspice să intensifice cooperarea cu partenerii europeni și americani pentru realizarea de conducte prin Turcia.

Extinderea coridorului sudic de gaze al UE pentru transportul gazului din zona Mării Caspice și Asiei Centrale spre Europa a presupus dezvoltarea gazoductelor *Caucazul de Sud*¹¹ și *TANAP*¹². De asemenea, se află în fază de proiect gazoductul Trans-Caspic, cu o capacitate de 30 mld.m³ gaze/an, pentru a transporta gaze din Turkmenistan și Kazahstan spre Europa, via *Caucazul de Sud-TANAP-TAP*.

Pentru exportul de petrol au fost construite oleoductul *Baku-Tbilisi-Ceyhan*, care leagă câmpul petrolifer din Azeri-Chirag-Guneshli/Marea Caspică de portul Ceyhan/estul Mării Mediterane, începând din anul 2005, pe ruta Azerbaidjan - Georgia - Turcia, și oleoductul *Baku - Supsa*, pe ruta Azerbaidjan - Georgia - Marea Neagră. Cele două oleoducte sunt văzute ca fiind concurente magistralei *Baku - Novorossiisk*, prin Federația Rusă.

Ruta de tranzit aleasă implică zone care pot fi mai ușor securizate și care sunt mai puțin costisitoare. Coridorul sudic pentru aprovizionarea cu gaze a Europei, pe ruta Marea Caspică – Azerbaidjan – Georgia –Turcia, a fost ales ca fiind varianta care ocolește atât zonele de conflict sau cu potențial de escaladare a acestuia¹³, cât și acele state cunoscute pentru relațiile intense de cooperare cu Federația Rusă, precum Armenia.

b. Balanța comercială

Regiunea, cu o populație estimată la aproximativ 20 de milioane de locuitori și bogată în hidrocarburi, este apreciată ca având potențial pentru exportul de bunuri și servicii de către principalii parteneri comerciali (UE, Federația Rusă, China, Turcia, SUA și Iran) și ca furnizoare de resurse energetice.

Raportul importuri/exporturi cu principalii parteneri comerciali ^{14,15}

Relații comerciale		An	UE	F.Rusă	China	Turcia	SUA	Iran
Armenia	Importuri (valoare/ procent din total importuri)	2020	0,7 mld. € / 18,6%	1,49 mld.\$ / 33%	0,66 mld.\$ / 15%	230 mil.\$/ 5,1%	80 mil.\$ / 1,8%	316 mil.\$ / 7,1%
		2021	0,8 mld. €	1,78 mld.\$/ 34%	0,850 mld.\$/ 16%	72 mil.\$/ 1,4%	106 mil.\$/ 2,1%	436 mil.\$/ 8,4%
Azerbaidjan		2020	1,5 mld. € / 16%	1,96 mld.\$ / 18%	1,41 mld.\$ / 13%	1,56 mld.\$ / 15%	636 mil.\$	300 mil.\$
		2021	1,5 mld. €	2,07 mld.\$/ 18%	1,64 mld.\$/ 14%	1,84 mld.\$/ 16%	442 mil.\$/ 3,8%	397 mil.\$/ 3,4%
Georgia		2020	1,6 mld. € / 23%	0,88 mld.\$ / 11%	0,7 mld.\$ / 8,8%	1,41 mld.\$ / 18%	555 mil.\$ / 6,9%	45 mil.\$
		2021	2 mld. €	1,03 mld.\$ / 10%	0,86 mld.\$ / 8,6%	1,82 mld.\$ / 18%	625 mil.\$ / 6,2%	145,6 mil.\$ / 1,4%
Armenia	Exporturi (valoare/ procent din total exporturi)	2020	0,3 mld. € / 17 %	0,66 mld.\$ / 26,2%	0,29 mld.\$ / 11,5%	479.000 \$	67 mil.\$ / 2,7%	84,5 mil.\$ / 3,4%
		2021	0,5 mld. €	0,8 mld.\$ / 27%	0,393 mld.\$/ 13 %	442.330 \$	80 mil.\$/ 2,7%	65 mil.\$/ 2,2%
Azerbaidjan		2020	6,4 mld. € / 51%	0,7 mld.\$ / 5,2%	0,43 mld.\$ / 3,2%	2,6 mld.\$ / 19%	24,9 mil.\$	38,4 mil.\$
		2021	10,4 mld. €	0,92 mld.\$/ 4,1%	0,141 mld.\$/ 0,64%	2,82 mld.\$/ 13%	75 mil.\$/ 0,34%	43 mil.\$/ 0,19%
Georgia		2020	0,8 mld. € / 16,8%	0,44 mld.\$ / 13%	0,47 mld.\$ / 14%	190 mil.\$ / 5,7%	80 mil.\$ / 2,4%	29 mil.\$
		2021	0,8 mld. €	0,610 mld.\$ / 14%	0,615 mld.\$ / 15%	322 mil.\$ / 7,6%	194,7 mil.\$ / 4,6%	25,7 mil.\$ / 0,6%

Balanța comercială în cazul Armeniei și Georgiei este negativă, favorabilă principalilor parteneri comerciali externi, care exportă masiv în cele două state sud-caucaziene. În cazul Azerbaidjanului, raportul importuri-exporturi este favorabil acestuia în relația cu UE și Turcia (datorită exporturilor de combustibili fosili) și defavorabil în relația cu F.Rusă, China, SUA și Iran.

Principalele exporturi ale Armeniei sunt minereurile și metalele prețioase către F.Rusă, UE și China, iar importurile (constituite din petrol, gaze naturale, mașini, echipamente electrice) provin în special din F.Rusă, UE și China. Membră a Uniunii Economice Euroasiatice din 2015, Armenia este strâns conectată economic de Federația Rusă - investitor important în sfera energetică, în industria grea și a construcțiilor de mașini.

Economia Azerbaidjanului, cea mai puternică dintre statele sud-caucaziene, cu un PIB de aprox. 54,6 mld.\$ în anul 2021 (Georgia - 18,7 mld.\$, Armenia - 13,9 mld.\$)¹⁶, este susținută mai ales de exporturile masive de petrol și gaze

naturale (95% din veniturile din exporturi), orientate preponderant spre UE, Turcia și F.Rusă. Importurile Azerbaidjanului (mașini, grâu, produse farmaceutice) sunt distribuite relativ echilibrat și provin, în special, din F.Rusă, UE, Turcia și China.

Exporturile Georgiei se bazează pe produse agricole și minerale, direcționate spre UE, China și F.Rusă (în trend ușor crescător în ultimul an, dar aproape duble față de ultimii 5 ani¹⁷), iar principalele importuri sunt petrolul, mașinile și produsele farmaceutice, în special din UE, Turcia și F.Rusă (cu o creștere ușoară în ultimii 5 ani). De asemenea, potrivit datelor publicate de Biroul Național de Statistică georgian se evidențiază, în continuare, o dependență netă a statului de importurile/exporturile din/în țările Comunității Statelor Independente (47,6% din exporturi, respectiv, 28,1% din importuri), în comparație cu UE (21% din exporturi în 2020, 23% din importuri). Această stare de fapt determină menținerea Georgiei într-o legătură economică strânsă cu statele foste sovietice.

Politica Europeană de Vecinătate (PEV), prin inițiativa *Parteneriatului Estic*¹⁸, lansată în 2009, sprijină reformele economice, sociale și politice din aceste state. Pentru dezvoltarea relațiilor dintre statele sud-caucaziene și UE au fost constituite, la nivelul structurilor europene, comitete parlamentare de asociere¹⁹/parteneriat²⁰/cooperare²¹ și comisii parlamentare de asociere. De asemenea, a fost constituită Delegația permanentă pentru Caucazul de Sud (DSCA) și a fost numit un Reprezentant Special al UE pentru Caucazul de Sud.

Relațiile comerciale dintre statele sud-caucaziene și UE au fost reglementate la finalul anilor '90 prin parteneriate, ulterior dezvoltate prin Acordul de asociere UE-Georgia (în vigoare din 2016), Acordul de parteneriat cuprinzător și consolidat UE-Armenia (în vigoare din 2021) și Acordul de parteneriat și cooperare UE-Azerbaidjan (din 1999, în renegociere din 2017). Acordurile au facilitat, în principal, accesul la bunuri și servicii, reducerea taxelor, armonizarea legislației, normelor și procedurilor celor trei state cu cele europene și simplificarea formalităților vamale.

UE, în calitate de principal partener comercial al statelor sud-caucaziene în anul 2020²² (Armenia - 18% din totalul schimburilor comerciale, Azerbaidjan - 36% din total și Georgia - 23% din total), are prevăzute pentru regiunea sud-caucaziană, în perioada următoare, planuri de investiții și/sau sprijin tehnic și financiar pentru dezvoltare economică, bună guvernare, circulație de persoane și educație, în valoare de câteva miliarde de euro, sub formă de granturi, împrumuturi și garanții.

Pentru Federația Rusă, regiunea (care se situează în proximitatea acesteia) are legături istorice și economice comune, care au creat (mai ales în cazul Armeniei) un grad de dependență economică la capitolul investiții/mărfuri/materii prime provenite din spațiul rus.

Interesele comerciale ale Chinei, Turciei și Iranului sunt concordante cu politicile de vecinătate proxy acestora. Pentru China, regiunea sud-caucaziană se situează pe ruta de tranzit dinspre Orient spre Occident, iar pentru Turcia și

Iran regiunea reprezintă o piață apropiată „caldă” (cu referire la istoricul comercial al părților).

c. Securitatea - elementul central al oricărei abordări privind evoluția unei regiuni.

Poziția geografică a regiunii o situează pe harta intereselor de tranzit, mai ales dinspre Est (Asia) spre Vest (Europa), situație care generează atât provocări, cât și oportunități în dezvoltare și/sau securitate. Caucazul are o istorie îndelungată în ceea ce privește evenimentele de securitate, zona fiind marcată de conflicte înghețate, extremism, instabilitate politică și economică. După 30 de ani de la obținerea independenței, statele sud-caucaziene mențin sisteme politice în care puterea este concentrată la nivelul unor cercuri de interese.

Influența externă este factorul care determină un standard de viață precar, de tip *neosovietic*, menit să susțină un sistem de „management al puterii” și de *remodelare mentală* a opiniei publice spre o atitudine favorabilă Kremlinului. Modalitatea prin care se menține supremația externă în detrimentul intereselor interne ale țării se rezumă la o serie de măsuri impuse în plan economic, politic și social, precum:

- menținerea puterii într-un cerc restrâns de persoane;

- infiltrarea agenților de influență în instituțiile executive centrale, companiile de stat strategice și sectorul național de securitate;

- recrutarea unor agenți de influență ce au puterea și carisma necesare de a modela politici de securitate, întârzierea proiecte de dezvoltare economică, socială, infrastructură, apărare, educație, sănătate, acționând în vederea slăbirii rezilienței structurilor naționale în fața amenințării deturnării actului de decizie de la nivel național spre cercuri/sfere de influență externă;

- achiziționarea de titluri de creanțe și concentrarea datoriilor guvernamentale în entități situate în afara țării și întreținerea dependenței întreprinderilor strategice de materiile prime sau componente ruse pentru producție și/ sau de capitalul rus prin furnizarea de împrumuturi sau alte instrumente financiare;

- introducerea de sancțiuni și restricții asupra întreprinderilor pe piața rusă și acțiuni care

vizează provocarea falimentului acestora, în vederea unei achiziții ulterioare;

- promovarea ideii de „popoare înfrățite”, cu legături/ origini istorice comune (un singur popor, o limbă, o cultură și o religie comune), crearea imaginii unui stat eșuat, promovarea/suținerea revoltelor în masă și a dezinformării.

Suplimentar, *Convenția cu privire la statutul juridic al Mării Caspice* impune limitări privind securitatea statelor. Compromisul acceptat presupune excluderea prezenței militare străine în Marea Caspică (state neriverane Mării Caspice). Dacă prin *Convenția de la Montreux* (din 1936) prezența militară navală a statelor neriverane Mării Neagre este limitată, prin Convenția cu privire la statutul juridic al Mării Caspice (din 2018) o astfel de prezență este interzisă în spațiul Mării Caspice. Implicațiile acestei prevederi, în ceea ce privește viitorul securitar al regiunii Mării Caspice și al zonelor apropiate acesteia, sunt evidente. Practic, prin aceasta s-a dorit păstrarea zonei în sfera de influență necondiționată a Moscovei.

Disputa etnică caucaziană a generat confruntări militare cu armata rusă de peste două secole²³ și a înrădăcinat, timp de generații, puternice sentimente antirussești în mentalul colectiv. Fragmentarea etnică, dezbinarea și deportarea/strămutarea aplicate în Caucaz de către conducerile sovietice/neosovietice au urmărit crearea unei zone tampon, catalogată drept furnizoare de insecuritate și de evitat pentru aplicarea unor politici contrare viziunii Kremlinului.

Rusofobia, prezentă în atitudinea unui număr foarte mare de etnici caucazieni, situați atât pe versantul sudic al Munților Caucaz, dar și pe versantul nordic al acestuia, și *tendințele secesioniste* din republicile din Ciscaucazia sunt provocări majore de securitate pentru Federația Rusă. În Ciscaucazia (preponderent musulmană), Moscova se confruntă cu multiple provocări securitare din cauza sentimentelor antirussești ale populației locale, nevoită să suporte constant intervențiile structurilor de forță ruse (deportare, rusificare forțată și repatriere parțială). Zona centrală a provocărilor a fost și este Cecenia

(zonă muntoasă, greu accesibilă forțelor de represiune), care de la 1784 și până în prezent nutrește sentimente antirussești (chiar dacă, acum, autoritățile impuse de Moscova în regiune își declară loialitatea totală, inclusiv pentru a lupta în Ucraina). Alături de ceceni, de cele mai multe ori, s-au aflat popoarele din Daghestan și Ingușetia.

Pentru Federația Rusă sunt esențiale menținerea celor trei conflicte majore din Transcaucazia (Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabah) și suprimarea oricăror tentative care ar putea genera scăderea autorității sale în Ciscaucazia. Menținerea conflictelor înghețate în Caucazul de Sud oferă Federației Ruse timp de manevră pentru a-și concentra efortul doctrinar spre alte direcții prioritare (ex.: Ucraina, Transnistria, Arctica, Marea Mediterană și Nordul Africii).

Posibilitatea reaprinderii disputelor confesionale în zona de nord a Munților Caucaz, în republici cu populații majoritar musulmane (Cecenia, Daghestan, Ingușetia, Kabardino-Balkaria și Karaceaev-Cerkesia) sau de altă natură, precum și în republici unde etnicii ruși sunt minoritari (Cecenia - 1,9% din populație, Daghestan - 3,6%, Ingușetia - 0,78%, Kabardino-Balkaria - 22,5%, Karaceaev-Cerkesia - 31,6%, Osetia de Nord - 20,8% și Osetia de Sud - 1,1%) determină des forțele de securitate ruse să intervină în forță în Ciscaucazia. Chiar dacă, de aproape un secol, s-a încercat rusificarea regiunii, ponderea etnicilor ruși în populația din Ciscaucazia este net minoritară, iar mozaicul confesional completează și mai mult tabloul provocărilor. Impunerea unor elemente de

conducere administrativă radical-loyală conducerii de la Moscova, alimentează suplimentar, în ultima perioadă, sentimentele antirussești din regiune. De asemenea, componenta de sprijin extern a diverselor formațiuni, mai mult sau mai puțin paramilitare/teroriste (în funcție de cine/cum le-a încadrat), care se opun conducerii de la Kremlin poate determina creșterea posibilității apariției unor scindări teritoriale în regiune.

În Transcaucazia, cele trei republici sud-caucaziene acționează într-o manieră neconcludentă pentru a defini un punct de vedere clar privind asigurarea securității. Specific politicilor de securitate ale statelor mici, acestea încearcă să coopereze cu ambele părți, cel puțin până când una dintre părți va reuși să susțină eforturile de contrabalansare a influenței celeilalte.

Georgia, pe teritoriul căreia se află cele două republici secesioniste *Abhazia și Osetia de Sud*²⁴, încearcă timid, dar relativ consecvent, o apropiere de structurile europene și transatlantice, văzând în acest demers speranța supraviețuirii într-un areal considerat din punct de vedere doctrinar, de către conducerea de la Kremlin, ca făcând parte din sfera sa de influență.

Problema conflictelor înghețate de pe teritoriul Georgiei, tranșată militar de către Federația Rusă în august 2008 în favoarea abhazilor și sud-osetinelor, este analizată în cadrul Formatului Geneva, însă fără rezultate notabile până în prezent. De asemenea, pe teritoriul georgian activează (începând cu septembrie 2008) o misiune a UE (EUMM) de monitorizare a „Acordului în șase puncte”, mediat de UE și semnat în 2008 pentru a pune capăt războiului ruso-georgian. Deși mandatul EUMM acoperă întreg teritoriul Georgiei, de facto misiunea nu poate fi îndeplinită și în teritoriile Abhaziei și Osetiei de Sud. Accesul personalului EUMM nu este permis de către autoritățile instalate în cele două republici separatiste și pe teritoriul cărora se află baze militare ale Federației Ruse (Bz.Mil.rusă 7 - Gudauta²⁵/ Abhazia și Bz.Mil.rusă 4 - Tskhinvali²⁶/Osetia de Sud).

În contextul noilor tendințe de reafirmare a puterii Federației Ruse, probabilitatea ca

teritoriile secesioniste georgiene să revină sub controlul autorităților de la Tbilisi a scăzut considerabil. În același timp, există posibilitatea (cu sprijin din Federația Rusă, așa cum s-a mai întâmplat anterior) ca și alte regiuni să creeze probleme de securitate Georgiei: *Adjaria* (republică autonomă, locuită majoritar de adjari – sub-etnie georgiană, musulmani) și *Javakheti* (regiune locuită majoritar de etnici armeni).

Social, politic, militar și economic, Georgia este mai apropiată decât celelalte state sud-caucaziene de Europa, având programe de modernizare a armatei la standarde NATO și declarându-și deschis intenția de a adera la NATO (poate chiar și în varianta neaplicării art.5 asupra teritoriilor separatiste).

Armenia încearcă (după schimbările politice din 2018) să se re poziționeze în relațiile cu vecinii, principalele provocări de securitate fiind legate de:

- conflictul cu Azerbaidjanul pentru exclava Nagorno-Karabah, dar și altele mai puțin mediatizate, precum cele situate în zona de graniță, printre care satul Karki și exclava azeră Nahicevan;
- influența militară crescută a Federației Ruse (Bz.Mil.rusă 102 de la Gyumri²⁷ și dotarea forțelor armate armenie cu armament de proveniență rusă);
- existența unei comunități de creștini-ortodocși într-o zonă preponderent islamică;
- nostalgia „Armeniei Mari” (dacă nu cea de acum câteva milenii, măcar cea de acum un secol), promovată în mentalul colectiv armean, mai ales de către „influenceri” ruși²⁸;
- disputa cu Turcia privind recunoașterea „genocidului armean”.

Astfel, modificarea Constituției Armeniei²⁹ (decembrie 2015), urmată de „Revoluția de catifea” (martie 2018) și câștigarea succesivă a alegerilor anticipate din decembrie 2018, respectiv iunie 2021, de către fostul lider al opoziției, ulterior prim-ministru armean, Nikol Pashinyan, dar și pierderea războiului cu Azerbaidjanul în toamna anului 2020, au determinat conducerea de la Erevan să încerce o politică externă regională mai conciliantă, pentru evitarea izolării țării.

Disputa privind regiunea Nagorno-Karabah dintre Armenia și Azerbaidjan marchează 100 de ani de relații tensionate. Dezghețarea conflictului (septembrie 2020), derularea unei alte runde de confruntări (septembrie-noiembrie 2020), pierderea războiului și semnarea armistițiului (09/10 noiembrie 2020) au demonstrat Armeniei că are nevoie de o nouă abordare în relațiile de vecinătate. Pierderile importante suferite (umane și materiale) au demonstrat superioritatea militară a Azerbaidjanului, care, având un buget militar net superior Armeniei, a achiziționat tehnică militară modernă, mai ales din Turcia (drone Bayraktar TB2), și a tranșat această etapă a disputei în favoarea sa.

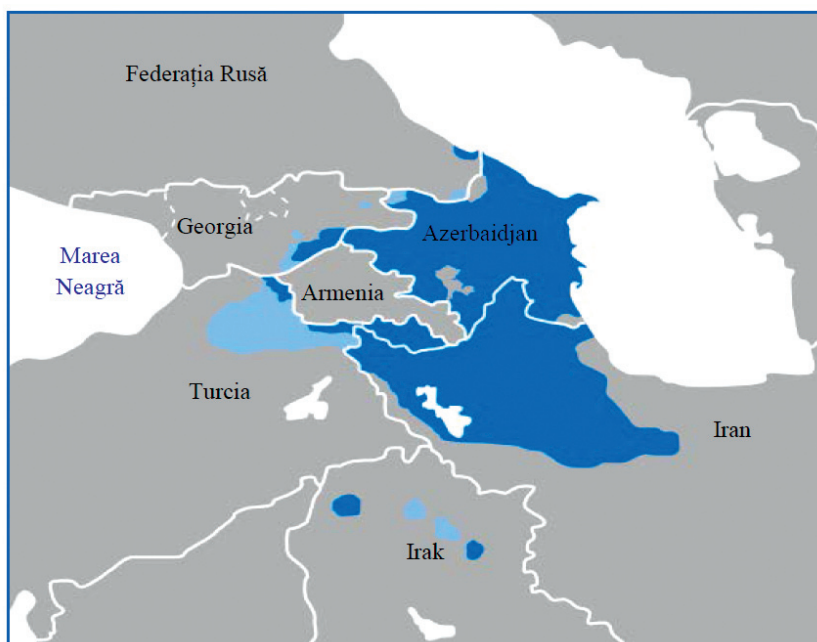
Încercarea guvernului Pashinyan de relansare/normalizare a relațiilor cu Turcia a dus chiar la demisia președintelui statului (ianuarie 2022), Armen Sarkissian, care considera acest demers drept un risc pentru securitatea statului. De asemenea, posibilitatea renunțării la revendicările teritoriale față de Turcia și Azerbaidjan este considerată de către o parte a clasei politice armene ca fiind un act de trădare a intereselor naționale. Importanța acordată procesului de normalizare a relațiilor dintre Armenia și Turcia este sugerată și de persoanele care au fost nominalizate pentru a conduce discuțiile: din partea Turciei - Serdan Kilic (fost ambasador al Turciei în SUA: 2014-2021 și Japonia: 2012-2014 și fost secretar general al Consiliului de Securitate Națională al Turciei: 2010-2012), iar din partea Armeniei - Ruben Rubinyan (vicepreședinte al Parlamentului armean și șef al Comisiei pentru relații externe a Parlamentului, care și-a definitivat studiile în Marea Britanie și Polonia).

Pentru Turcia, intensificarea cooperării și recunoașterea forței economice și politice proprii de către statele din Transcaucazia este un obiectiv premergător atingerii statutului de hegemon în această regiune. Sprijinul necondiționat din partea Turciei

acordat Azerbaidjanului și absența unei atitudini energice a Federației Ruse de partea Armeniei în conflictul armeano-azer (așa cum dorea Armenia, cu implicarea Organizației Tratatului de Securitate Colectivă/OTSC³⁰) au favorizat încheierea unui acord de încetare a focului (mediat de către Federația Rusă) nefavorabil Armeniei. Astfel, Armenia a pierdut controlul asupra districtelor azere (controlate din anii '90) situate între regiunea Nagorno-Karabah și Armenia și a unei părți din regiunea Nagorno-Karabah.

Conflictul din toamna anului 2020 a reșezat geopolitica regiunii pe alte coordonate. Turcia a reușit să-și afirme vizibil influența în zona Transcaucazia, iar Federația Rusă (în baza acordului din noiembrie 2020) și-a permanentizat prezența militară pentru „menținerea păcii” și mai mult în regiune³¹. Pentru soluționarea pe cale pașnică a conflictului, Grupul de la Minsk al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a căutat să identifice, prin mediere, o soluție durabilă și să clarifice statutul regiunii Nagorno-Karabah.

Din punct de vedere al necesarului de hidrocarburi, Armenia este dependentă de importurile din Federația Rusă (gazoductul Mozdok-Tbilisi-Erevan) și Iran. Construcția gazoductului Iran-Armenia a arătat interesul iranian de a-și extinde influența în Caucaz. Proiectat inițial pentru exportul din Iran a unei

cantități mult mai mari de hidrocarburi, capacitatea gazoductului a fost redusă pentru a nu concura prea mult cu Federația Rusă (cu care Iranul are o cooperare strânsă pe mai multe capitole și care deține controlul asupra infrastructurii de transport și distribuție a gazelor în Armenia).

Viziunea noii conduceri de la Erevan, orientată pe o cooperare cât mai strânsă cu statele vecine, europene și transatlantice, sprijinită intens de comunitățile armenie importante și influente prin multe capitale europene³² și de peste ocean (SUA³³), semnaleză o posibilă tendință de reducere a revendicărilor naționaliste față de Turcia, respectiv Azerbaidjan.

Azerbaidjanul s-a dezvoltat economic și militar, mai ales în ultimii ani, datorită cooperării intensificate cu statele occidentale, preponderent interesate de accesul la zăcămintele deținute de acesta și de poziția geostrategică în raport cu Federația Rusă, Asia Centrală, Iran și Orientul Mijlociu.

Relațiile externe ale Azerbaidjanului (țară cu o populație totală de aprox. 10 mil. locuitori) și modul cum își construiește politica de securitate sunt influențate și de diaspora azeră, prezentă în mai multe state vecine (Iran: între 18-27 mil. azeri, mai mulți decât în Azerbaidjan; Irak: între 650.000-3 mil. azeri; Federația Rusă: între 600.000-1,5 mil. azeri; Turcia: între 500.000-800.000 azeri).

Comunitatea azeră din Iran (comasată în zona de nord-vest a Iranului, la granița cu Azerbaidjan, Armenia și Turcia), influentă în forurile de conducere iraniene (pentru că are o pondere mare în populația Iranului, aprox. 20%), a avut un rol important în modul în care s-a poziționat Iranul (relativ pasiv) în războiul armeno-azer din 2020.

Trilaterala Iran – Armenia – Federația Rusă nu-și dorește un „*Azerbaidjan Mare*”, care să reunească într-un singur stat comunitățile azere vecine, mai ales datorită deschiderii acestora spre cooperare cu SUA³⁴ și UE. Unul dintre obiectivele de politică externă ale Iranului în Caucaz constă în limitarea prezenței americane.

Cooperarea intensificată multidomeniu dintre Azerbaidjan și Turcia a generat semnarea (iunie 2021) „Declarației Shusha”. În baza acesteia, pe

lângă aspectele politice, economice, educație, sport și securitate energetică, este favorizată cooperarea militară - care include și organizarea de reuniuni periodice ale Consiliilor de securitate ale celor două state pentru sincronizarea eforturilor de modernizare ale forțelor armate.

Relația privilegiată cu Turcia³⁵, cooperarea cu UE și NATO³⁶ (deși nu și-a exprimat intenția de aderare la Alianță), statutul de relativă neutralitate față de OTSC³⁷, dar și dorința Federației Ruse și Iranului de deschidere spre cooperare intensificată³⁸, inclusiv în sfera energetică (definirea coridorului de transport Nord-Sud: Federația Rusă-Azerbaidjan-Iran, dedicat piețelor euro-asiatice), demonstrează deschiderea Azerbaidjanului spre cooperare în politica externă și de securitate cu toți actorii regionali/globali prezenți în regiune.

Amputarea teritoriului la începutul anilor '90 de către armata armeană, sprijinită masiv de Federația Rusă, alimentează (chiar și după câștigarea războiului din 2020) sentimentele revanșarde ale azerilor în relația cu Armenia. În prezent, conflictul din Nagorno-Karabah nu a fost soluționat, acesta aflându-se într-o nouă etapă de înghețare, forțele armate azere urmărind preluarea totală a controlului regiunii.

Situația exclavei Nahicevan, izolată între Iran și Armenia, nu este ușor de gestionat. Accesul azer în exclavă se realizează, în momentul de față, prin coridorul Zangezur, în zona de graniță dintre Armenia și Iran, negociat la semnarea acordului din noiembrie 2020³⁹. De asemenea, pentru a alimenta cu gaze exclava Nahicevan, Azerbaidjanul exportă gaze în Iran, prin gazoductul Baku-Astara, și apoi Iranul le transportă până în interiorul Nahicevan.

COOPERAREA REGIONALĂ – VIZIUNI INTRA/EXTRA REGIONALE

Văzută de mai toți actorii implicați ca arie geopolitică de influență potențială, regiunea are oportunități reale de dezvoltare, dar ar putea fi atrasă într-o cursă implozivă de necontrolat, un poligon al ciocnirilor geopolitice și al re poziționărilor geostrategice care pot evolua

nefavorabil pentru bunăstarea comunităților conlocuitoare.

Cadrul cooperării regionale nu a fost încă definit clar. Interesele naționale de securitate divergente ale statelor din Caucaz afectează dialogul pentru conturarea unor politici cuprinzătoare de cooperare, demararea unor proiecte comune la nivel regional și a unor mecanisme de dezvoltare regională comune, cu luarea în considerare a confluenței culturilor.

Trilateralele de cooperare regională Georgia - Turcia - Azerbaidjan și Georgia - Turcia - Armenia sau platforma Azerbaidjan - Armenia - Federația Rusă - Turcia - Iran - Georgia sunt doar intenții de consolidare a poziției Turciei în Transcaucazia și la Marea Caspică.

Federația Rusă consideră dezvoltarea/democratizarea regiunii o ingerință în problemele interne ale statelor din regiune și în conflict de interese cu propriile obiective de menținere a regiunii în zona „gri”, zonă în care statele foste sovietice sunt nevoite să recunoască limitele „liberalismului” post-sovietic și să evolueze într-o zonă tampon pasivă, fără aspirații și intenții de dezvoltare/politică externă în afara girului Kremlinului.

La polul opus aspirațiilor și intereselor ruse se situează comunitatea internațională, care propune modalități diferite de soluționare a conflictelor din Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabah: o variantă vehiculată o reprezintă medierea cu participarea inclusiv a structurilor separatiste, iar o alta este cea a accederii Azerbaidjanului și Georgiei în NATO, cu revenirea sau nu a secesioniștilor în teritoriile controlate de cele două state. Aceste variante sunt percepute de către conducerea de la Moscova drept o „evadare din pluton”⁴⁰, fiind considerate ca un atac direct la interesele Federației Ruse deoarece contravin direct doctrinei putiniste, care favorizează refacerea fostelor sfere de influență sovietice.

Orice posibilitate de soluționare a conflictelor din regiune, chiar și prin dislocarea unor forțe ale Națiunilor Unite în cele trei regiuni separatiste, este improbabilă cât timp pe teritoriile acestora există „trupe de menținere a păcii” rusești.

În fapt, unul dintre obiectivele principale urmărite de către Federația Rusă prin alimentarea celor trei conflicte sud-caucaziene este menținerea instabilității regionale, susținută militar cu forțe armate dislocate pe teritoriul statelor vizate.

Găsirea unor forme de sprijin a populației regiunilor secesioniste, reticente la tot ce se întâmplă în afara asistenței unice vitale primite din Federația Rusă, ar putea avea efecte asupra schimbării mentalului colectiv către o mai mare deschidere spre cooperare internațională. Extinderea influenței pierdute de Turcia, consolidarea poziției fragile a Iranului în regiune, dorința de recucerire a Federației Ruse, alături de extinderea proiecției economice chineze, îngreunează eforturile europene și transatlantice de dezvoltare democratică a regiunii, cu punerea pe primul plan a interesului cetățenilor caucazieni.

Cea mai mare amenințare asupra stabilității regiunii și parcursului democratic al acesteia este reducerea ritmului de susținere a reformelor și dezvoltării celor trei state de către partenerii europeni și transatlantici, coroborată cu dorința Federației Ruse de reafirmare la nivel regional și global.

CONCLUZII

Regiunea Caucazului este o piață în expansiune, cu un potențial de dezvoltare ridicat, și constituie un nod important pentru fluxurile energetice și de transport. Cu toate acestea, rămâne o regiune caracterizată de conflicte înghețate, generate de o puternică segregare etnică, culturală și religioasă. Conflictele din Cecenia, Nagorno-Karabah, Osetia, Abhazia sau Daghestan constituie piedici pentru atragerea unor investiții străine importante și realizarea unui program coerent de dezvoltare regională.

Amenințările secesioniste, disparitățile sociale, recrudescența rivalităților teritoriale ancestrale, conflictele nerezolvate, migrația (în mare parte spre Federația Rusă), criminalitatea organizată, traficul de droguri și proliferarea armelor ușoare sunt doar câteva dintre provocările cu care se confruntă regiunea.

Nivelul influenței exercitate de către Federația Rusă este un element central care determină traiectoria politicilor statelor în fundamentarea aspirațiilor către structurile europene și nord-atlantice. Democratizarea statelor sud-caucaziene și creșterea accesului la informare necenzurată a populației provoacă sentimentele imperialiste ale Moscovei, care nu ezită să apeleze la acțiuni militare în teren cu scopul de a zădărnici/eroda eforturile de dezvoltare democratică ale statelor din regiune.

Dezvoltarea cooperării dintre statele din Transcaucazia, dar și dintre celelalte entități din Caucaz, ar putea avea efecte benefice pentru întreaga regiune, dar și în afara acesteia. Conflictele actuale din Caucaz pot avea efect de domino asupra securității statelor din vecinătate (regiunea Mării Negre și Asia Centrală).

Din acest punct de vedere, stabilitatea Caucazului este și o condiție a stabilității Regiunii Extinse a Mării Negre și a UE, în ansamblu.

Configurația regiunii caucaziene s-a schimbat considerabil în ultimii ani și va continua să evolueze. Realitatea schimbătoare a condițiilor din spațiul caucazian necesită o abordare energetică a comunității internaționale pentru combaterea *statu-quo*-ului actual incert. Derularea unor inițiative europene și transatlantice în Caucaz deschide calea pentru statele din acest areal de obținere, pe termen lung, a stabilității și prosperității. Menținerea problemelor zonei pe agenda publică internațională și asumarea unor măsuri concrete și urgente, în vederea scurtării timpilor de decizie, sunt etape necesare pentru susținerea prosperității și securității statelor caucaziene.

BIBLIOGRAFIE

1. BÎZU Cristian, MATEI Gheorghe, „Conflictele înghețate: instrument de putere al Kremlinului în Regiunea Extinsă a Mării Negre”, *Infosfera*, nr. 1/2020, p. 52-60.
2. GHERASIM Cristian, „Caucazul de Sud. O traiectorie incertă. Analiza vulnerabilităților în respectarea drepturilor omului și recomandări pentru construcția democratică”, *Sfera Politicii*, nr. 1 (167), 2012, p. 61-69.
3. SĂGEATĂ Radu, *Caucazul de Nord. Structura politică, etnică, confesională, tensiuni geopolitice*, 2017; disponibil pe <https://www.researchgate.net/publication/282246119>; accesat la 01.02.2022.
4. Sinergia Mării Negre - O nouă inițiativă de cooperare regională, disponibil pe https://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com07_160_ro.pdf; accesat la 11.02.2022.
5. <https://geopolitics.ro/caucazul-implicatii-geopolitice-privind-uniunea-europeana/>; accesat la 15.02.2022.
6. <https://europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/172/trei-tari-vecine-din-caucazul-de-sud-membre-ale-parteneriatului-estic>; accesat la 01.02.2022.
7. <https://geopoliticaestului.ro/trilaterala-turcia-georgia-azerbaijan-parte-a-strategiei-geo-econmice-a-turciei-in-zona-estica-i/>
8. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/armenia/>; accesat la data de 27.01.2022.
9. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/azerbaijan/>; accesat la data de 27.01.2022.
10. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/>; accesat la data de 27.01.2022.
11. <https://geostat.ge/en/modules/categories/638/import>; accesat la 27.01.2022.
12. <https://geostat.ge/en/modules/categories/637/export>; accesat la 27.01.2022.
13. <https://geostat.ge/en/single-news/2430/external-merchandise-trade-of-georgia-in-2021-express-release>; accesat la 17.01.2022.
14. <https://tradingeconomics.com/armenia,azerbaijan,georgia/exports-by-country>; accesat la 27.04.2022.
15. <https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/>; accesat la 27.04.2022.
16. <https://geostat.ge/en/>; accesat la 03.05.2022.
17. <https://defenseromania.ro>.
18. <https://remnmilitaryblog.com>.
19. <https://monitorulapararii.ro>.
20. <https://agerpres.ro/politica-externa>.
21. <https://wikipedia.com>.

- ¹ Romani, bizantini, otomani, Persia, dinastia Safavidă, Iran.
- ² Mongoli, huni, ruși.
- ³ Lanț muntos cu o lungime de 1.100 km și vârfuri de peste 5.000 m (Elbrus - 5.642 m, Dykh-Tau - 5.204 m).
- ⁴ Singura trecătoare practicabilă este Defileul Darial.
- ⁵ Transcaucazia a jucat rol de zonă tampon între imperiile rivale: roman și part, bizantin și arab (respectiv otoman), persan și rus.
- ⁶ Zonă de contact între creștinism și islamism.
- ⁷ Majoritatea azerilor sunt musulmani șiiți, vorbitori de limbă turcică, armenii și georgienii (gruzinii) sunt în mare parte creștin-ortodocși, vorbitori de limbi indo-europene, respectiv caucaziene.
- ⁸ Ciscaucazia este alcătuită din 11 structuri administrativ-teritoriale: nouă sunt în Federația Rusă (șapte republici: Adâgheia, Cecenia, Daghestan, Ingușetia, Kabardino-Balkaria, Karaceaev-Cerkesia și Osetia de Nord și două ținuturi: Krasnodar și Stavropol) și două în Georgia (republica Abhazia și regiunea Osetia de Sud).
- ⁹ Statele sud-caucaziene au intrat în componența Imperiului țarist în sec. XVIII, au fost semi-independente după Revoluția bolșevică din 1917, administrate ca Republica Sovietică Federală Socialistă Transcaucaziană în perioada 1929-1936 (împărțită, ulterior, în trei republici unionale, până la implozia URSS) și au devenit state independente după destrămarea URSS.
- ¹⁰ Estimate la aprox. 50 mld. de barili de petrol și aprox. 300.000 mld.m³ de gaze naturale.
- ¹¹ Baku-Tbilisi-Erzurum, operațional din 2006, din Marea Caspică până în Turcia, via Azerbaidjan și Georgia, cu o capacitate de 26 mld. m³ gaze/an.
- ¹² Operațional din 2018, prin Turcia, cu o capacitate inițială de 16 mld. m³ gaze/an, cu posibilitatea de a fi mărită la 23 mld. m³ gaze/an până în 2023, 31 mld. m³ gaze/an până în 2026, iar în etapa finală până la 60 mld. m³ gaze/an.
- ¹³ Nagorno-Karabach, Osetia de Sud și Abhazia.
- ¹⁴ <https://tradingeconomics.com/armenia,azerbaijan,georgia/exports-by-country> - accesat la 27.04.2022
- ¹⁵ <https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/> - accesat la 27.04.2022
- ¹⁶ <http://countryeconomy.com/> - accesat la data de 03.05.2022
- ¹⁷ Potrivit Biroului Național de Statistică georgian.
- ¹⁸ Vizează Armenia, Azerbaidjan, Belarus (suspendat începând din 2021), Georgia, R.Moldova și Ucraina.
- ¹⁹ Comitetul parlamentar pentru asociere (CPA) cu Georgia.
- ²⁰ Comitetul parlamentar de parteneriat (CPP) cu Armenia.
- ²¹ Comitetul parlamentar de cooperare (CPC) cu Azerbaidjan.
- ²² <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/> accesat la data de 27.04.2022
- ²³ 1784 - începutul insurgenței imamului Mansour; 1834-1859 - conflict cu triburile cecene sunnite și cele din Daghestan; 1878 - conflict cu triburile cerkese; 1917-1924 - conflict cu popoarele musulmane, cecenii și cerkesii; 1937 - execuția a aprox. 14.000 de ceceni; 1944 - deportarea a peste 400.000 de ceceni și inguși la ordinul lui Stalin; 1991-1996 - conflictele cecenilor, conduși de Jokhar Dudaev; 2000-2009 - incidentele, în principal, din Cecenia și Daghestan.
- ²⁴ Susținute și recunoscute ca fiind independente de către Federația Rusă, după războiul ruso-georgian din vara anului 2008.
- ²⁵ Aprox. 4.000 militari din cadrul A.49 Arme Întrunite - Stavropol/Regiunea Militară Sud.
- ²⁶ Aprox. 4.000 militari din organica A.58 Arme Întrunite - Vladikavkaz/Regiunea Militară Sud.
- ²⁷ Aprox. 5.000 militari ruși dislocați la Gyumri și pe aeroportul Erebuni (lângă Erevan) și tehnică de luptă: avioane de vânătoare de tipul MiG-29, elicoptere de tipurile Mi-8MT și Mi-24P, tancuri de tipul T72B, sisteme de apărare antiaeriană de tipul S-300V, radare și alte sisteme de armament.
- ²⁸ Comunitatea armeană din Federația Rusă este estimată la aprox. 1,2 milioane de persoane.
- ²⁹ Prin care Armenia devine republică parlamentară, atribuțiile președintelui fiind reduse semnificativ.
- ³⁰ Armenia face parte din OTSC, alături de Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Federația Rusă și Tadjikistan, iar art.4 al tratatului prevede ca în situația unei agresiuni asupra unui stat membru, aceasta să fie considerată agresiune împotriva tuturor statelor membre. Erevanul nu a putut beneficia de această clauză în conflictul din Nagorno-Karabach, Rusia motivând că luptele au loc pe teritoriul enclavei separatiste, recunoscută pe plan internațional ca aparținând Azerbaidjanului și nu pe teritoriul propriu-zis al Armeniei.
- ³¹ Aproximativ 2.000 militari ruși din cadrul Brigăzii 15 Infanterie Moto - Samara, cu 90 transportoare blindate de tipul BTR-82A, 380 autovehicule și echipamente speciale, elicoptere și drone au fost dislocați în Nagorno-Karabach ca forțe de menținere a păcii.
- ³² În Franța există o comunitate de aprox. 800.000 de etnici armeni.
- ³³ Comunitatea armeană din SUA (aprox. 350.000 de etnici), influentă în Congresul american, sprijină distanțarea Armeniei de dogmele neo-sovietice.
- ³⁴ Azerbaidjanul a fost beneficiar al unor programe ale SUA de finanțare și formare în domeniul militar (Foreign Military Financing și International Military Education and Training) și punct de tranzit pe timpul conflictului din Afganistan.
- ³⁵ Azerii sunt considerați înrudiți cu popoarele turcice. Turcia și-a exprimat disponibilitatea pentru înființarea de baze militare în Azerbaidjan.
- ³⁶ În perioada 1999-2008 trupe azere au participat la misiuni în Kosovo, în cadrul KFOR. În perioada 2002-2014, Azerbaidjanul a sprijinit Forța Internațională de Asistență pentru Securitate în Afganistan (ISAF). România are încheiat un parteneriat strategic cu Azerbaidjanul din anul 2009, iar în perioada 01 ianuarie 2009-31 decembrie 2016 Ambasada României la Baku a fost punct de contact NATO - Azerbaidjan.
- ³⁷ Azerbaidjanul nu este membru al OTSC, dar este membru al Comunității Statelor Independente (CSI).
- ³⁸ Cooperarea cu Federația Rusă a crescut în timpul mandatului lui Ilham Aliev.
- ³⁹ Azerbaidjanul a acceptat în contra-partidă coridorul Lachin, care face legătura între Armenia și Nagorno-Karabach.
- ⁴⁰ Cu referire la intenția unui stat fost-sovietic de a adera la structurile euroatlantice.

CONFLICTELE ARMATE – O PERSPECTIVĂ

*Alin BĂRĂITARU**

Abstract

Armed conflict is the apex of interstate relations. When most people think of war, they actually think of tanks, airplanes and death. There are only a few who actually think about the factors that generate wars and the effects they have. When analysing the probabilities of actual violence, fear of actual violence blocks one's judgment.

Armed conflicts do not appear from thin air. They are generated by circumstances and, through them, objectives are being pursued. Wars develop the patterns already existing in the relations between states. And the relations between states are a result of direct or indirect state policies. Hence, the expression "war is the continuation of politics through other means".

By acknowledging and emphasizing the origin of modern conflicts, we might be able to analyse those elements that might allow us to avoid triggering new conflicts or to win those disputes which cannot be circumvented.

Keywords: *armed conflict; state; relations; origins.*

INTRODUCERE

Abordarea simplistă de tipul „rolul armatei este de a învinge adversarul pe câmpul de luptă” poate bloca factorii politico-militari într-o perspectivă unilaterală asupra misiunii organismului militar, cea legată de spațiul geografic al ariei de operații. Dar dacă armata învinge adversarul fără să tragă un foc este tot victorie? Dar dacă armata îl privează pe adversar de resursele necesare să ducă un război este tot victorie? Dar dacă armata frânge voința populației de a purta un război este tot victorie? Dar dacă armata convinge factorii de decizie politico-militari inamici că ar fi mai bine să nu angajeze forțele armate în luptă, este tot victorie?

Pentru a înțelege cât mai bine modul în care dinamica evenimentelor curente influențează deciziile politico-militare analiza ar trebui să se concentreze pe imaginea de ansamblu (să fie cât mai amplă). Altminteri, există riscul să fim asaltați de prea multe informații și să pierdem din vedere

interconexiunile acestora și, implicit, imaginea completă („the big picture”). Atât în cazul în care ne confruntăm cu „*information overload*”¹, cât și în situația opusă, este necesară o direcționare clară. Această direcționare este, printre altele, produsul definițiilor concise ale elementelor cu care se operează și al racordării la elementele decizionale de importanță strategică. Urmărind această logică, putem afirma că este necesară o standardizare a conceptelor operaționale, iar, pentru textul de față, printre ele se află și conceptele de „stat” și de „conflict”.

O primă premisă de la care vom porni este aceea că statele inițiază conflicte armate cu scopul de a accesa resursele teritoriilor țintă. Din lecțiile oferite de-a lungul istoriei observăm că cele mai comune metode prin care se realizează acest lucru sunt: schimbarea administrației locale cu una favorabilă intereselor statului agresor, ocuparea militară totală a statului țintă, ocuparea unei părți din teritoriul statului țintă și/sau eliminarea fizică a populației.

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

STATELE ȘI RELAȚIILE DINTRE STATE

Conflictul trebuie privit din perspectiva statului, organizație socială superioară, deoarece statul, începând cu 1648 (Pacea din Westphalia), a devenit actorul principal al scenei politice globale, monopolizând utilizarea forței armate. Această transformare a fost determinată de răspândirea și asumarea politică a conceptului de conștiință națională în uniformizarea comportamentului populației de pe teritoriul statului, fapt ce a generat o atenuare a tendinței de polarizare sau de independență a anumitor grupuri de pe respectivul teritoriu. Uniformizarea s-a produs și prin aplicarea unitară a unui set de reguli stabilite de către autoritatea statală.

Pe scena internațională, statele se află în permanență în contact unele cu altele, într-o măsură mai mică sau mai mare, generând diferite tipuri de raporturi între ele (de cooperare, de concurență sau de adversitate). Tipul de raport este determinat de nivelul, numărul, domeniile în care se stabilesc legăturile, precum și de modul în care se realizează comunicarea/contactele interstatuale. La baza oricărui tip de raport stau interesele naționale, care pot crea stări de competiție, conflict sau coordonare. Decizia participanților de a se angrena în una dintre aceste stări este luată, în principal, în funcție de percepția fiecărei părți privind raportul dintre succes și eșec în fiecare variantă. La această formulă se reduce, de regulă, conflictele statale.

Statele nu se pot afla într-o non-relație. Atâta timp cât își recunosc reciproc existența, acestea au o relație minimă. De la o relație de nivel redus, precum relația României cu Vanuatu², raporturile dintre țări pot evolua către o relație strânsă, cum este, de exemplu, relația României cu Republica Moldova. Această evoluție depinde de numărul, valoarea și periodicitatea contactelor dintre părți, un element favorizant fiind și proximitatea acestora. Volumul mare de contacte și proximitatea geografică nu reprezintă însă garanții suficiente pentru a stabili relații de bună cooperare, aceste elemente putând fi, în anumite cazuri, chiar și indicatori de risc. Un indicator de risc elocvent este raportul dintre potențialitate și

realitate: dacă două state îndeplinesc condițiile necesare pentru a putea întreține relații apropiate, dar, în realitate, acest lucru nu are loc, atunci raporturile dintre ele ar putea indica mai degrabă un potențial conflict.

Pe de altă parte, statul nu este singurul actor de pe scena internațională, alături de el evoluând organizațiile internaționale, companiile multinaționale, organizațiile non-guvernamentale, grupările para-militare și, în general, orice entitate capabilă să promoveze o politică externă de natură să afecteze politica altor actori internaționali. Participanții pot fi și elementele non-statale, precum indivizii, societatea per ansamblu. Apariția, dezvoltarea și expansiunea participanților non-statali s-a produs în cadrul a ceea ce numim azi „sistemul politic internațional contemporan”, unde interesele actorilor sunt definite în termeni de putere (puterea fiind motorul care determină toate raportările reciproce).

O entitate crește în condițiile create de statul în care apare, iar extinderea activității sale în exteriorul granițelor se realizează ca o continuitate a politicii externe a statului de origine, beneficiind de sfera de influență a acestuia, fiind totodată constrânsă să respecte legislația internă a noului stat. De exemplu, cazul unui simplu turist: în momentul în care trece granița unui stat este obligat să respecte regulile și legile existente pe noul teritoriu. Această descriere simplă este aplicabilă tuturor actorilor non-statali. De exemplu, fabrica de automobile Dacia, în momentul în care a decis să fabrice mașina Logan, în 2004, și să o exporte în afara României, a trebuit să respecte toate reglementările din domeniu din țările de destinație, pentru a o putea comercializa în mod legal. Produsul a apărut și s-a dezvoltat în România, conform legilor în vigoare, iar transferul spre alte zone a fost făcut conform acordurilor bilaterale, unde vehiculul a trebuit să se supună unor reguli diferite.

Vedem, deci, că regulile și legile din statul de origine sunt transformate/reinterpretate în statul de destinație, putând produce modificări asupra comportamentului persoanelor sau organizațiilor (de la acceptare până la reacții adverse). Domeniul

cultural-artistic oferă numeroase exemple, prin filmele care rulează în spațiul media românesc și care sunt în majoritate produse de companii din SUA, semn al acceptării de către public. Un alt exemplu îl putem găsi în domeniul religios – cazul imigranților islamiști care aduc cu ei o serie de norme culturale, sociale și religioase care pun presiune pe comunitatea din care ajung să facă parte. Presiunea creată are potențialul de a genera conflicte în interiorul respectivei comunități, cu posibilitate de extindere la nivel național sau la nivel de religie (să ne amintim de anul 2020, când președintele francez a declarat război „islamismului extremist”).

Dacă un produs sau un participant la relațiile interstatale evoluează în afara granițelor statului de origine, atunci acesta intră în concurență cu alte produse similare sau alți participanți, creându-se, implicit, condițiile ca situația să degenereze în conflict. În principal, situația poate degenera din cauză că statul-destinație ori concurența îngreunează (contrar legilor și convențiilor semnate) dezvoltarea produsului sau evoluția participantului, situație în care statul de origine intervine pentru restabilirea legalității. Pot exista cazuri în care dorința de restabilire a legalității poate fi un pretext pentru o agresiune - exemplul Federației Ruse, când, în 2014, președintele Vladimir Putin a declarat că își rezervă dreptul de a folosi forța pentru a apăra cetățenii vorbitori de limbă rusă (vorbitorii de limbă rusă fiind, în viziunea acestuia, participanții cărora le era împiedicată ilegal dezvoltarea).

Atunci când entitatea străină nu respectă legile statului-gazdă, pot exista reglementări care să permită gazdei să o trateze ca pe o entitate rezidentă. De aceea, este necesar ca aceste reglementări să fie stabilite cel mai bine *antefactum* între cele două state. Când entitatea străină a comis fapte grave în statul-gazdă și apoi s-a retras în statul de origine sau într-un alt stat terț, statul-gazdă poate cere pedepsirea vinovatului de către unul dintre sistemele judiciare implicate. De exemplu, în 2001 guvernul SUA a cerut guvernului Afganistanului predarea lui Osama bin Laden, considerat a

fi principalul responsabil pentru atacurile din 11 septembrie 2001. În replică, liderul afgan, Mullahul Mohammad Omar, a respins categoric solicitarea părții americane. Lovindu-se de refuz, SUA au declanșat o campanie de bombardament pentru a obliga guvernul afgan la unele concesii, precum acceptarea predării lui bin Laden. Drept urmare, ceea ce trebuia să fie o incursiune scurtă în scopul capturării lui Osama bin Laden și crearea de condiții ca Afganistanul să nu mai fie un fief al terorismului, s-a transformat, apoi, într-un război de lungă durată.

STATELE ȘI RELAȚIILE INTERNE

În principiu, în termeni simpli, statul este rezultatul acceptării de către o comunitate/societate a unui set de legi și valori culturale. Gradul de implicare al societății în activitatea statului desemnează nivelul de control democratic de care dispun cetățenii. Cu cât societatea e mai neimplicată în actul de guvernare, cu atât statul este mai autocratic. În unele cazuri, cetățenii sunt „de acord” cu alocarea de resurse importante către administrația de nivel statal, efectul fiind decuplarea guvernării de la interesul sau nevoile populației, crearea premiselor dispariției proprietății private și concentrarea controlului în mâinile statului.

Există și situații în care indivizi sau grupuri de indivizi își dezvoltă activitatea în interiorul statului într-o manieră care le permite impunerea propriei voințe asupra actului de guvernare din respectivul stat. Istoria recentă oferă nenumărate exemple în acest sens (1992, în Venezuela, două încercări de lovitură de stat executate de Mișcarea Bolivariană 200, condusă de Hugo Chavez, finalizate cu zeci de morți și cu demiterea președintelui țării, Rafael Caldera, în mai 1993; 6 ianuarie 2021, asaltul asupra clădirii Congresului american al susținătorilor președintelui american de la acea dată, Donald Trump, scopul fiind anularea rezultatelor oficiale ale alegerilor prezidențiale din 2020; 8 ianuarie 2023, asaltul întreprins de susținătorii lui Jair Bolsonaro, președintele brazilian, care pierduse

alegerile din 2022, asupra clădirilor Congresului și Administrației Prezidențiale).

În cazul în care încercarea de impunere a voinței reușește să coaguleze sprijinul unei părți semnificative a unei minorități din cadrul unui stat, atunci drumul este deschis spre război civil, spre secesionism³. Între 2004 și 2011, în Iran a avut loc conflictul dintre guvernul de la Teheran și Partidul Vieții Libere din Kurdistan, ale cărui origini au constat în dorința de creare a unei guvernări autonome kurde în interiorul unui Iran federalizat. Majoritatea operațiunilor militare au fost oprite în 2011, când armata iraniană s-a declarat învingătoare (după 2011 au mai avut loc ciocniri violente sporadice). De asemenea, dezintegrarea Republicii Socialiste Federative Iugoslave (compusă din șase republici și două provincii socialiste autonome) este un exemplu de conflict cu sprijinul unei părți din populație. În urma Războiului de 10 zile, din 1991, Slovenia a fost primul membru constituent al Iugoslaviei care și-a declarat independența. Au urmat ani de conflicte soldate cu declarații ale independenței de către alți subiecți din cadrul federației (ultima fiind Kosovo în 2008).

În ultimă instanță, dacă încercarea de a obliga guvernarea la aplicarea unor măsuri sau abordarea unei problematice eșuează, iar acțiunea nu are susținere decât în rândul unui număr foarte mic de oameni, atunci manifestarea violentă a tentativei poate fi considerată un act de terorism.

STATELE AUTOCRATICE ȘI PSEUDO-STATELE

Relațiile intra și inter-statale prezintă unele particularități în cazul statelor autocratice și în cazul pseudo-statelor. În statele cu conducere autoritară sau captive unor grupuri de interese specifice, statul nu mai reprezintă interesul populației și se comportă ca un membru al societății, dar având la dispoziție resursele administrației și pârgghiile de control asupra întregii populații. În acest caz, relațiile cu alte state se vor realiza în funcție de interesul strict al „statului”, în timp ce membrilor societății li se vor oferi resurse minime pentru supraviețuire,

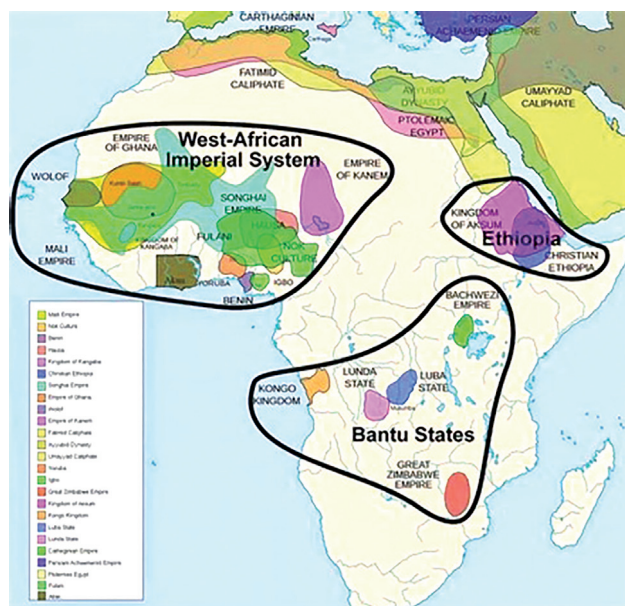

Figura 1: Harta Africii precoloniale

dar nu suficiente încât să le permită implicarea în actul de guvernare. Majoritatea acestor state nu va recunoaște situația de facto și va căuta diferite modalități de a justifica deciziile luate atât în fața propriului public, cât și în fața publicului din afara țării. Relațiile cu astfel de state se vor concentra în jurul acelor domenii care sunt considerate necesare de către regimurile autocratice.

În majoritatea conflictelor moderne, domeniul principal a fost cel al resurselor energetice, în special cele petroliere. Pseudo-statele sunt acele „țări” formate pe un anumit teritoriu fără participarea activă sau acordul expres al populației de pe respectivul teritoriu. Populațiile din respectivele areale își continuă activitățile independent de actul de guvernare, care la rândul său exercită o influență minimă asupra cetățenilor. Afganistanul este un bun exemplu de astfel de stare de „tribalism”⁴. Acesta este și răspunsul la întrebarea de ce Afganistanul, ca țară, nu a fost învinsă de forțe superioare numeric și tehnologic în războiul purtat de URSS sau de coaliția internațională de forțe condusă de SUA. Deși adversarii guvernelor de la Kabul au învins forțele armate afgane, determinând căderea respectivelor guverne, datorită ilegitimității de facto a autorităților statului, populațiile locale nu au perceput înfrângerea ca pe o pierdere proprie. În prezent, starea de conflict persistă din

cauza lipsei de voință a „triburilor” de a negocia și implementa un set de legi general valabile. În timpul guvernării sale, din perioada 1996-2001, Mișcarea talibană a impus o interpretare strictă a Coranului. Majoritatea populației fiind musulmană sunnită, religia a fost numitorul comun care a unit diferitele triburi și etnii până la invazia SUA din 2001. Un alt exemplu de „pseudo-state” sunt unele țări din Africa (majoritatea declarându-și independența în anii 1960, după perioada colonialismului european) ale căror granițe au fost trasate după interesele conjuncturale ale țărilor coloniale. Această fragilitate structurală a statelor a permis dezvoltarea unor grupări, care prin violență armată, motivată religios, etnic sau economic, s-au impus ca lideri, în diferite zone. Gruparea Statul Islamic în Vestul Africii, cunoscută și sub numele de Boko Haram, a ucis 6.644 de persoane în 2014 (depășind gruparea ISIS ca număr de crime) și începând cu 2013 a cauzat emigrarea a sute de mii de nigerieni în statele învecinate. În 2015, gruparea islamistă ocupa 50.000 de km² în nordul Nigeriei. La fel ca în cazul grupării talibane, Boko Haram a impus o interpretare strictă a Coranului, cunoscută sub numele de Sharia.

Grupările care ajung să conducă pseudo-state și care reușesc să aducă stabilitate relativă pe teritoriul controlat, în majoritatea cazurilor, se impun la conducere prin adoptarea unui stil autocratic, în special în situația în care beneficiază de un produs de succes la export. Un astfel de exemplu este Libia, care și-a câștigat independența în 1951, în context post-colonial. În 1969 a fost organizată o lovitură de stat în urma căreia Muammar Gaddafi a condus țara în mod autocratic până în 2011, când a avut loc extinderea revoltei din orașul Benghazi și degenerarea în război civil, soldat, printre altele, cu uciderea lui Muammar Gaddafi. Revoltele din Libia au demonstrat, încă o dată, caracteristica de tribalitate a pseudo-statelor. În cazul de față, în opoziție cu protestele, tribalitatea s-a manifestat în logica afinității față de guvernare și s-a manifestat vizibil prin contra-proteste organizate de membri ai aparatului administrativ și filmate

de televiziunea de stat. Continuitatea guvernării era asigurată de produsul cel mai de succes la export al Libiei, petrolul, care în 2010 constituia 98% din totalul produselor exportate (cu o valoare aproximativă de 35,6 miliarde de dolari). În 2020, compania de stat libiană, National Oil Corporation, controla aproximativ 70% din piața internă a petrolului, de la extracție până la comercializare.

RELAȚIILE COMPLEXE

Acordurile dintre state reprezintă baza reglementării relațiilor existente sau ale celor viitoare. Aceste relații devin complicate din momentul în care țările identifică oportunități de evoluție în interes propriu și caută să modifice unilateral parametrii care stau la baza acordurilor. Acest demers presupune alterarea percepției statelor asupra potențialului relației, costurilor și beneficiilor. Altfel spus, raporturile dintre state sunt alterate pentru a fi predominant în beneficiul uneia dintre părți, prin valorificarea unei vulnerabilități existente în sistemul celeilalte părți.

În 28 februarie 2018, compania de stat ucraineană Naftogaz a câștigat, la Tribunalul de arbitraj comercial din Stockholm, o dispută cu compania de stat rusească Gazprom, prin care rușii erau obligați să plătească 2,56 miliarde de dolari. A doua zi, Gazprom a returnat banii primiți în avans pentru livrarea de gaz pentru Ucraina, însă a oprit livrarea de gaz pentru ucraineni, iar pentru gazul care tranzita teritoriul ucrainean cu destinația Europa a coborât presiunea din instalații. Aceasta a generat un răspuns politic la nivelul guvernării ucrainene deoarece, în februarie, în Kiev temperatura medie pe timpul nopții este de -9°C.

Președintele Ucrainei a cerut populației și instituțiilor să scadă temperatura interioară cu un grad, iar guvernul a recomandat ca instituțiile de învățământ să fie închise 5 zile și toate companiile producătoare de energie să utilizeze surse alternative în locul gazului. În 5 martie 2018, Gazprom a anunțat Naftogaz începerea demersurilor pentru încetarea livrării de gaze atât pentru Ucraina, cât și pentru Europa. Aceste evenimente s-au produs din cauza vulnerabilității sistemului ucrainean de producere a energiei,

care era dependent de gazul rusesc în proporție de 40% la momentul respectiv. Efectul a fost continuarea deteriorării relațiilor dintre Rusia și Ucraina (fenomen intensificat după ocuparea Peninsulei Crimeea de către militarii ruși în 2014), consolidarea planului Ucrainei de contractare a gazelor de la companii europene în dauna celor rusești și stoparea livrării gazelor din Rusia în Europa prin Ucraina.

Ținând cont că 40% din exportul de gaze rusești către Europa se realiza prin conducte care traversează teritoriul ucrainean, hotărârea de suspendare a tranzitului a fost anulată în decembrie 2019, când Gazprom a decis să încheie un nou contract de tranzit și plata arieratelor.

CÂND UN RĂZBOI ESTE HIBRID?

În logica articolului de față, toate conflictele prezintă elemente de hibriditate. Dacă un produs sau un participant în relațiile interstatale are succes în afara granițelor statului de origine, dar intră în concurență cu alte produse sau alți participanți, atunci există un potențial ca situația să degereze în conflict. În cazul în care suntem de acord cu inferența că statele poartă conflicte armate pentru a obține schimbări guvernamentale, pentru a ocupa militar un teritoriu sau a elimina fizic persoane, atunci în realitatea modernă, în contextul actual de dezvoltare tehnologică și comunicare, acel conflict este, foarte probabil, de tip hibrid.

Războiul, în viziunea clasică, nu poate exista fără resurse puse la dispoziție de stat și fără a avea un scop în afara înfrângerii inamicului pe câmpul de luptă. De aceea, tot sprijinul susținerii unui război și tot procesul de luare a deciziei referitor la război sunt ținte importante ale adversarului. Dacă pe câmpul de luptă numărul de tancuri este egal, dar uneia din părți îi lipsesc combustibilul și oamenii, cealaltă parte este câștigătoare. La fel, dacă pe câmpul de luptă numărul de tancuri este egal, însă decidentul politico-militar al uneia dintre părți hotărăște să oprească operațiunile militare, cealaltă parte este câștigătoare.

Concomitent cu desfășurarea războiului clasic, orice beligerant duce lupte „în spatele liniilor inamice” pentru a atinge obiectivele de mai sus, iar metodele variază foarte mult. La fel

de mult variază și aspectul temporal al utilizării metodelor, acestea putând fi folosite nu numai în timpul conflictului armat, cât și imediat înaintea acestuia, având ca rezultat victoria unei părți prin neangajarea în luptă a armatei celeilalte părți. Invadarea Peninsulei Crimeea în 2014 este exemplul clasic, în care autoritățile ruse au câștigat conflictul înainte ca acesta să devină violent, neangajând armata ucraineană în luptă.

Ațiunile de tip hibrid se manifestă, în special, pe timp de pace. De exemplu, cele două evenimente majore din 2016, Brexit și alegerile prezidențiale din SUA, prezintă elemente de hibriditate – vectori ruși care au avut succes în mediul rețelelor sociale online, prin utilizarea de conturi false, trol, boți etc., și care au desfășurat activități de natură să influențeze rezultatele proceselor electorale, conform „Raportului investigației asupra implicării rusești în alegerile prezidențiale din 2016” (coordonat de Robert Mueller) și „Raportului asupra Rusiei” al Comitetului pentru Informații și Securitate al Parlamentului britanic. Ambele operațiuni au avut ca scop producerea de schimbări la nivel guvernamental. În SUA, obiectivul a fost alegerea persoanei care afișa atitudinea cea mai puțin ostilă față de Federația Rusă, iar în Marea Britanie a fost acela de a slăbi, pe termen lung, capacitatea Uniunii Europene de a acționa unitar împotriva Rusiei.

CONCLUZII

Analiza relațiilor interstatale oferă o perspectivă asupra dinamicilor de politică internă rezultate în urma evoluției unuia sau mai multor actori interni (grupuri și/sau indivizi) care au capacitatea de a afecta deciziile de politică internă și externă ale elitelor conducătoare.

Observarea relațiilor interstatale, al efectelor lor și a reacției statelor la efecte poate oferi indicatori cu privire la viitoare conflicte armate, iar în unele cazuri poate oferi date care să contribuie la evitarea sau câștigarea unui conflict armat.

Într-un astfel de tip de analiză trebuie pornit de la observarea setului de legi care guvernează o societate. Însă, simpla examinare a legilor nu este o condiție suficientă pentru a putea anticipa comportamentul aparatului guvernamental.

Complementar, trebuie studiate (și apoi corelate cu observațiile formulate din studiul legislației) și resursele (atât cele avute la dispoziție, cât și cele potențiale) pentru a determina potențiale cursuri de acțiune.

În acest punct al analizei ar trebui să urmeze corelarea rezultatelor obținute cu măsurile adoptate anterior de către acel stat, cu alte cuvinte „cum s-a comportat actorul statal în situații anterioare” și care erau condițiile la momentul respectiv. Pentru a permite structurii guvernamentale să fie flexibilă și adaptabilă, seturile de legi trebuie să fixeze o varietate de

comportamente a căror limită este stabilită de setul de obligații și drepturi.

Chiar dacă seturile de legi indică direcția probabilă a actului guvernamental, uneori actorii statali iau decizii care par că nu au fost generate în plaja limitărilor legale. În acele situații, puțin probabile, motivația comportamentului trebuie identificată în cursurile de acțiune probabile generate de resurse care nu sunt corelate cu limitările legislative, dar care prezintă destule beneficii care să compenseze sancțiunile probabile generate de nerespectarea pachetului de legi.

BIBLIOGRAFIE

1. Bolsonaro backers ransack Brazil presidential palace, Congress, Supreme Court, online <https://www.reuters.com/world/americas/bolsonaro-supporters-invade-congress-presidential-palace-brasil-2023-01-08/>, accesat la 11.01.2023.
2. Comunicat de presă MAE, Primirea de către ministrul afacerilor externe, Teodor Meleșcanu, a ministrului afacerilor externe, cooperării internaționale și comerțului din Republica Vanuatu, Ralph John Regenvanus, online <https://www.mae.ro/node/48285>, accesat la data de 11.01.2023.
3. Constituția României, online www.constitutia.ro, accesat la 12.01.2023.
4. Global Terrorism Index 2015, Institute for Economics and Peace, online <http://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf>, accesat la 11.01.2023.
5. Intelligence and Security Committee of Parliament publish predecessor's Russia Report – online https://isc.independent.gov.uk/wp-content/uploads/2021/01/20200721_Russia_Press_Notice.pdf, accesat la 12.01.2023.
6. KHALIL Ashraf, Ali Asheibi, *The Chances and Challenges for Renewable Energy in Libya*, 2015, online; https://www.researchgate.net/publication/283722527_The_Chances_and_Challenges_for_Renewable_Energy_in_Libya, accesat la 11.01.2023.
7. National Oil Corporation, Libia, online – www.noc.ly, accesat la 11.01.2023.
8. Mapping the contours of Jihadist groups in the Sahel, online, <http://www.theconversation.com/mapping-the-contours-of-jihadist-groups-in-the-sahel-168539>, accesat la 11.01.2023.
9. National Joint Stock Company Naftogaz of Ukraine v. Public Joint Stock Company Gazprom (II), SCC Case No. V2014/129, online <https://jsumundi.com/en/document/decision/en-national-joint-stock-company-naftogaz-of-ukraine-v-public-joint-stock-company-gazprom-final-award-wednesday-28th-february-2018>, accesat la 11.01.2023.
10. Report On The Investigation Into Russian Interference in the 2016 Presidential Election, Mueller Report, online <https://www.justice.gov/archives/sco/file/1373816/download>, accesat la 12.01.2023.

¹ Information overload – sintagmă consacrată care descrie expunerea la o cantitate de informații mult mai mare decât cea care poate fi procesată.

² În 2019, ministrul de externe din Vanuatu și-a exprimat interesul în cooperarea cu România în domeniul răspunsului în caz de dezastre și calamități. Pentru mai multe detalii, a se vedea comunicatul de presă de pe site-ul MAE: Primirea de către ministrul afacerilor externe, Teodor Meleșcanu, a ministrului afacerilor externe, cooperării internaționale și comerțului din Republica Vanuatu, Ralph John Regenvanus.

³ Conceptul se referă la acțiunea de separare a unei minorități, a unui grup, care refuză să se mai identifice și să mai accepte valorile, normele statului din care face parte.

⁴ „Tribalism” – termen care desemnează loialitatea față de un grup social, în special în situații în care acest sentiment este combinat cu emoții negative puternice față de persoanele din afara grupului respectiv.

DEZINFORMARE ȘI COMUNICARE STRATEGICĂ: O PERSPECTIVĂ ASUPRA RĂZBOIULUI DIN UCRAINA

Mihai VIDESCU*

„Răspunsurile noastre [la dezvoltarea forțelor armate de către alte state] trebuie să se bazeze pe superioritate intelectuală, să fie asimetrice și mai puțin costisitoare.”¹

Vladimir Putin

Abstract

This paper seeks to carry out a process of reflection on the current war in Ukraine, from the perspective of its informational component, both from the Russian and Ukrainian point of view. For this purpose, the present article is organized as follows: a brief introduction on the evolution of media presentation of armed conflicts; some aspects regarding Russia's doctrine on information warfare/confrontation; the use of social media as weapons in informational confrontations; a case study on the use of Twitter social network in Russian disinformation campaigns and another one on the Ukrainian strategic communications, its effects on Ukrainian people morale and on the international community engagement for the Ukrainian cause; final remarks, key ideas and arguments on the information warfare between Russia and Ukraine.

Keywords: *informational confrontation/warfare; social media; disinformation; strategic communications; Twitter; Telegram.*

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

Războiul SUA în Vietnam a fost deseori descris drept primul „război televizat”, deoarece, pentru prima oară în istorie, televiziunea a constituit mijlocul principal de informare în masă cu privire la desfășurarea unui conflict armat.

Ulterior, intervenția americană din Irak, din 2003, a fost considerată primul „război de pe Internet”, în condițiile în care raportările

și reportajele din mass-media tradiționale au fost puse față în față cu blogurile de război (din engleză „warblogs”), care au contestat sau pus sub semnul întrebării informații și mesaje vehiculate de presă².

După 24 februarie 2022, spațiul mediatic din Occident a fost monopolizat, timp de mai multe luni, cu imagini, analize militare și declarații politice referitoare la războiul din Ucraina. În timp ce, pentru relatarea evenimentelor, trusturi de presă au detașat corespondenți la fața

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

locului și jurnaliști independenți s-au deplasat în zonele operațiilor militare, în mediul on-line, pe rețelele de socializare și în cadrul grupurilor private de discuții de pe diferite aplicații (în special Telegram), atât informații valide, cât și dezinformări referitoare la desfășurarea conflictului circulau în volume mari, aproape instantaneu. Din aceste considerente, există curente de opinie care sugerează că actualul conflict din Ucraina reprezintă prima formă a unui „război pe rețelele de socializare”³.

Având în vedere că rolul jucat de rețelele de socializare în procesul de informare (cu precădere cea a tinerilor) este în creștere⁴, devine relevant de urmărit modul în care sunt utilizate *social media*, în desfășurarea războiului din Ucraina, de către ambele părți combatante, pentru susținerea operațiunilor de luptă.

ASPECTE DIN DOCTRINA RUSĂ A RĂZBOIULUI/CONFRUNTĂRII INFORMAȚIONALE

În general, la nivelul NATO nu se face distincție între noțiunile de război și/sau confruntare informațională, cei doi termeni descriind același fenomen, analizat pe baza definițiilor din doctrinele ruse⁵. Deși preocupările academice pentru studiul acestor concepte (ca parte a campaniilor de influență, cunoscute sub termenul cuprinzător de „*campanii hibride*”) s-au intensificat în ultimele două decenii, instrumentele specifice utilizate (dezinformare, propagandă sau operațiuni psihologice) sunt vechi de milenii⁶.

În cazul Federației Ruse, spațiul informațional a fost exploatat încă din secolul al XVI-lea, începând cu Imperiul Țarist, iar controlul informațional exercitat de autorități a continuat cu propaganda instituționalizată din perioada sovietică și a ajuns, în prezent, la metodele moderne de confruntare informațională⁷. Printre trăsăturile specifice doctrinei ruse a războiului informațional se numără, în primul rând, executarea de acțiuni informaționale ofensive pe timp de pace⁸, dar și sincronizarea cu alte instrumente (precum operațiile de *intelligence*, în particular de influențare politică, operațiile cibernetice ofensive sau acțiunile de război electronic)⁹.

Actualul conflict din Ucraina a generat o lecție importantă: faptul că rolul componentei informaționale s-a multiplicat, motiv pentru care una dintre principalele direcții de acțiune ale armatei ucrainene a fost contracararea acțiunilor informaționale ale părții ruse¹⁰. Din acest considerent, vom urmări în continuare modul în care sunt întrebuițate rețelele de socializare, ca armă în războiul informațional.

REȚELELE DE SOCIALIZARE – ARMĂ ÎN RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL

În contextul în care tot mai mulți experți din mediile academice au semnalat și popularizat teza conform căreia Internetul a devenit un nou teren de luptă/câmp operațional, guvernele și organizațiile militare au conștientizat necesitatea utilizării acestui mediu împotriva adversarilor¹¹, transformând rețelele de socializare în adevărate arme în cadrul actualelor confruntări informaționale, folosindu-le, în mod extensiv, pentru susținerea operațiunilor clasice de luptă¹².

Deși conducerea militară de la Kremlin consideră proliferarea rețelilor de socializare drept o amenințare la adresa securității F.Ruse, după anul 2014 capacitățile militare ruse au început să fie consolidate¹³ prin utilizarea rețelilor de socializare ca parte a unei strategii de tip cost redus/eficiență ridicată. Principala țintă a acestei abordări sunt, cu precădere, Statele Unite ale Americii, iar în plan secundar, statele membre ale NATO. Totodată, F.Rusă a utilizat rețelele de socializare ca armă în războiul informațional împotriva Ucrainei, pentru pregătirea agresiunii armate, printr-o campanie informațională axată pe următoarele direcții de acțiune: (1) demonstrarea ilegalității Ucrainei ca stat suveran; (2) demonizarea conducerii politice de la Kiev și, *in extenso*, a Ucrainei ca entitate statală; (3) emiterea unor solicitări (exemplu: dreptul istoric al Rusiei asupra unor teritorii ucrainene) și (4) justificarea/ argumentarea unui *casus belli* (exemplu: Rusia este nevoită să intervină militar în Donbas pentru a stopa „*genocidul*” împotriva etnicilor ruși din zonă)¹⁴.

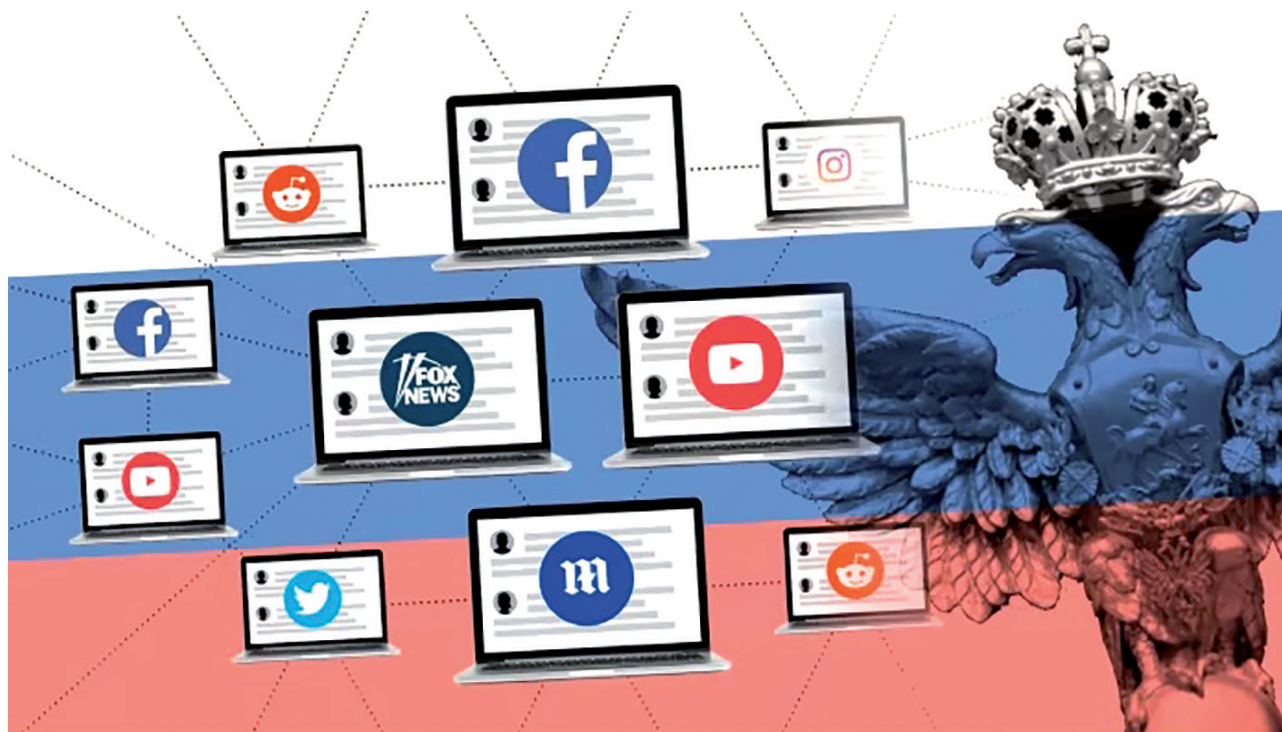

Fig.1: Prezența rusă în social media (sursa: Financial Times)¹⁵

O atenție sporită pentru o mai bună valorificare a beneficiilor rețelelor de socializare în îndeplinirea obiectivelor de securitate se poate observa și în tabăra ucraineană și a aliaților săi occidentali, după invazia rusă a Peninsulei Crimeea în 2014¹⁶.

Începând din 24 februarie 2022, Kievul a desfășurat o campanie cu adevărat modernă de comunicare, exploatănd platformele sociale pentru a informa, în timp real și în cât mai multe medii internaționale, despre injustețea invaziei militare ruse. Obiectivul inițial al campaniei ucrainene de comunicare strategică a fost **determinarea conștientizării** (din limba engleză „*raising awareness*”) comunității internaționale și coagularea unui capital de simpatie care să conducă la susținerea cauzei poporului ucrainean. În acest sens, Kievul a recurs la mesaje scrise adesea într-un mod simplu, informal și, uneori, umoristic, pentru a facilita atât înțelegerea ușoară a ideilor transmise, cât și diseminarea acestora către categorii largi de public¹⁷.

Ulterior, Ucraina a continuat să utilizeze rețelele de socializare pentru a oferi actualizări operaționale despre desfășurarea conflictului, în vederea susținerii/argumentării nevoii de echipare cu tehnică militară modernă și pentru

a susține moralul trupelor proprii, precum și al populației civile împotriva trupelor invadatoare¹⁸.

Analizând modul de raportare al F.Ruse și al Ucrainei la rețelele de socializare, ca armă în războiul informațional, reținem faptul că Moscova a adoptat o atitudine pro-activă în planificarea și pregătirea agresiunii militare asupra Ucrainei, în timp ce Kievul a avut o atitudine reactivă, folosind rețelele de socializare în special pentru formularea unor răspunsuri la agresiunea militară rusă.

STUDIU DE CAZ: TWITTER ȘI CAMPANIILE FRUSE DE DEZINFORMARE

O definiție succintă a dezinformării este cea de „*informație falsă distribuită intenționat*”, pentru a servi unui scop, în general, politic sau economic. Din acest motiv, campaniile sau acțiunile punctuale de dezinformare fac parte atât din arsenalul entităților statale, cât și din cel al actorilor economici sau al indivizilor¹⁹. Analizând practicile curente, putem observa că, în ceea ce privește actorii statali, anvergura acțiunilor de dezinformare este mai mult decât notabilă pentru statele autoritare, F.Rusă nefiind o excepție în acest sens. Astfel, anterior debutului conflictului

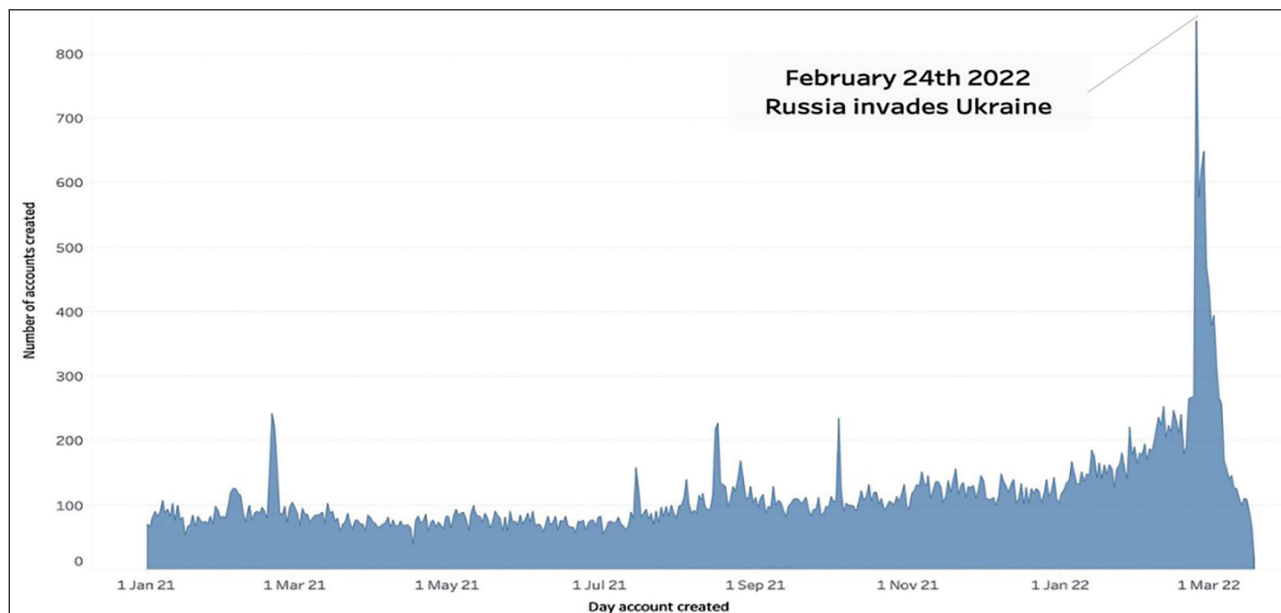

Fig. 2: Evoluția numărului de „boți“ pro-ruși în perioada ianuarie 2021 – martie 2022 (sursa: abc.net)²⁵

din Ucraina, Moscova a desfășurat o campanie coordonată de dezinformare, utilizând rețeaua de socializare Twitter, pentru diseminarea unor mesaje pro-ruse către audiențe diferite. În acest sens, un studiu realizat pe Twitter a evidențiat faptul că un set de aproximativ 350 de mii de mesaje („tweets”) cu conținut pro-rus a ajuns la o audiență de cca. 14,4 milioane de utilizatori unici, aceștia fiind originari, preponderent, din state precum India, Africa de Sud (neutre față de conflictul din Ucraina) și SUA.²⁰

Relevant este și faptul că propaganda pro-rusă de pe Twitter a cunoscut intensificări punctuale, în funcție de evoluțiile politice înregistrate la un moment dat. Spre exemplu, volumele maxime de „tweets” pro-ruse au fost diseminate în apropierea și în ziua (02 martie 2022) în care Adunarea Generală a ONU a condamnat agresiunea militară a F.Ruse asupra Ucrainei²¹.

În plus, din analiza setului de date, s-a concluzionat că aproximativ 20% dintre conturile care au diseminat propagandă rusă erau automatizate („boți”)²². Pe de altă parte, de la începutul războiului din Ucraina, compania Twitter a eliminat cel puțin 75.000 de conturi de „boți”, cea mai mare parte dintre aceste conturi fiind create în ziua invaziei ruse în Ucraina (24 februarie 2022), după cum se poate observa în Fig. 2²³. Însă, eforturile depuse de compania Twitter pentru a elimina conturile și rețelele

de „boți” sunt considerate mai degrabă lente pentru combaterea fenomenului dezinformării, motiv pentru care autoritățile ucrainene au făcut un apel la conducerea companiilor care dețin rețele de socializare pentru intensificarea măsurilor împotriva ofensivei ruse din spațiul informațional²⁴.

Totuși, nu este neapărat o noutate faptul că F.Rusă utilizează ofensiv rețelele de socializare în confruntarea informațională cu Occidentul. Astfel, a rămas de notorietate una dintre strategiile adoptate de Moscova pentru a influența alegerile prezidențiale, din anul 2016, din SUA. În acest sens, Internet Research Agency (IRA), companie cu sediul în Sankt Petersburg și aflată în legături cu oligarhul rus Evgheni Prigojin, liderul companiei militare private Wagner, a desfășurat, între 2014-2017, o campanie pentru a alimenta polarizarea și diviziunea existente între anumite segmente din cadrul societății americane²⁶.

Astfel, IRA a utilizat diferite tactici de dezinformare care au vizat, în primul rând, cetățenii americani obișnuiți. Cu toate că obiectivele concrete, finale, ale campaniilor de influență rusă din SUA nu au putut fi stabilite cu certitudine (fiind în desfășurare mai multe investigații ale autorităților americane), următoarele trăsături caracterizează acțiunile IRA pe teritoriul american: (1) complexitatea acțiunilor de punctare („targeting”) a categoriilor

de persoane influente și influențabile; (2) calibrarea materialelor și mesajelor de dezinformare pe fiecare categorie vizată; (3) reiterarea aceluiași dezinformări, însă cu mici modificări, de nuanță, în funcție de publicul țintă; (4) promovarea, în fals, a identității/acreditării de jurnaliști sau agenții de presă pentru o mai mare legitimitate a mesajelor; (5) investiții masive în spații publicitare oferite de *Google Ads* și *Facebook Ads*, pentru diseminarea către un număr cât mai mare de persoane a mesajelor vizate; (6) sincronizarea acțiunilor informaționale cu campanii de atacuri cibernetice executate de structuri militare ruse²⁷.

Aspectele prezentate acoperă doar în linii foarte largi întreg spectrul de activități desfășurate de IRA pe teritoriul american. Totuși, raportat la războiul din Ucraina, acțiunile informaționale ruse nu par riguros planificate și executate, motiv pentru care organizații de presă sau specialiști în comunicare consideră că Ucraina poate deține un avantaj în războiul informațional cu Rusia²⁸.

STUDIU DE CAZ: TELEGRAM ȘI COMUNICAREA STRATEGICĂ A UCRAINEI

„Comunicarea strategică” reprezintă, în sensul cel mai cuprinzător al noțiunii, „folosirea intenționată a comunicării de către o organizație pentru a-și îndeplini misiunile propuse”. Elemente cheie ale comunicării strategice sunt stabilirea obiectivelor, analiza audienței și strategia de mesaj²⁹. În mod evident, ulterior debutului conflictului cu F.Rusă, obiectivul principal al statului ucrainean a fost conservarea integrității și suveranității statale și respingerea agresiunii ruse. În același timp, conform doctrinei ucrainene pentru securitatea informației, „comunicarea strategică” reprezintă utilizarea coordonată a capacităților de comunicare ale statului (diplomație publică, relații publice, relații militare, operații psihologice și informaționale) care vizează realizarea obiectivelor asumate³⁰.

Referitor la relația dintre comunicarea strategică și dezinformare, există opinii conform cărora dezinformările pot fi parte integrantă

a strategiilor de comunicare strategică³¹. În contextul amplificării tensiunilor geopolitice, comunicarea strategică joacă un rol esențial în oferirea unui răspuns adecvat campaniilor ostile executate de actori statali sau non-statali care urmăresc să influențeze opinia și atitudinile populației țintă, în vederea atingerii propriilor obiective. În prezent, atât mass-media tradiționale (format tipărit, televiziune sau radio), cât și Internetul și, în particular, rețelele de socializare, sunt utilizate pentru comunicare strategică³².

Canalele oficiale de Telegram coordonate de autoritățile de la Kiev au fost unul dintre principalele mijloace de comunicare strategică, fiind utilizate pentru transmiterea de informații în timp real (vitale mai ales pentru populația civilă), în condițiile în care durata alocată căutării acestora a scăzut semnificativ, îmbunătățind implicit viteza de reacție a destinatarilor. Având în vedere atât eforturile autorităților pentru comunicare strategică, cât și nevoia oamenilor de a fi la curent cu evenimentele conexe desfășurării războiului, popularitatea Telegram în Ucraina a crescut de 5 ori în intervalul februarie 2022 - aprilie 2022³³.

De altfel, pentru Ucraina, relevanța comunicării strategice a crescut semnificativ după prima agresiune militară rusă din 2014. Ulterior, conform unei analize tematice efectuate pe canalul de Telegram *Insider Ukraine* (cu o audiență de aproximativ 1,5 milioane de persoane/al patrulea cel mai popular din Ucraina), comunicarea strategică ucraineană de după 24 februarie 2022 a fost organizată pe următorii piloni³⁴:

- Comunicarea interactivă cu componente precum: (1) diplomația publică; (2) implicarea „liderilor cheie” în diseminarea de mesaje strategice; (3) obținerea de suport internațional. Relevante pentru domeniul comunicării interactive pot fi adresările președintelui ucrainean, Volodimir Zelenski, către parlamentele unor state (SUA, Marea Britanie, Polonia, Germania, Canada, Japonia etc.) care au sprijinit și susțin, în continuare, Ucraina.

Fig.3: Volodimir Zelenski adresându-se Congresului SUA (16 martie 2022)

(sursa: New York Times)³⁵

- Comunicarea operațională (cu referire la statul ucrainean și/ sau forțele armate ruse) bazată pe componente precum operațiile psihologice și operațiile informaționale. Exemple relevante pe acest subiect includ operațiile psihologice efectuate de forțele ucrainene cu următoarele obiective: (1) reducerea sentimentelor de panică/ frică resimțite la nivelul populației civile; (2) determinarea unui proces de mobilizare pentru luptă pe o perioadă extinsă de timp; (3) prevenirea formării unor curente de opinie favorabile capitulării.
- Comunicarea extraoperațională (despre statul ucrainean și/sau despre forțele armate ruse) care implică: (1) procesele de negociere; (2) cooperare civil-militară; (3) prezentarea consecințelor (umanitare, militare, materiale) operațiilor militare; (4) comunicări privind securitatea operațiilor; un exemplu în acest sens îl reprezintă publicarea crimelor de război comise de armata rusă în Ucraina (precum uciderea civililor ucraineni din localitățile Bucha și Irpin sau acțiunile de distrugere a unor obiective din patrimoniul cultural ucrainean).

CONCLUZII

Actualul război din Ucraina are o puternică dimensiune informațională, rețelele de socializare devenind o armă utilizată pentru controlul Internetului, considerat un nou mediu operațional. Totuși, cele două tabere abordează strategii diferite în ceea ce privește utilizarea rețelelor de socializare în confruntarea informațională.

Astfel, F.Rusă a desfășurat o campanie coordonată de dezinformare pentru a promova teza conform căreia statul ucrainean este ilegal și armata rusă are obligația de a interveni pentru securitatea etnicilor ruși. Aceste mesaje au fost vehiculate pe *social media*, în special înainte de debutul conflictului. Însă, spre deosebire de dezinformările și propaganda desfășurate asupra propriilor cetățeni, mesajele Moscovei nu au avut aceeași aderență la nivelul poporului ucrainean. Explicații parțiale pentru această situație pot fi: (1) sursele alternative de informații, la care rușii de rând nu au acces; (2) măsurile Kievului pentru combaterea dezinformărilor; (3) sentimentele, în general negative, ale ucrainenilor față de Rusia, inclusiv înainte de 24 februarie 2022³⁶.

În contrapartidă la acțiunile ruse, Ucraina a aplicat un plan de comunicare strategică care a vizat atât publicul intern (prin operațiuni psihologice, pentru asigurarea rezistenței și nivelului ridicat al moralului), cât și mediul internațional (prin mesaje de impact, cu o pronunțată componentă emoțională, diseminate în special de președintele Ucrainei, pentru obținerea de sprijin politico-militar). Totuși, campania Ucrainei de comunicare strategică a fost mai degrabă reactivă, iar instrumentele pentru combaterea dezinformărilor ruse nu au făcut față volumului mare de mesaje care circulă în mediul online³⁷. Aceste aspecte, coroborate cu faptul că dezinformările (de pe Twitter) tind să fie vehiculate (să devină „virale”) mai rapid decât informațiile legitime³⁸, au determinat ca războiul informațional să capete valențele unui conflict îndelungat, „de uzură”.

Pe de altă parte, comunicarea strategică și dezinformarea nu sunt noțiuni separate, sens în care planurile de comunicare strategică pot face apel la dezinformare, ca instrument de transmitere a unor mesaje, în vederea îndeplinirii unor obiective politice.

Cu toate că războiul din Ucraina încă este în desfășurare, se vorbește, cu precădere în spațiul occidental, despre o victorie a Kievului în fața Moscovei din punct de vedere al controlului asupra mediului informațional. Totuși, Internetul și, în particular, rețelele de socializare rămân o zonă gri, implicațiile pe termen lung ale acestor tehnologii asupra desfășurării conflictelor armate fiind dificil de cuantificat³⁹. Astfel, *social media*, deși sunt un instrument necesar comunicării strategice sau culegerii de informații din surse deschise (OSINT), pot fi, în același timp, și instrumente pentru dezinformare și propagandă în cadrul războiului informațional.

BIBLIOGRAFIE:

1. BAUGH Natalie, “Social media news consumption becoming more popular with younger generations”, 2020. Disponibil la www.universe.byu.edu/2020/01/06/-social-media-news-consumption-becoming-more-popular și accesat la 07.02.2023.
2. CIURIAK Dan, “The Role of Social Media in Russia’s War on Ukraine”, 2022. Disponibil la ssrn.com/abstract=4078863 și accesat la data de 02.02.2023.
3. Johns Hopkins University, Imperial College London & Georgia Institute of Technology. “Countering disinformation: improving the Alliance’s digital resilience”. Disponibil la <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/08/12/countering-disinformation-improving-the-alliances-digital-resilience/index.html> și accesat la 07.02.2023.
4. DiRESTA Renée et al., “The Tactics and Tropes of The Internet Research Agency”, University of Nebraska-Lincoln, US Senate, 2019. Disponibil la www.digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=senatedocs și accesat la 02.02.2023.
5. Discursul anual (2006) al președintelui rus, Vladimir Putin, în fața Adunării Federale (cele două camere ale Parlamentului rus, Duma de Stat, respectiv Consiliul Federației, reunite în plen). Disponibil la <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/23577> și accesat la data de 31.01.2023.
6. GEISSLER Dominique et al., “Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine”, 2022. Disponibil la <https://arxiv.org/pdf/2211.04154.pdf>
7. GILES Keir, *Handbook of Russian Information Warfare*, NATO Defense College, 2016.
8. HALLAHAN Kirk et al., “Defining strategic communication”, *International Journal of Strategic Communication*, 2007. DOI: 10.1080/15531180701285244.
9. BAINES Paul, “How Zelensky is winning the information war against Russia”. Disponibil la www.theconversation.com/ukrainian-propaganda-how-zelensky-is-winning-the-information-

- war-against-russia-182061 și accesat la 03.02.2023.
10. GAVIN Jerome, “Information and misinformation in the Russia-Ukraine War”. Disponibil la www.visionofhumanity.org/information-and-misinformation-in-the-russia-ukraine-war și accesat la 07.02.2023.
 11. IUSKIV Bohdan et al., “The Structure of Wartime Strategic Communications: Case Study of the Telegram Channel Insider Ukraine”, Vilnius University Press, vol. 107, 2022, DOI: doi.org/10.15388/Polit.2022.107.3.
 12. LANGE-IONATAMISHVILI Elina, SVETOKA Sanda, “Strategic Communications and Social Media in the Russia-Ukraine conflict”, NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Tallin, Estonia, 2015.
 13. “On the Information Security Doctrine of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine as of February 25, 2017”. Disponibil la www.president.gov.ua/documents/472017-21374 și accesat la 03.02.2023.
 14. PAZ Elisa, “Strategic disinformation: Russia, Ukraine and crisis communication in the digital era”, 2022. Disponibil la www.researchgate.net/publication/362022036 și accesat la 08.02.2023.
 15. PURTILL James, „Twitter bot network amplifying Russian disinformation about Ukraine war, researcher says” în ABC Science, 2022. Disponibil la www.abc.net.au/news/science/2022-03-30/ukraine-war-twitter-bot-network-amplifies-russian-disinformation/100944970 și accesat la 02.02.2023.
 16. MUIR Martha, „Russian disinformation campaigns change tack to get around western defences”. Disponibil la www.ft.com/content/9efbeac4-8dde-4e51-bb47-d4ae9d504d92 și accesat la 06.02.2023.
 17. SINGER Peter Warren, BROOKING, Emerson T., “LikeWar: The Weaponization of Social Media”, 2018.
 18. HARWELL Drew, LERMAN Rachel, “How Ukrainians have used social media to humiliate the Russians and rally the world”. Disponibil la www.washingtonpost.com/technology/2022/03/01/social-media-ukraine-russia și accesat la 06.02.2023.
 19. SEMENENKO Viacheslav, FROLOV, Valery, “Military aspects of countering hybrid aggression: Ukrainian experience”, 2022, DOI: <https://doi.org/10.37458/nstf.24.1.6>
 20. SUCIU Peter, “Is Russia’s Invasion Of Ukraine The First Social Media War?”, 2022. Disponibil la www.forbes.com/sites/petersuciu/2022/03/01/is-russias-invasion-of-ukraine-the-first-social-media-war și accesat la data de 02.02.2023.
 21. SIMPSON Maria, ”The power of social media in the Russia-Ukraine conflict”. Disponibil la www.ofsmedia.com/the-power-of-social-media-in-the-russia-ukraine-conflict și accesat la 06.02.2023.
 22. TREYGER Elina et. al., *Russian disinformation efforts on social media*, RAND Corporation, 2022, p. 11-18.
 23. “Ukraine public opinion toward Russia 2021, by region”, Statista Research Department, Dec. 2, 2022. Disponibil la www.statista.com/statistics/108033/ukraine-public-opinion-toward-russia-by-region și accesat la 07.02.2023.
 24. “Zelensky in US Congress”. Disponibil la www.static01.nyt.com/images/2022/03/16/us/politics/congress-zelensky-burst1/congress-zelensky-burst1-videoSixteenByNine3000.jpg și accesat la 07.02.2023.

¹ Extras din discursul anual (2006) al președintelui rus, Vladimir Putin, în fața Adunării Federale (cele două camere ale Parlamentului rus, Duma de Stat, respectiv Consiliul Federației, reunite în plen). Disponibil la <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/23577> și accesat la data de 31.01.2023.

² Dan Ciuriak, “The Role of Social Media in Russia’s War on Ukraine”, 2022. Disponibil la ssrn.com/abstract=4078863 și accesat la data de 02.02.2023.

³ Peter Suci, “Is Russia’s Invasion Of Ukraine The First Social Media War?”, 2022. Pagina online a revistei Forbes. Disponibil la www.forbes.com/sites/petersuciu/2022/03/01/is-russias-invasion-of-ukraine-the-first-social-media-war și accesat la data de 02.02.2023.

- ⁴ Natalie Baugh, “Social media news consumption becoming more popular with younger generations”, 2020. Disponibil la www.universe.byu.edu/2020/01/06/-social-media-news-consumption-becoming-more-popular și accesat la 07.02.2023.
- ⁵ Keir Giles, “Handbook of Russian Information Warfare”, NATO Defense College, 2016, p. 4-12.
- ⁶ Elina Treyger et. al, *Russian disinformation efforts on social media*, RAND Corporation, 2022, p. 11-18.
- ⁷ Ibidem.
- ⁸ Ibidem.
- ⁹ Keir Giles, op.cit, p. 6.
- ¹⁰ Viacheslav Semenenko, Valery Frolov, “Military aspects of countering hybrid aggression: Ukrainian experience”, 2022. DOI: <https://doi.org/10.37458/nstf.24.1.6>.
- ¹¹ P.W. Singer, Emerson T. Brooking, “LikeWar: The Weaponization of Social Media”, Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt, 2018, p. 20-23.
- ¹² E. Lange-Ionatamishvili, S. Svetoka, “Strategic Communications and Social Media in the Russia-Ukraine conflict”, NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Tallin, Estonia, 2015.
- ¹³ Termenul acreditat în limba engleză este de „weaponization”, acesta fiind, de altfel, sugestiv pentru descrierea acestei realități.
- ¹⁴ Dan Ciuriak, op.cit., p. 5.
- ¹⁵ “Russia on social media”. Disponibil la www.ft.com/content/9efbeac4-8dde-4e51-bb47-d4ae9d504d92 și accesat la 06.02.2023.
- ¹⁶ Ibidem.
- ¹⁷ “The power of social media in the Russia-Ukraine conflict”. Disponibil la www.ofsmedia.com/the-power-of-social-media-in-the-russia-ukraine-conflict și accesat la 06.02.2023.
- ¹⁸ “Social media Ukraine-Russia”. Disponibil la www.washingtonpost.com/technology/2022/03/01/social-media-ukraine-russia și accesat la 06.02.2023.
- ¹⁹ Elisa Paz, “Strategic disinformation: Russia, Ukraine and crisis communication in the digital era”, 2022. Disponibil la www.researchgate.net/publication/362022036 și accesat la 08.02.2023.
- ²⁰ Dominique Geissler et al., “Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine”, 2022, p.3-11.
- ²¹ Ibidem.
- ²² Ibidem.
- ²³ James Purtill, “Twitter bot network amplifying Russian disinformation about Ukraine war, researcher says”, publicația ABC Science, 2022. Disponibil la www.abc.net.au/news/science/2022-03-30/ukraine-war-twitter-bot-network-amplifies-russian-disinformation/100944970 și accesat la 02.02.2023.
- ²⁴ Ibidem.
- ²⁵ Ibidem.
- ²⁶ Renee DiResta et al., “The Tactics and Tropes of The Internet Research Agency”, University of Nebraska-Lincoln, US Senate, 2019. Disponibil la: www.digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=senatedocs și accesat la 02.02.2023.
- ²⁷ Ibidem.
- ²⁸ “How Zelensky is winning the information war against Russia”. Disponibil la www.theconversation.com/ukrainian-propaganda-how-zelensky-is-winning-the-information-war-against-russia-182061 și accesat la 03.02.2023.
- ²⁹ Kirk Hallahan, et al., “Defining strategic communication”, *International Journal of Strategic Communication*, 2007. DOI: 10.1080/15531180701285244
- ³⁰ “On the Information Security Doctrine of Ukraine”: Decree of the President of Ukraine as of February 25, 2017”. Disponibil la www.president.gov.ua/documents/472017-21374 și accesat la 03.02.2023.
- ³¹ Elisa Paz, op.cit., p.10.
- ³² Bohdan Iuskiv et al., “The Structure of Wartime Strategic Communications: Case Study of the Telegram Channel Insider Ukraine”, Vilnius University Press, vol. 107, 2022, p. 90–119, DOI: doi.org/10.15388/Polit.2022.107.3
- ³³ Ibidem.
- ³⁴ Ibidem.
- ³⁵ “Zelensky in US Congress”. Disponibil la www.static01.nyt.com/images/2022/03/16/us/politics/congress-zelensky-burst1/congress-zelensky-burst1-videoSixteenByNine3000.jpg. și accesat la 07.02.2023.
- ³⁶ “Ukraine public opinion toward Russia, by region”. Disponibil la www.statista.com/statistics/108033/ukraine-public-opinion-toward-russia-by-region și accesat la 07.02.2023.
- ³⁷ “Countering disinformation: improving the Alliance’s digital resilience”. Disponibil la <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/08/12/countering-disinformation-improving-the-alliances-digital-resilience/index.html> și accesat la 07.02.2023.
- ³⁸ Ibidem.
- ³⁹ “Information and misinformation in the Russia-Ukraine War”. Disponibil la www.visionofhumanity.org/information-and-misinformation-in-the-russia-ukraine-war și accesat la 07.02.2023.

IMPLICAȚII ALE ACTIVITĂȚII SPECIFICE OSINT ÎN DESFĂȘURAREA CONFLICTULUI DIN UCRAINA

*Rareș-Bogdan TĂBLEȚ**

*„Prima victimă a Războiului este Adevărul.”
Eschil, dramaturg elen (525-456 î.Hr.)*

Abstract

Currently, the specific activity of OSINT obviously contributes to the realization of multisource analysis, by identifying and exploiting the necessary elements in order to understand the general context of a topic of interest. Today, OSINT can be considered, simultaneously, the most known and also one of the newest field of intelligence. In the context created by the Russian military invasion of Ukraine, the implications of information extracted from open sources are evident; there are even experts who consider that a big part of Kiev's ability to react is due to this field.

Keywords: *multisource analysis; OSINT; intelligence; Russian invasion; Ukraine defence.*

ROLUL OSINT ÎN CADRUL MANAGEMENTULUI INFORMAȚIILOR

OSINT (Open Source Intelligence) presupune acces la surse deschise (presă, bibliotecă, librării, comunicate oficiale, opinii exprimate pe anumite teme). În ultimele decenii, în această ecuație a intrat și mediul online, Internetul, cu tot ceea ce presupune comunicarea și informarea în acest spațiu: interogare motoare de căutare, site-uri oficiale ale diverselor instituții, pagini personale, bloguri, platforme de socializare. Mai nou, în ultimii ani, au apărut și așa-numitele *machine learning* și acele platforme de discuții bazate pe inteligența artificială (boți care pot genera text doar prin simpla interogare a programului).

În acest context, activitatea specifică domeniului OSINT, implicit colectarea

de informații din surse deschise, permite analiștilor să-și completeze informațiile culese pe căi tradiționale și să obțină acele elemente contextuale ce pot aduce plus-valoare produselor, contribuind, în mod direct, la generarea de noi întrebări și răspunsuri/soluții.

Din punct de vedere istoric, cel de-al Doilea Război Mondial a adus o pleiadă de modificări în ceea ce privește paradigma activității de intelligence, informațiilor din surse deschise fiindu-le alocată o atenție sporită. SUA au fost vârful de lance în acest domeniu, încă din anul 1940, când Comisia Federală de Comunicații a recomandat monitorizarea atentă a comunicațiilor, în special a înregistrărilor propagandistice ce pătrundeau pe teritoriul SUA, dar și a presei străine. Un an mai târziu, în 1941, în SUA a luat ființă *Foreign Broadcast Monitoring Service*, redenumit apoi *Foreign Broadcast Information*

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Service, unitate specializată în monitorizarea presei scrise, radioului și comunicațiilor naționale și străine. Primul mare succes al structurii proaspăt înființate a fost deducerea că podurile de cale ferată din apropierea Parisului (ocupat la acea vreme de forțele germane) au fost distruse, acest fapt realizându-se prin simpla analiză a prețului portocalelor¹ din capitala Franței, care crescuse rapid imediat după bombardamentele forțelor Alianței. Începând din acest moment, activitatea specifică OSINT a căpătat o importanță deosebită în domeniul de intelligence.

Fig. 1 – Sediul Foreign Broadcast Information Service, 1941²

În perioada Războiului Rece, latura ideologică și propagandistică a conflictului a amplificat necesitatea culegerii de informații din surse deschise pentru a putea răspunde în mod operativ la acest tip de amenințare, astfel că, începând cu anul 1967, majoritatea serviciilor de informații la nivel mondial monitorizau transmisiunile radio și mass-media naționale și internaționale. Studiile ulterioare au încadrat în sfera surselor deschise toate datele care pot fi obținute, în mod legal, de către orice persoană, la cerere sau prin observație directă³.

În prezent, apariția a tot mai multor categorii de date în format digital și transformarea Internetului în mijlocul preferat de comunicare în spațiul public a determinat creșterea ponderii OSINT și SOCMINT⁴, necesitatea acestora nemaiputând fi pusă la îndoială. Informațiile culese din surse deschise înlesnesc înțelegerea unui mediu operațional, reprezentând, totodată,

pentru regimurile aflate la guvernare, un instrument puternic de gestionare a propriilor comunicări strategice. Conflictul militar din Ucraina a demonstrat, cu prisosință, importanța incontestabilă a activității din domeniul OSINT, operațiile militare și informaționale fiind direct influențate de comunicarea desfășurată în spațiul public.

STUDIU DE CAZ: IMPLICAȚIILE FOLOSIRII SURSELOR DESCHISE PENTRU EVOLUȚIA CONFLICTULUI RUSO-UCRAINEAN

„Operațiunea militară specială” lansată de Federația Rusă în Ucraina, la finele lunii februarie 2022, s-a dovedit a fi mult mai dificilă pentru armata rusă față de previziunile inițiale ale Kremlinului și, de ce nu, ale specialiștilor militari din întreaga lume. Pe măsură ce ostilitățile continuă, rezistența ucraineană poate fi atribuită, într-o mare măsură, și activității specifice domeniului OSINT derulată atât de Kiev, cât și de statele partenere. Într-un articol⁵ publicat de Vanessa Smith-Boyle, expert în cadrul *American Security Project*, se apreciază că informațiile disponibile din surse deschise au oferit Ucrainei un avantaj atât din punct de vedere militar, cât și politic, oferindu-i astfel un sprijin suplimentar în fața asaltului rus.

În cadrul unui webinar organizat de *Royal United Services Institute* din Londra, generalul James Hockenhull, șef al Comandamentului Strategic al Regatului Unit și fost director al *Defence Intelligence* din cadrul Ministerului britanic al Apărării, a estimat că activitatea specifică domeniului OSINT a influențat conflictul din Ucraina pe șase direcții:

1. Anticiparea acțiunilor adversarului

Încă din toamna anului 2021, mișcările trupelor ruse în proximitatea graniței cu Ucraina au fost documentate amănunțit nu numai de către agențiile de presă și alte servicii de monitorizare prin satelit, dar și de către civili. Imagini și filmulețe cu tehnica militară rusă îndreptându-se către graniță au fost postate și distribuite în mediul online. Acestea au constituit indicii prețioase în evaluarea cursurilor posibile de acțiune. Deja

în jurul datei de 17 februarie 2022, majoritatea surselor media internaționale, pe baza analizei acestor indicii, ofereau detalii referitoare la intențiile Federației Ruse.

De asemenea, în primele ore ale nopții de 23/24 februarie 2022, chiar înainte de debutul invaziei, analiștii OSINT de la Institutul de Studii Internaționale Middlebury, din Monterey (SUA), au utilizat serviciul *Google Maps*⁶ pentru a urmări un ambuteiaj neobișnuit pe o cale de acces din F.Rusă spre granița cu Ucraina, fapt ce indica mișcări masive de tehnică militară rusă. În plus, numeroase planuri de organizare ale unor atacuri „*sub steag fals*”⁷ au fost stopate prin simpla dezvăluire publică a detaliilor aferente.

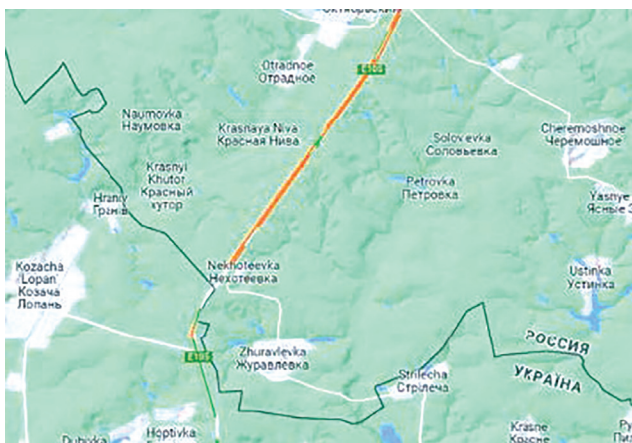

Fig. 2 – Imagine furnizată de serviciul *Google Maps* în noaptea premergătoare invaziei⁸

Sursele deschise au stat și continuă să stea la baza documentării unui număr semnificativ de aspecte ce țin de pregătirea unei agresiuni militare, evoluția unui conflict (de la bombardamente la deplasări de coloane blindate, schimburi de focuri, atacuri asupra unor obiective, urmările acestor atacuri), precum și de posibilele cursuri de acțiune/evenimente.

2. Câștigarea încrederii populației

În zilele noastre, impactul unui conflict armat poate fi devastator pentru factorii decizionali ai unui stat, mai ales în situația în care acesta are loc inopinat. Capacitatea autorităților ucrainene de a informa permanent populația în ceea ce privește mișcările militare proprii, dar și de a avertiza cu privire la mișcările adversarului au permis regimului de la Kiev să câștige sprijin la nivel național și internațional și să creeze în rândul opiniei publice imaginea de *stat-invincibil*.

Din această perspectivă trebuie analizat și înțeles discursul/mesajul video transmis zilnic către populație de președintele Volodimir Zelenski, prin intermediul căruia sunt furnizate informații referitoare la mișcările preconizate ale inamicului, din perioada imediat următoare, fapt de natură să ofere populației ucrainene un oarecare sentiment de încredere și stabilitate.

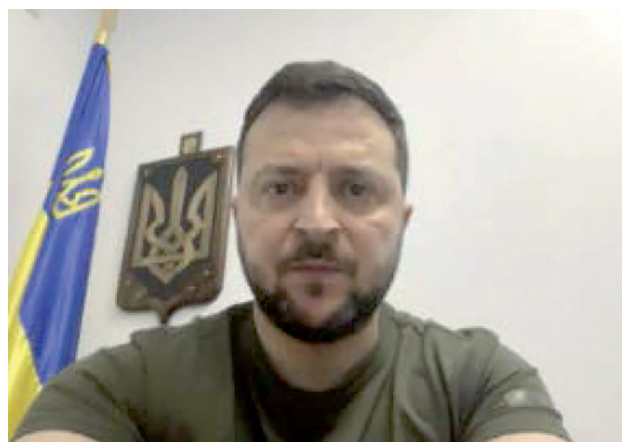

Fig. 3 – Președintele Ucrainei în timpul unui mesaj video transmis către populație⁹

3. Contracararea operațiilor informaționale derulate de Federația Rusă

Sursele deschise au un rol relevant și în ceea ce privește orice campanie de contracarare a propagandei, în cazul de față a propagandei ruse referitoare la „denazificarea Ucrainei” și la „eliberarea teritoriilor asuprite de Kiev”. OSINT-ul a furnizat acele instrumente necesare pentru a evalua și evidenția, la nivelul fiecărui cetățean de rând, intențiile Kremlinului legate de invazia din Ucraina, de a demonta narațiunile promovate de Moscova, de a înțelege acel *modus operandi* rus.

Dintre activitățile incluse în acest domeniu evidențiem decizia de blocare a platformelor bine-cunoscute pentru distribuirea mesajelor de propagandă (Sputnik, Russia Today, Vkontakte ș.a.), fapt care a condus la stoparea, într-o oarecare măsură, a avalanșei de *fake-news* promovate din spațiul rus. Dar cum pericolul operațiilor informaționale derulate de Federația Rusă nu se limitează doar la Ucraina, majoritatea statelor Uniunii Europene au fost nevoite să acționeze similar și să promoveze măsuri de blocare a narativului rus.

4. Multiplicarea forței prin folosirea rețelelor de socializare

Conflictul din Ucraina s-a dovedit a fi factorul declanșator al implicării directe a societății civile în conflictul dintre cele două entități statale, prin folosirea Internetului, a rețelelor de socializare și a platformelor de comunicare digitale. Utilizând astfel de instrumente, orice cetățean posesor al unui terminal conectat la mediul online s-a transformat într-o veritabilă *sursă de informații*. Exemplele în acest sens sunt nenumărate: publicarea fotografiilor cu trupele ruse, postarea locației militarilor ruși, identificarea rapidă a aeronavelor inamice, transmiterea de informații în timp real (*live*) legate de pagubele produse în urma unui atac militar.

În același timp, rețelele de socializare au făcut posibilă o mobilizare fără precedent, reușind să transmită informații actualizate și necenzurate referitoare la conflictul militar chiar în „curtea” agresorului, în încercarea contracarării *fake-news-ului* agresiv promovat de Kremlin în propria țară. Chiar dacă platformele occidentale, precum WhatsApp sau Facebook, au fost rapid blocate în Federația Rusă după apariția mișcărilor de protest anti-război, „*civilii de serviciu*” din toată lumea au continuat să transmită informații către cetățenii ruși folosindu-se de diverse metode extrem de ingenioase, cum ar fi postarea detaliilor referitoare la invazia rusă în secțiunea de recenzii a restaurantelor și hotelurilor din toată țara (în special din Moscova și Sankt Petersburg).

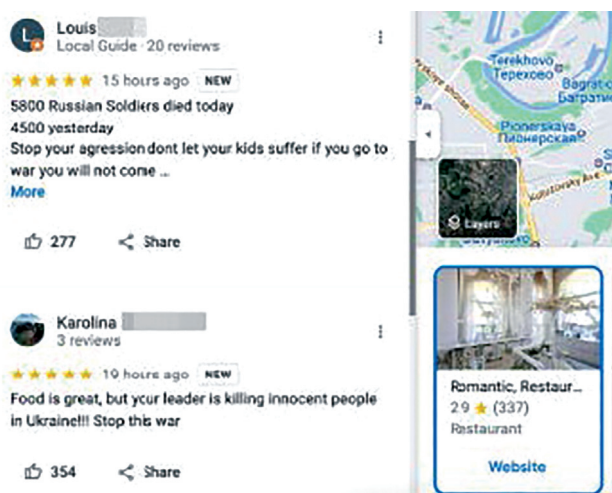

Fig. 4 – Recenzii referitoare la conflictul armat postate pe platforma Google Maps¹⁰

La rândul lor, rețelele comerciale au oferit astfel căi alternative de diseminare a informațiilor, depășind uneori în operativitate comunicațiile militare, care au fost supuse deseori bruiajului sau interceptării, și au oferit un avantaj informațional puternic armatei ucrainene.

5. Utilizarea crowdsourcing¹¹-ului

A cincea direcție prin care sursele deschise de informații au sprijinit desfășurarea operațiilor militare ucrainene se află în strânsă legătură cu avantajul generat de sursele deschise în ceea ce privește multiplicarea forței. Astfel, utilizarea *crowdsourcing*-ului a oferit factorilor de decizie de la Kiev șansa să beneficieze de o gamă vastă de puncte de vedere provenite de la specialiști civili din toată lumea în ceea ce privește datele furnizate permanent de populația civilă.

În acest sens, Ministerul Digitalizării de la Kiev a lansat o platformă *chatbot*, denumită *e-Voroh/e-Enemy*, prin intermediul căreia orice cetățean putea încărca fotografii, fișiere video sau alte informații referitoare la mișcările trupelor ruse, dar și dovezi ale crimelor de război săvârșite de inamic. Publicația americană Time¹² amintește că *e-Enemy* este doar una dintre cele șase platforme de tip *crowdsourcing* utilizate de armata ucraineană.

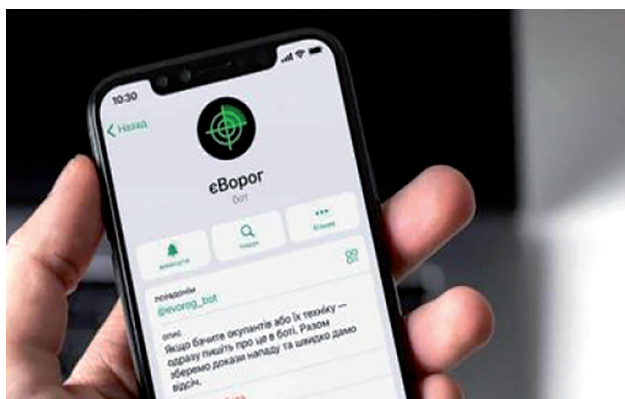

Fig. 5 – Interfața aplicației e-Voroh/e-Enemy¹³

6. Interoperabilitatea surse deschise-surse secrete

Nu în ultimul rând, desfășurarea ostilităților din Ucraina a demonstrat, fără nicio urmă de îndoială, că informațiile obținute din surse deschise *trebuie* să fie folosite precum piesele unui puzzle, *alături* de informații identificate și a căror veridicitate a fost, pe cât posibil, verificată prin alte metode specifice activităților de intelligence, pentru a

crea o imagine cât mai clară asupra conflictului. În plus, sursele secrete trebuie folosite de analiștii de intelligence și pentru a filtra vasta cantitate de date provenite din surse deschise. În cele din urmă, dat fiind faptul că orice campanie militară modernă cuprinde obligatoriu și o componentă psihologică, care are în vedere *analiza stării de spirit/sentimentelor*, informațiile provenite din surse deschise pot sta la baza adaptării operațiilor militare ofensive sau defensive.

Agresiunea militară rusă din Ucraina ne oferă nenumărate exemple de situații în care operațiile militare ucrainene de succes au beneficiat de documentare informativă din surse deschise. De pildă¹⁴, în luna decembrie 2022, un militar rus a postat pe VKontakte (probabil involuntar), în două ocazii (08.12 și 11.12.2022), imagini etichetate inclusiv cu locația din tabăra militară dislocată în localitatea Sahî, din regiunea Herson. Câteva zile mai târziu (20.12.2022), rachetele armatei ucrainene au distrus respectiva tabără militară, iar același militar încărca pe rețeaua de socializare un videoclip în care arăta amploarea distrugerilor, oferind astfel Kievului „o evaluare a pagubelor de la sol”, așa cum a remarcat¹⁵, pe Twitter, Rob Lee, fost ofițer în US Marines.

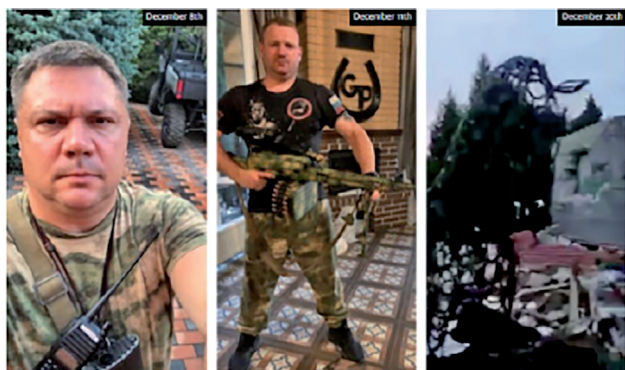

Fig. 6 – Militarul rus care a dezvăluit involuntar localizarea taberei din Sahî¹⁶

Pe măsură ce Federația Rusă mobilizează sute de mii de recruți, majoritatea cu puțină experiență militară și o pregătire minimă de securitate, este de așteptat ca acest tip de incidente, dezvăluiri fără intenție, să se perpetueze. Un alt caz similar a fost semnalat de către publicația *The New York Times*¹⁷, forțele ucrainene reușind să distrugă o unitate cecenă în localitatea Hostomel, regiunea Kiev, la doar 40 de minute după postarea pe TikTok a unor imagini video cu trupele adverse.

Pe de altă parte, sursele deschise de informații au fost utilizate intens și de analiștii politico-militari ucraineni pentru a confirma sau infirma avansul propriilor trupe, un exemplu edificator în acest sens fiind reprezentat de sutele de clipuri video, încărcate pe platforma Telegram, cu soldați ucraineni plimbându-se în centrul orașului Herson și cu drapelul național reșezat pe clădirile din localitate după eliberarea de sub ocupația rusă. În acest mod, oricine putea urmări progresul forțelor ucrainene, în timp real, prin observarea directă și compararea imaginilor postate pe diverse platforme de socializare cu imaginile furnizate prin serviciul online gratuit *Google Maps*.

Un alt exemplu de utilizare a surselor deschise în cadrul unui conflict este și cazul canalului Rybar¹⁸ de pe Telegram, un canal de analiză militară pro-Kremlin, citat în ultimul an de cele mai importante agenții de presă din lume (CNN, Bloomberg, Institute for the Study of War) deoarece informațiile postate aici sunt actualizate și detaliate (hărți ale câmpului de luptă, coordonate ale obiectivelor strategice ucrainene). În prezent, canalul are peste 1,1 milioane de urmăritori, iar printre fondatorii și administratorii săi se numără analiști și persoane publice apropiate Kremlinului (cum este cazul lui Mikhail Zvinchuk, fost angajat al Serviciului de Presă al Ministerului rus al Apărării, care este și membru fondator al canalului)¹⁹.

RISURI ȘI LIMITĂRI

Utilizarea informațiilor din surse deschise în analiza evoluției unui eveniment și fundamentarea adoptării unei decizii adecvate de răspuns nu este scutită de o serie de provocări, limite, care decurg din chiar natura modului în care se realizează comunicarea modernă în spațiul public. Avantajele se transformă și în dezavantaje.

În primul rând, faptul că noile platforme de socializare, mediul online în general, pun la dispoziția oricui este interesat (de multe ori gratuit sau cu niște costuri minime) un număr mare de informații, pe orice subiect, poate fi deopotrivă un avantaj și un dezavantaj. Avalanșa de informații disponibile în mass-

media și pe rețelele de socializare poate provoca dezinformare în masă la nivelul populației, mai ales atunci când acestea sunt preluate de publicul larg fără a fi realizată și o filtrare critică atentă a veridicității acestora. Nu de puține ori, imaginile de pe linia frontului pot fi recepționate de cetățeni în mod diferit sub imperiul emoțiilor puternice. În plus, lipsa cunoașterii contextului unor evenimente poate influența decisiv moralul populației, în general, și al trupelor în special.

Lipsa experienței și a unei pregătiri minime în domeniul OSINT poate face ca analizele realizate cu informații preluate din surse deschise să fie parțial sau chiar integral eronate, mai ales atunci când sunt preluate fără a fi confirmate din mai multe surse sau analizate într-un context mai larg, atunci când acest lucru este posibil, pentru a putea înțelege mai bine mizele și implicațiile evenimentului pentru mai mulți subiecți.

În al doilea rând, verificarea anumitor informații și/sau surse se dovedește a fi, de cele mai multe ori, o sarcină de proporții herculeene, având în vedere că Internetul poate fi un instrument puternic de manipulare unde anonimitatea mesajelor și capacitatea de disimulare a autorilor sunt foarte ușor de asigurat/obținut.

Nu în ultimul rând, utilizarea informațiilor din surse deschise pentru organizarea unor operații militare rapide (cum a fost cea din localitatea Sahî), simultan cu mediatizarea aproape în timp real a rezultatului acesteia, poate oferi celeilalte părți beligerante posibilitatea de a-și ajusta răspunsul, de a-și *acoperi mai bine urmele*, de a elabora acele strategii care să-i ofere posibilitatea de a contracara eficient, fie pe loc, fie pe viitor, acel tip de acțiuni.

Cu toate acestea, este esențial ca analiștii de intelligence să folosească în munca lor, în continuare, informațiile preluate din surse deschise, pentru că renunțarea la acestea ar însemna renunțarea la o sursă prețioasă și la îndemână, iar în contextul avansului tehnologic al zilelor noastre schimbările se produc rapid, iar nevoia de informare este indispensabilă, fie că vorbim de cetățeanul de rând sau de factorii de decizie.

CONCLUZII

Dacă Al Doilea Război Mondial a demonstrat liderilor politico-militari că înființarea unor structuri care să monitorizeze sursele de presă naționale și străine este indispensabilă pentru fundamentarea unor decizii pertinente, conflictele moderne au demonstrat că domeniul OSINT face parte integrată din viața omului de rând. În secolul XXI este de neconceput să ne confruntăm cu lipsa informațiilor, mai ales atunci când tehnologia a reușit performanța de a face să pară că totul se află la îndemâna oricui, „doar la un click distanță” (comunicăm cu prietenii/famiile aflate la mii de kilometri distanță printr-o simplă apăsare de buton, comandăm produse, de orice natură, din orice colț al lumii printr-un simplu click de mouse, prin urmare este cât se poate de firesc să aflăm, în același mod, tot ceea ce se petrece oriunde și oricând în lume). Conflictele moderne sunt intens mediatizate; fotografiile furnizate de pe linia frontului, operațiile informaționale derulate, localizarea adversarului, monitorizarea stării de spirit a trupelor reprezintă subiecte de discuție normale, nemaifiind doar apanajul unor specialiști politico-militari.

BIBLIOGRAFIE

1. DUDĂU Alexandra, *Curs OSINT*, Universitatea București, Facultatea de sociologie și asistență socială, online la www.academia.edu;
2. SCHWIRTZ Michael, *”Putin’s war in Ukraine became a catastrophe for Russia”*, online la <https://www.nytimes.com>;
3. SMITH-BOYLE Vanessa, *”How OSINT has*

shaped the war in Ukraine”, online la www.americansecurityproject.org;

4. STEELE Robert D., *”The Importance of Open Source Intelligence to the Military”*, online la www.army.mil;
5. www.economist.com
6. www.theverge.com;
7. www.time.com;
8. www.twitter.com.

- ¹ David Marshall Bornn, „Service members, civilians learn to harness power of Open Source information”, www.army.mil/article/94007/Service_members_civilians_learn_to_harness_power_of_Open_Source_information, accesată la 19.01.2023.
- ² Sursă imagine: www.bellingcat.com.
- ³ Robert D. Steele, *The Importance of Open Source Intelligence to the Military*, apud. Alexandra Dudău, *Curs OSINT*, Universitatea București, Facultatea de sociologie și asistență socială, disponibil online la adresa https://www.academia.edu/4547633/curs_OSINT, accesat la 18.01.2023.
- ⁴ Social Media Intelligence – subdomeniu OSINT ce activează în direcția colectării și analizei informațiilor obținute de pe platformelor de socializare.
- ⁵ Articolul „*How OSINT has shaped the war in Ukraine*” este disponibil la adresa www.americansecurityproject.org/osint-in-ukraine, accesată la 19.01.2023.
- ⁶ Potrivit unei analize disponibile la adresa www.theverge.com/2022/2/28/22954426/google-disables-maps-traffic-data-in-ukraine-to-protect-citizens, accesată la 17.01.2023.
- ⁷ Operațiile *sub steag fals* sunt acțiuni derulate sub acoperire, concepute pentru a induce în eroare publicul, în așa fel încât acestea par a fi executate de alte entități.
- ⁸ Sursă imagine: www.washingtonpost.com.
- ⁹ Sursă imagine: www.president.gov.ua.
- ¹⁰ Sursă imagine: www.mashable.com.
- ¹¹ Crowdsourcing, termenul face referire la externalizarea unui serviciu, nu către un contractor sau colaborator, ci către un grup de specialiști sau o comunitate, sub forma unui serviciu complementar.
- ¹² Într-o analiză disponibilă la adresa www.time.com/6166781/ukraine-crowdsourcing-war-crimes, accesată la 18.01.2023.
- ¹³ Sursă imagine: www.ukrinform.ua.
- ¹⁴ Informație identificată într-o analiză cu titlul „*Open-source intelligence is piercing the fog of war in Ukraine*”, disponibilă la adresa www.economist.com/interactive/international/2023/01/13/open-source-intelligence-is-piercing-the-fog-of-war-in-ukraine, accesată la 18.01.2023.
- ¹⁵ În prezent, Rob Lee este doctorand la Departamentul de Studii de Război din cadrul London King’s College, iar postarea care face referire la situația descrisă poate fi vizualizată la adresa www.twitter.com/ralee85/status/1610018005462749190 (adresă accesată la 18.01.2023).
- ¹⁶ Sursă imagine: www.nytimes.com.
- ¹⁷ Se face referire la articolul cu titlul „*Putin’s war in Ukraine became a catastrophe for Russia*”, disponibil la adresa www.nytimes.com/interactive/2022/12/16/world/europe/russia-putin-war-failures-ukraine.html, accesată la 17.01.2023.
- ¹⁸ Canalul poate fi vizualizat la adresa www.t.me/rybar/41360, accesată la 19.01.2023.
- ¹⁹ Informațiile despre canalul Rybar sunt preluate din investigația Irinei PANKRATOVA, legate de cine se află în spatele Rybar. Articolul utilizat este o sinteză tradusă în limba engleză de către Sam BREAZEALÉ, „Who’s behind Rybar? The Bell unmasks one of the Telegram’s most widely cited pro-Kremlin military analysis channels”, publicat în 18.11.2022, la adresa www.meduza.io/en/feature/2022/11/18/who-s-behind-rybar, accesat ultima dată 24.02.2023.

PROVOCĂRI LA ADRESA MEDIULUI OPERAȚIONAL GENERATE DE AMENINȚĂRILE HIBRIDE ȘI DE INSTRUMENTAREA NOILOR TEHNOLOGII

*Marian ȘTEFAN**

Abstract

The multidimensionality of the current operational environment is a given by the number and quality and characteristics of various actors: state actors, non-state actors, sponsor states, as well as multiple threats manifested in the physical environment with a conventional character (conventional military forces), non-conventional (nuclear forces, special operations forces, chemical, biological, radiological and nuclear weapons - CBRN and industrial toxic materials - ITM, improvised explosive devices - IED), asymmetric (guerrillas, insurgent and separatist groups, terrorist organizations or self-radicalized individuals and criminal organizations) and cyber (virtual, informational environments), all engaged in a combined and coordinated battle against an adversary with superior military means and capabilities.

Influence, disinformation and psychological operations have been part of modern military strategies for decades. The malign use of information to intoxicate and manipulate the enemy, or to impact the civilian population, increased in the second half of the 20th century, especially in the context of new forms of hybrid warfare, and proved to contribute greatly to the political victories of various state and non-state actors. In addition to classical methods and tools, technological development has brought major changes with the acceleration of communication through the use of virtual space and social media platforms forming a whole new battle space, called the informational environment.

Keywords: *operational environment; hybrid threats; technologies; cyber; information environment.*

INTRODUCERE

Inovația tehnologică se află în centrul concurenței strategice interstatale și se prefigurează a fi elementul central al transformării mediului operațional. Capacitatea națiunilor de a dezvolta, integra și utiliza cu succes tehnologiile emergente și disruptive/perturbatoare, cu aplicabilitate în sectorul militar, reprezintă deja

un element critic al competiției globale pentru putere.

Impactul pe care tehnologiile avansate, cum ar fi inteligența artificială, programele automatizate de analiză a volumelor mari de date, tehnologiile spațiale și sistemele de rachete hipersonice, procesele industriale de imprimare 3D, materialele avansate, sistemele de telecomunicații de ultimă generație, calculul cuantic și bioingineria, le-ar putea avea asupra capacităților viitoare ale forțelor

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

armate provoacă un interes semnificativ la nivelul decidenților politico-militari și a specialiștilor din zona de cercetare.

Progresul tehnologic al instrumentelor perturbatoare are loc, în principal, la nivelul sectorului privat și este determinat, cu preponderență, de stimulentele de natură comercială decât de imperativele de securitate națională. Acest fapt influențează sfera și natura eforturilor de inovare în domeniul apărării, exercitând presiune asupra instituțiilor de apărare din întreaga lume. Această presiune provine din necesitatea de a ține pasul cu progresul tehnologic și distribuirea rapidă a tehnologiilor avansate atât către actorii statali, cât și non-statali, precum și din provocările inerente adaptării tehnologiei comerciale la utilizarea militară. Forțele armate demonstrează un mare apetit pentru adoptarea noilor tehnologii, iar statele puternic industrializate experimentează noi tehnologii, structuri de inovare și procese pentru a permite forțelor lor militare să dobândească avantajul operațional, inclusiv prin operații multi-domeniu.

FENOMENUL DEZVOLTĂRII NOILOR TEHNOLOGII

O serie de aspecte, precum disponibilitatea resurselor tehnologice, umane, financiare și materiale, ritmul dezvoltării tehnologice, concurența dintre marile puteri și dilemele de securitate, lacunele de înțelegere a mediului operațional și pierderea capacității operaționale sunt adesea citate ca factori determinanți ai inovației în domeniul apărării. Cu toate acestea, dinamica mediului operațional sugerează că este justificată o abordare mai nuanțată a particularităților care conduc spre înțelegerea și cunoașterea necesității implementării progreselor tehnologice. De asemenea, inovația în domeniul apărării nu se limitează doar la utilizarea celor mai noi și mai avansate tehnologii, ci mai degrabă se raportează la diferitele contexte culturale, strategice și istorice care modelează percepțiile statelor despre modul în care noile tehnologii pot fi integrate în politicile de apărare și modalitatea în care pot fi dezvoltate noi concepte operaționale.

În acest context, fenomenul inovației în domeniul apărării implică o schimbare deliberată la nivel tehnologic, organizațional și doctrinar, menită să răspundă unui nou mediu strategic, pentru a fi obținute avantaje strategice și a genera competitivitate, dar fără a se limita la situația unei stări de război. Aceasta presupune atât crearea, cât și evitarea surprizelor tehnologice - o preocupare evidentă în narațiunile recente despre noile tehnologii sau domenii tehnologice, percepute ca prezentând atât amenințări, cât și oportunități.

Încercând să surprindem aceste tendințe de evoluție într-un material integrator, publicat la finalul anului 2021, am considerat că într-o perspectivă strategică dinamică a dezvoltării sectorului tehnologic, viitorul mediu operațional va fi supus unor presiuni și influențe pentru care organismele militare necesită adaptare doctrinară și redimensionare structurală¹. Despre modul în care credeam că va arăta viitorul mediu operațional strategic, în condițiile dezvoltării noilor tehnologii, remarcam „...într-un mediu operațional caracterizat de influențele externe ale diferitelor entități publice și private implicate în dezvoltarea științifică și tehnologică, în cercetarea și dezvoltarea tehnologiilor avansate, precum și de evoluția situației politico-militare și economice, armatele moderne vor fi nevoite să planifice și să desfășoare operații multi-domeniu. Pentru a se adapta rapid și a restabili ordinea în acest mediu de operare, care deja se conturează haotic, structurile militare trebuie să transforme potențialele provocări în oportunități prin previziune, asumare de riscuri și inițiativă. Previziunea exercitată prin scanarea orizontului predictibil, analiza tendințelor de evoluție și prognoza dezvoltării tehnologice, urmate de experimentarea timpurie a noilor tehnologii, va permite unei armate moderne să depășească problemele legate de costuri și inovație, să proiecteze forțe adaptate noului context și să dezvolte o nouă infrastructură de sprijin care să le permită acestora executarea misiunilor în cadrul operațiilor multi-domeniu. Inițiativele de explorare a unor domenii militare relativ noi, cum ar fi spațiul cibernetic, precum și

crearea unei conexiuni între armată, industrie și mediul academic vor permite atingerea unor posibilități superioare de cunoaștere a modului în care tehnologiile emergente pot fi integrate în procesul derulării operațiilor militare. În acest mod, efortul conjugat al celor trei zone de interes (previziunea, asumarea riscurilor și inițiativa) aduce o cunoaștere suplimentară a riscului pe care armata trebuie să îl gestioneze în scopul asigurării succesului în viitorul mediu de operare”. La nici un an distanță, situația geopolitică s-a schimbat radical (de când Rusia a declanșat războiul în Ucraina, utilizând la scară largă o serie de instrumente non-cinetice și capabilități tehnologice clasice).

În acest articol, vom încerca revizuirea unora dintre ideile anterior exprimate, în funcție de evoluția actuală a evenimentelor care afectează mediul operațional la nivel strategic. Studiind scopurile, mijloacele și acțiunile Federației Ruse și examinând dimensiunea tehnologică, susțin în continuare ideea potrivit căreia mediul operațional strategic actual este complex și multidimensional și că războiul poate fi condus în mai multe dimensiuni simultan, prin ceea ce specialiștii și strategii militari denumesc *operații multi-domeniu*. În această abordare am păstrat un accent special pe componenta hibridă a războiului modern și pe exploatarea domeniului cibernetic ca parte a mediului informațional, deoarece activitățile din cadrul acestuia au fost numeroase, sofisticate și constituie un instrument pentru Federația Rusă în încercarea sa de a-și atinge obiectivele strategice.

Invazia rusă a Ucrainei, deși reprezintă, în primul rând, un război cinetic, a introdus în ecuația conflictului noi actori, entități care desfășoară o serie de activități ce exploatează spațiul cibernetic. Numeroși actori non-statali, grupuri de hackeri și societăți comerciale au intrat în spațiul virtual de luptă, luând partea unuia dintre statele beligerante, fără a fi neapărat entități beligerante. În timp ce statele lumii se luptau deja, de ani buni, cu modul de reglementare a activităților în spațiul cibernetic, noile entități, cu tehnicile și tacticile utilizate, au crescut incertitudinea juridică a problematicii.

Dreptul internațional se bazează pe stat, așadar un teritoriu delimitat de granițe geografice tangibile, ceea ce oferă posibilitatea de a face distincția dintre război și pace, în timp ce spațiul cibernetic și activitățile desfășurate în acest mediu virtual nu se încadrează în aceste coordonate concrete. Războiul ruso-ucrainean a arătat clar că actori non-statali, precum Microsoft sau Anonymous, nu pot fi atribuiți unui stat și că nu participă direct la ostilități, cel puțin nu fizic. Mai mult, atributele spațiului cibernetic nu numai că au estompat diferențele dintre actorii statali și non-statali, dar au transformat și dihotomia dintre război și pace. Nu numai că provocările legate de aplicarea dreptului internațional la noile entități din spațiul cibernetic cresc diferențele de interpretare, dar incertitudinile care rezultă pot fi exploatate, provocând asimetrie juridică².

După experiențele deceniilor recente de lupte convenționale, în care entități statale și organizații pseudo-statale au purtat războaie asupra teritoriilor, apariția mediului informațional și a spațiului cibernetic ca domeniu de angajare al luptei a evidențiat perspectiva unui viitor război cibernetic. Implicarea diferitelor entități în activități cibernetic, dar și aspectele legate de instrumentarea altor surse de putere pe lângă cele tradiționale (diplomatice³, informaționale, juridice și economice⁴), conturează imaginea unui război de tip hibrid.

DEFINIREA MEDIULUI OPERAȚIONAL

Mediul operațional strategic este un concept cuprinzător, care poate fi interpretat și caracterizat în multe feluri. Harry R. Yarger⁵ afirma, încă din 2006, că „mediul strategic este un compus de sisteme complexe, legate pe verticală și pe orizontală”, ce constă atât în relații, tendințe, probleme, amenințări, oportunități, context intern și extern, cât și în interacțiuni, toate aceste componente fiind de natură să asigure succesul supraviețuirii unui stat. În mod tradițional, mediul operațional strategic include războiul și dimensiunile în care războaiele sunt purtate pentru ca un stat să supraviețuiască. Spațiile de

luptă sunt, atunci când se utilizează definiția NATO, atât medii fizice (maritim, terestru, aerian și spațial), cât și medii non-fizice (cum ar fi mediul informațional ce cuprinde spectrul electromagnetic și spațiul cibernetic).

Mediul operațional include spațiul terestru, maritim, aerian și cosmic, la care mai nou se adaugă și spectrul electromagnetic, mediul informațional, adversarii, actorii neutri, condițiile atmosferice și particularitățile terenului fizic, precum și contextul specific creat de o varietate largă de riscuri și amenințări. Mediul operațional, potrivit doctrinelor statelor NATO, este un compozit al condițiilor, circumstanțelor și influențelor care afectează angajarea capacităților și influențează deciziile comandantului, iar modelarea acestuia presupune crearea acelor condiții care să fie în avantajul trupelor proprii și în dezavantajul adversarului, aspecte de natură să descurajeze un adversar și/sau să prevină dezvoltarea unei crize.

În acest context, putem afirma că mediul operațional include o multitudine de medii de operare potențiale cu variabile multiple și grad de complexitate diferit, de la o zonă de operații restrânsă la arii de operații vaste. La nivel strategic, mediul operațional reprezintă suma tuturor mediilor de operare în care structurile de forță desfășoară operații militare.

NOILE TIPURI DE AMENINȚĂRI

Comunicatul final al Summit-ului NATO din 2018 (Bruxelles) susține faptul că statele membre ale Alianței „*au fost supuse unei provocări crescânde atât din partea actorilor statali, cât și non-statali, care utilizează amenințări hibride cu scopul de a crea ambiguitate și de a estompa liniile dintre pace, criză și conflict*”⁶. Termenul „hibrid” a fost folosit pentru a descrie o gamă largă de măsuri, mijloace și tehnici care includ, dar nu se limitează la: dezinformare, atacuri cibernetice, facilitarea migrației, spionaj, reinterpretarea dreptului internațional în funcție de interese specifice, amenințări cu folosirea forței (venite atât din partea grupărilor armate neregulate, cât și din partea forțelor convenționale), subversiune politică, sabotaj, terorism, presiune economică și utilizarea dependenței de resursele energetice.

NATO definește amenințările hibride ca fiind un „*tip de amenințare care combină activitățile convenționale, neregulate și asimetrice în timp și spațiu*”⁷. Această abordare oferă esența unui produs al sinergiei diferitelor măsuri întreprinse, însă, în aceeași măsură, lasă loc posibilității de reinterpretare largă a evenimentelor și construirii de scenarii ce implică utilizarea unui spectru larg al amenințărilor convenționale și neconvenționale cunoscute până în prezent. O bună parte din definițiile actuale ale amenințărilor hibride se bazează pe acțiunile Federației Ruse din Ucraina, iar acest lucru riscă să neglijeze unul dintre aspectele cheie ale amenințărilor hibride, cel al adaptabilității. În timp ce abordările referitoare la natura esențială a caracterului hibrid al unei amenințări vor continua să provoace dezbateri, fenomenele care stau la baza termenului rămân reale și produc efecte. Prin urmare, efortul trebuie să se concentreze pe modalitatea în care se pot identifica și utiliza informațiile cu privire la caracteristicile amenințărilor hibride ce afectează mediul operațional.

Având în vedere aspectele prezentate, asumăm faptul că aceste acțiuni de tip hibrid prezintă o serie de caracteristici particulare ce vizează coordonarea și sincronizarea unei game variate de mijloace, direcționarea în mod deliberat asupra vulnerabilităților sistemice ale statelor și instituțiilor democratice, exploatarea ambiguității generate de pragul de detectare și atribuire, precum și poziționarea la granița dintre război și pace, având ca obiectiv principal influențarea diferitelor forme de luare a deciziilor la nivel local (regional), de stat sau instituțional. Așa cum am precizat anterior, efectele amenințărilor hibride pot fi difuze și se pot materializa, în timp, în lipsa unor măsuri de contracarare și combatere din partea entității țintă. Atribuirea acestor atacuri sau amenințări este, în cele din urmă, un efort politic al guvernelor individuale bazat pe o evaluare a efectelor și pe o înțelegere a actorilor și a intereselor acestora. Este puțin probabil ca entitățile statale afectate de materializarea acestor amenințări să găsească dovezi concludente care să demonstreze cu certitudine intenția ostilă sau să poată publica informațiile sensibile cu privire la vulnerabilitățile exploatare.

Deoarece evaluările amenințărilor pot diferi între națiuni și organizații internaționale (cum ar fi NATO sau UE) din cauza diferitelor organisme de control și a modalităților particulare de gestionare a situațiilor de criză sau de răspuns la criză, măsurile și răspunsurile eficiente și coordonate sunt adeseori tardive sau înglobate conceptului de reziliență. Cheia în care sunt interpretate amenințările hibride este complexă și afectată semnificativ de contextul situațiilor particulare. De exemplu, o încălcare a spațiului aerian poate fi considerată fie accidentală, fie ca un act deliberat de provocare, exercițiile militare de nivel strategic (de tipul Zapad 17, Zapad 21 și Kavkaz 20) pot fi percepute ca o măsură de afișare a unei posturi de descurajare sau ca o posibilitate de realizare a coeziunii strategice a unei noi alianțe de forțe și puteri regionale, iar o fundație politică sponsorizată de entități străine poate fi privită ca promovând schimbul intercultural sau subminând valorile democratice. Tărâmul amenințărilor hibride se caracterizează prin interacțiunea dintre informații, percepție, interpretare și luarea deciziilor. O apreciere a modului în care actorii și publicul interacționează, își formează opinii și iau decizii ar trebui, prin urmare, să fie baza înțelegerii mediului operațional în contextul manifestării acestor tipuri de amenințări hibride.

ACTIVITĂȚI CIBERNETICE PENTRU MODELAREA MEDIULUI OPERAȚIONAL

Actualul război ruso-ucrainean este, pe de o parte, o operație militară cinetică, care folosește capabilități de luptă clasice ce includ sisteme de armament, sisteme de comandă și control și doctrine militare destinate luptei în mediile fizice de operare. Pe de altă parte, în ciuda opiniilor contrare⁸, operațiile cibernetice au reprezentat o parte substanțială a conflictului mai larg, în special în timpul fazei de pregătire a războiului început la 24.02.2022⁹.

Înainte de invazia din 24 februarie 2022, activitățile cibernetice au fost întreprinse pentru a modela mediul operațional și a submina credința populației ucrainene în organismele guvernamentale, mass-media și instituțiile

financiare¹⁰, site-urile web guvernamentale fiind afectate de atacuri de tip DDoS¹¹. Un program malware, „WhisperGate”, a fost introdus în infrastructura IT a agențiilor de intervenție în situații de urgență, cu scopul de a distruge fișiere, făcând sistemele inoperabile în situații de răspuns la diferite crize¹². Datele binare pot fi utilizate pentru a degrada sau sabota dimensiunea virtuală a infrastructurii critice a țintelor vizate¹³. În afară de aceste atacuri și intruziuni la adresa infrastructurii cibernetice, ce presupun sabotajul digital sau subminarea activităților care afectează elementele spațiului cibernetic în sine (hardware și software), activitățile executate de către entități atribuite Federației Ruse au folosit spațiul cibernetic ca vector pentru a afecta dimensiunea cognitivă a publicului vizat. Aceste așa-numite operațiuni de *influență digitală*, care afectează cunoașterea, folosesc adesea informații prelucrate sau manipulate, precum cuvinte, imagini¹⁴, comentarii și narațiuni cu scopul de a produce o schimbare de atitudine. În preludiul războiului, Rusia a construit o argumentație legată de „demilitarizarea” și „denazificarea” Ucrainei, făcând apel la sentimentele legate de cel de-al Doilea Război Mondial prin care și-a justificat acțiunile ulterioare. O parte din tehnicile utilizate acum au mai fost folosite cu succes de către Moscova, înainte și după momentul anexării Crimeei din 2014, fiind parte a unei strategii de control și modelare a variabilelor mediului operațional.

INSTRUMENTAREA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE

Amenințările hibride prefigurează intenția malignă de a manipula procesele decizionale politice ale unei națiuni vizate prin influențarea comportamentelor și atitudinilor actorilor socio-politici, cum ar fi organizațiile media, publicul larg și liderii politici. Amenințările hibride pot îngloba, prin urmare, acțiuni informative dirijate sau activități de influență. Acestea sunt acte deliberate care influențează percepția audienței și procesele de luare a deciziilor. Astfel de activități nu se limitează la instrumentul denumit

„informații/intelligence”, ci implică combinarea diferitelor instrumente de putere, inclusiv diplomatice, economice și militare.

Cunoașterea și înțelegerea modului în care acțiunile materializate prin amenințările hibride acționează ca pârgii de influență necesită o schimbare de perspectivă, de la concentrarea asupra lumii fizice, în care apar evenimente și acțiuni, la domeniul conceptual în care există informațiile și are loc comunicarea. Studiul mediului informațional facilitează înțelegerea modului în care interacționează actorii politici și publicul țintă, felul în care oamenii văd lumea din jurul lor și, prin urmare, iau decizii pe baza sensului pe care îl deduc din propria percepție. Acest spațiu conceptual este format din trei dimensiuni interdependente: cognitivă (unde oamenii gândesc, înțeleg și decid), fizică (indivizi, organizații și infrastructură) și informațională (fapte, cunoștințe și date). Analiza mediului informațional poate ajuta la înțelegerea modului în care amenințările hibride exploatează vulnerabilitățile identificate la nivelul mediului operațional, cum ar fi diferențele culturale sau propagarea stării de nemulțumire la nivelul unei societăți, generate de aspecte sociale și economice, pentru a submina sau diviza națiunea vizată, facilitând astfel îndeplinirea intereselor strategice ale unui actor responsabil de aceste intruziuni.

Abordarea problemelor interne și construirea rezilienței sociale sunt componente cheie ale combaterii amenințărilor hibride. Toate activitățile întreprinse de un actor ce instrumentează seturi de amenințări hibride vizează influențarea procesului de luare a deciziilor în dimensiunea cognitivă. Așadar, în timp ce informațiile pot ajuta o entitate națională, capacitatea de a influența audiențele țintă și de a produce efecte provine din sinergia tuturor instrumentelor de putere națională, inclusiv măsuri diplomatice, informaționale, militare și economice. Sinergia diferitelor măsuri ostile poate exploata vulnerabilitățile în întreaga gamă a variabilelor mediului operațional ale unei națiuni vizate - politică, militară, economică, socială, informațională și de infrastructură.

Aspectul cel mai interesant de analizat, care definește amenințările hibride, este determinat de capacitatea componentelor sale de a trece în și din diferite forme. Forțele militare, de exemplu, pot elimina uniforme și însemne și alți indicatori de statut și se pot amesteca cu populația locală. Forțele insurgente ar putea să abandoneze armele și să se situeze în postura unor grupuri de protestatari împotriva situației create. Grupările infraționale se pot erija în forțe de poliție locală pentru a avea acces la informații cheie¹⁵.

În consecință, Centrul european de excelență pentru combaterea amenințărilor hibride/ Hybrid CoE¹⁶ atribuie acestora următoarele caracteristici:

- acțiuni sincronizate și coordonate care țintesc cu precizie vulnerabilitățile identificate la nivelul instituțiilor democratice ale entităților statale, utilizând o gamă largă de mijloace;
- activități care exploatează pragurile de detectare și atribuire, precum și diferitele interfețe (război-pace, securitate internă-externă, local-statal și național-internațional);
- activități care vizează influențarea diferitelor forme de luare a deciziilor la nivel local (regional), de stat sau instituțional și care sunt destinate să promoveze și/sau să îndeplinească obiectivele strategice ale inițiatorului în timp ce subminează și/sau afectează ținta.

Această caracterizare a amenințărilor hibride nu oferă însă claritate și concretețe asupra tipurilor de acțiuni și activități pe care le înscrie în spectrul acestor amenințări. De altfel, definițiile mai sus enunțate, abordările conceptuale studiate și multe dintre punctele de vedere oficial exprimate de specialiști și organizații internaționale vorbesc unanim despre o serie de caracteristici ale amenințărilor hibride, dar nu oferă clar o enumerare a acestora.

Pe baza acestor descrieri, am considerat esențial să exemplificăm cele mai frecvente instrumente utilizate în contextul amenințărilor hibride, considerate elementele principale ce definesc fizionomia acestor amenințări:

- presiunea politică externă sau internă asupra înalților oficiali și a instituțiilor statului;
- presiunea economică sau energetică, ca extensie a presiunii politice;

- sabotajul extins împotriva infrastructurilor critice;

- atacurile cibernetice cu potențial de a provoca daune la scară largă;

- influențele asupra mediului informațional și operațiile de propagandă, cu scopul de a submina încrederea populației în instituțiile statului, de a provoca tulburări sociale și de a destabiliza mediul politic;

- influențarea minorităților etnice, religioase și culturale și manipularea acestora în scopuri politice;

- amenințarea utilizării forței militare;

- activități ale grupurilor armate neregulate/paramilitare neloiale regimului statal;

- informații și activități subversive ale serviciilor secrete;

- corupția strategică utilizată cu scopuri și motive politice;

- influențarea proceselor electorale de către o putere străină;

- caracterul inedit și imprevizibil pe care îl oferă utilizarea combinată a acestor amenințări.

În acest fel, paleta de instrumente folosite ca amenințări hibride poate varia de la atacuri cibernetice asupra sistemelor informatice critice, prin întreruperea serviciilor considerate vitale pentru societate (cum ar fi aprovizionarea cu energie sau serviciile financiare), până la subminarea încrederii publice în instituțiile guvernamentale și accentuarea diviziunilor sociale.

Termenul de amenințare hibridă se referă la o acțiune desfășurată de actori statali sau non-statali, al cărei scop principal este de a submina acțiunile de răspuns sau de reacție a unei entități țintă, prin influențarea procesului decizional la nivel local, regional, statal sau instituțional. Astfel de acțiuni sunt coordonate și sincronizate și ținesc, în mod deliberat, vulnerabilitățile statelor și instituțiilor democratice. Activitățile vizează (sau pot afecta) toate dimensiunile mediului operațional în domeniile politic, militar, economic, social sau informațional. Acestea sunt planificate și executate folosind o gamă largă de mijloace și sunt concepute pentru a rămâne sub pragul de detectare și atribuire.

EFECTELE NOILOR PROVOCĂRI LA ADRESA MEDIULUI OPERAȚIONAL

Pentru a-și atinge obiectivele strategice (ex.: crearea unei lumi multipolare, în conformitate cu interesele sale naționale), Federația Rusă a dezvoltat doctrine inovatoare care să vină în sprijinul desfășurării diferitelor tipuri de operații militare și variatelor forme hibride de război. În contextul actual al războiului informațional dintre Rusia și țările occidentale, îngreunat de numeroase încercări de afectare a mediului operațional prin acțiuni cibernetice neasumate, instrumentarea unor entități cinetice denumite „omuleți verzi” și a unor tactici neregulate a condus la apariția unui nou concept, cel de „zonă gri a desfășurării conflictelor”. Mijloacele folosite pentru a duce războiul au evoluat de-a lungul istoriei odată cu dezvoltările tehnologice.

Războiul este definit ca „mecanismul, metoda sau modalitatea de conflict armat împotriva unui inamic”¹⁷. Pe de altă parte, tehnologia folosită pentru a desfășura războiul, precum și tipul de actori implicați sunt într-o continuă schimbare. Pentru a defini mai exact războiul, putem distinge două forme, cea tradițională și cea neregulată. Războiul tradițional este guvernat de dreptul războiului, parte a dreptului internațional, prin regulile *jus ad bellum* (răspunzând la întrebarea: când putem duce un război?) și *jus in bello* (răspunzând la întrebarea: cum putem duce un război?), definite concret în articolele VI și VII din Carta Națiunilor Unite și în Convenția de la Geneva. Când un actor precum un grup terorist transnațional, un grup de rebeli sau chiar un stat desfășoară un război fără a respecta cele două principii menționate mai sus, vorbim despre război neregulat și, mai nou, despre război hibrid. În acest sens, discutăm despre război hibrid atunci când „un adversar folosește simultan și adaptiv arme convenționale, precum și tactici neconvenționale, terorism sau alte manifestări violente, în scopul atingerii obiectivelor politice”¹⁸.

Pe lângă aceste concepte, „conflictele din zona gri” au apărut în limbajul specialiștilor, strategilor și structurilor din comunitățile de informații pentru a defini zona de desfășurare a

conflictelor hibride. Considerarea *zonei gri* ca parte a mediului operațional ne permite să facem o distincție între ambele tipuri de conflicte. Într-adevăr, *zona gri* este un mediu operațional distinct, precum mediul terestru sau spațiul cibernetic. Într-un astfel de mediu operațional pot fi folosite tactici convenționale și neregulate. Potrivit lui John Chambers, „*zona gri* este de fapt un mediu operațional, deși nu unul fizic. În plus, conflictele din *zona gri* sunt acelea în care statele naționale și actorii non-statali folosesc amenințări și tactici hibride, precum fuzionarea războiului politic și informațional cu rezistența civilă non-violentă, pentru a atinge obiective strategice, fără a încălca normele internaționale sau a depăși pragurile stabilite și a conduce un război deschis”¹⁹. Această definiție arată o distincție clară între „*zona gri*” și concepția „războiului hibrid”. Așadar, dacă *zona gri* este considerată un mediu operațional situat între pace și război deschis, tacticile hibride ar putea fi folosite de diferiți actori pentru a desfășura războiul deschis, precum și confruntarea în *zona gri*. De fapt, *zona gri* reprezintă particularitatea mediului operațional în care se pot desfășura diferite tipuri

de conflicte care încearcă să modeleze o serie de variabile în vederea obținerii de câștiguri politice.

În prezent, specialiștii militari, dar mai cu seamă derularea evenimentelor din proximitatea României, pun în evidență faptul că în rezolvarea conflictelor militare dintre state se manifestă tot mai accentuat tendința de trecere de la politica clasică de forță la forme combinate de agresiune, care utilizează pe scară largă, într-o concepție adaptativă, acțiunile hibride și elementele de forță ale puterii militare. În această nouă abordare a conflictelor, se consideră că apelul la forța armată se va face doar în situații limită, îndeosebi prin intervenții rapide, surprinzătoare, în zone punctuale, în scopul destabilizării centrelor de greutate ale adversarilor, utilizând operații militare speciale concomitent cu instrumentarea unui set de amenințări non-cinetice, de tipul operațiilor psihologice și acțiunilor cibernetică. Acest mod de acțiune ține de capacitățile militare, infrastructura informațională critică și intențiile tuturor actorilor implicați, însă declanșarea acțiunilor militare ale Federației Ruse la 24.02.2022 împotriva Ucrainei schimbă total această paradigmă.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLYN Bobby, „Deepfake video of Zelenskyy could be ‘tip of the iceberg’ in info war, experts warn”, NPR, 2022.
2. BURT Tom, „Malware Attacks Targeting Ukraine Government”, Microsoft, 15 ianuarie 2022.
3. CHAMBERS J., „Countering gray-zone hybrid threats: an analysis of Russia’s ‘New Generation Warfare’ and implications for the US Army”, Modern War Institute, West Point, 2016.
4. GREENBERG Andy, „Russia’s Sandworm Hackers Attempted a Third Blackout in Ukraine”, Wired, 2022.
5. HOFFMAN Frank, „Hybrid vs Compound war”, *Armed Forces Journal*, 1 octombrie 2009.
6. MCLAUGHLIN Jenna și Tom Burt, „A Cyberwar Is Already Happening in Ukraine, Microsoft Analysts Say”, NPR, 2022.
7. PELL Stephanie, „Contextualizing Last Week’s Malicious Cyber Activities Against Ukrainian Government Websites and Systems”, Lawfare, 21 ianuarie 2022.
8. ȘTEFAN Marian, „Tendințe de evoluție și provocări specifice mediului de operare în condițiile dezvoltării noilor tehnologii”, publicat în revista „Colocviu Strategic”, Centrul de studii strategice de apărare și securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, numărul 15, decembrie 2021.
9. WAHLSTROM Alden, „The IO Offensive: Information Operations Surrounding the Russian Invasion of Ukraine”, Mandiant, 2022.
10. <https://www.hybridcoe.fi/>.
11. <https://mwi.usma.edu/>.
12. <https://www.jcs.mil/>.

- ¹ Marian Ștefan, „Tendințe de evoluție și provocări specifice mediului de operare în condițiile dezvoltării noilor tehnologii”, publicat în revista „Colocviu Strategic”, Centrul de studii strategice de apărare și securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, numărul 15, decembrie 2021.
- ² Hybrid CoE Paper 15, „Exploiting cyberspace: International legal challenges and the new tropes, techniques and tactics in the Russo-Ukraine War”, octombrie 2022, https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2022/10/20221020_Hybrid_CoE_Paper_15_Exploiting_cyberspace_WEB.pdf, accesat la 20.10.2022.
- ³ „Russian Warning after Irish Diplomats Expelled Speak out against the War”, BBC News, 8 Aprilie 2022, <https://www.bbc.com/news/articles/c72z8ewl20lo>, accesat la 20.10.2022.
- ⁴ Michael Race, „Ukraine War: Russia Threatens to Stop Supplying Gas If Not Paid in Roubles”, BBC News, 31 March, 2022, <https://www.bbc.com/news/business-60945248>
- ⁵ Harry R. Yarger, „Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy”, p. 17-29, <https://www.comw.org/qdr/fulltext/0602yarger.pdf>., accesat la 06.10.2022.
- ⁶ „Declarația Summitului de la Bruxelles, emisă de șefii de stat și de guvern participanți la reuniunea Consiliului Atlanticului de Nord de la Bruxelles, 11-12 iulie 2018”, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, 11 iulie 2018.
- ⁷ NATO Standardization Office (NSO), *AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions* (2018 edition), p. 62.
- ⁸ Editorial Board, „The Ukraine Crisis Should Make Us Rethink What Cyberwarfare Is”, *The Washington Post*, 19 martie 2022, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/03/19/ukraine-crisis-should-make-us-rethink-what-cyberwarfare-is/>; accesat la 20.10.2022.
- ⁹ Jenna McLaughlin și Tom Burt, „A Cyberwar Is Already Happening in Ukraine, Microsoft Analysts Say”, NPR, 2022, <https://www.npr.org/2022/05/26/1101569979/a-cyberwar-is-already-happening-in-ukraine-microsoft-analysts-say>; accesat la 20.10.2022.
- ¹⁰ Alden Wahlstrom, „The IO Offensive: Information Operations Surrounding the Russian Invasion of Ukraine”, Mandiant, 2022, <https://www.mandiant.com/resources/blog/information-operations-surrounding-ukraine>, accesat la 20.10.2022.
- ¹¹ Stephanie Pell, „Contextualizing Last Week’s Malicious Cyber Activities Against Ukrainian Government Websites and Systems”, Lawfare, 21 ianuarie 2022, <https://www.lawfareblog.com/contextualizing-last-weeks-malicious-cyber-activities-against-ukrainian-government-websites-and>, accesat la 21.10.2022.
- ¹² Tom Burt, „Malware Attacks Targeting Ukraine Government”, Microsoft, 15 ianuarie 2022, <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2022/01/15/mstic-malware-cyberattacks-ukraine-government/>, accesat la 20.10.2022.
- ¹³ Andy Greenberg, „Russia’s Sandworm Hackers Attempted a Third Blackout in Ukraine”, Wired, 2022, <https://www.wired.com/story/sandworm-russia-ukraine-blackout-gru/>, accesat la 21.10.2022.
- ¹⁴ Bobby Allyn, „Deepfake video of Zelenskyy could be ‘tip of the iceberg’ in info war, experts warn”, NPR, 2022, <https://www.npr.org/2022/03/16/1087062648/deepfake-video-zelenskyy-experts-war-manipulation-ukraine-russia>, accesat la 21.10.2022.
- ¹⁵ https://www.benning.army.mil/mssp/security%20topics/Potential%20Adversaries/content/pdf/tc7_100.pdf., accesat la 09.11.2020.
- ¹⁶ <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats-as-a-phenomenon/>, accesat la 02.11.2020.
- ¹⁷ https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jpl_ch1.pdf, accesat la 22.02.2022.
- ¹⁸ Hoffman Frank, „Hybrid vs Coumpound war”, *Armed Forces Journal*, 1 octombrie 2009, <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>, accesat la 22.02.2022.
- ¹⁹ Chambers J., „Countering gray-zone hybrid threats: an analysis of Russia’s <New Generation Warfare> and implications for the US Army”, Modern War Institute, West Point, 2016, p.13, <https://mwi.usma.edu/wp-content/uploads/2016/10/Countering-Gray-Zone-Hybrid-Threats.pdf>, accesat la 22.02.2022.

CREDIBILITATEA ȘI VERIDICITATEA INFORMAȚIILOR DIN CADRUL REȚELELOR SOCIALE ȘI A PLATFORMELOR DE MESAGERIE

*Cornel ARGINT**
Edwin SCHLEIER

Abstract

Using social media as an information source poses several challenges ranging from limited credibility, biased content, overwhelming quantity of information to misinformation, whether intentional or unintentional. Overall, it is essential to be critical of the information available on social media and to verify the accuracy and reliability of the sources before using it in any decision making process or intelligence cycle.

Keywords: *social media; technology; public information; misinformation; fake news; credibility; intelligence analysis.*

ASPECTE GENERALE

Ritmul tot mai accelerat în care evenimentele devin cunoscute oricărei persoane a generat dezvoltarea conceptului de *informații disponibile public* și apariția unor noi discipline, precum *OSINT* sau *SOCMINT*. Totuși, pe lângă avantajele evidente ale informațiilor din surse deschise, precum costurile relativ scăzute sau contribuția semnificativă la înțelegerea unor evenimente, există și aspecte care pot îngreuna munca unui analist de intelligence, cum ar fi cantitatea foarte mare de informații, viteza cu care apar și se „viralizează” noutățile, iar, în unele cazuri, imposibilitatea stabilirii credibilității/a veridicității acestora.

Unii analiști consideră că disciplina de culegere a informațiilor din surse deschise (*OSINT*) s-a desprins din categoria informațiilor disponibile public (cum ar fi documente

oficiale, acte normative, programe, strategii, date de identificare, structura organizatorică a organizațiilor și instituțiilor, buletine, rapoarte, articole, broșuri, cărți, comunicate și informări de presă, discursuri oficiale, registre publice), prin intermediul surselor mass-media și al mediului online/Internetul - care include aici rețelele sociale (precum Facebook, Twitter, Instagram, TikTok) și aplicațiile de mesagerie (precum Telegram, WhatsApp, Facebook Messenger, Skype). Totuși, este important de menționat că majoritatea persoanelor consideră că există o mare diferență, din punctul de vedere al credibilității, între informațiile disponibile pe website-uri și cele disponibile pe platformele de socializare; această percepție este, probabil, motivul diferențierii celor două discipline de culegere, *OSINT* și *SOCMINT*, chiar dacă, în esență, ambele se reduc la domeniul informațiilor disponibile public.

* *Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Odată cu dezvoltarea de instrumente tehnologice (site-uri web, aplicații), care funcționează cu ajutorul unui terminal conectat la Internet (computer, laptop, tabletă, smartphone), s-a schimbat modul în care comunicăm, ne comportăm și acționăm. Această schimbare de paradigmă a comunicării, dar și extinderea posibilităților de creare, distribuire și schimb de conținut (text, foto, audio, video etc.) sunt cuprinse în conceptul de *social media*. În prezent, rețelele sociale au devenit atât cel mai folosit canal de comunicare, cât și cea mai utilizată sursă de informații, ceea ce permite utilizatorilor să fie permanent conectați și să facă schimb de informații fără a ieși în afara propriului cerc de interese și relații, fapt ce demonstrează astfel caracterul omniprezent al rețelelor sociale.

CREDIBILITATEA REȚELOR SOCIALE

Luând în considerare volumul imens de informații disponibil pe rețelele media și pe platformele de chat, precum și faptul că în mediul online orice persoană se bucură de o libertate sporită de a crea și promova idei/informații, devine redundant de precizat că evaluarea informațiilor a devenit, în prezent, o provocare, mai ales în ceea ce privește stabilirea credibilității sursei sau a veridicității sale.

De multe ori se încearcă probarea credibilității informațiilor sau a surselor din cadrul rețelelor sociale prin raportarea acestora la date care provin din exteriorul mediului Internet, fapt considerat de natură să crească percepția de veridicitate. De asemenea, s-a observat că absența unor indicii externe cu privire la credibilitatea sursei sau veridicitatea informației conduce utilizatorii spre o analiză mai subiectivă a informațiilor, aceștia fiind mai degrabă influențați de caracteristicile de formă ale postărilor din rețelele de socializare, precum elementele de design, imagini și/sau gradul de notorietate/influență al autorilor postărilor. Astfel de probleme sunt deseori întâlnite în cadrul rețelelor de socializare pentru că utilizatorii, fie ei persoane private sau instituții/ organizații, nu sunt obligați să respecte anumite reguli de publicare sau generare de conținut (precum verificarea informațiilor din mai multe surse,

dezvăluirea site-urilor sau a persoanelor de la care a fost preluată informația inițială), iar în alte situații restricționarea strictă a dimensiunii postărilor de către platforma de social media utilizată¹ îngreunează implicit publicarea de argumente care să sprijine/justifice informația postată.

O altă provocare este reprezentată de modul în care motoarele de căutare indexează și returnează informații; în majoritatea cazurilor nu se face o diferențiere între conținutul provenit de pe platformele de socializare și cel promovat de paginile web oficiale ale diferitelor instituții publice, iar pentru că, de obicei, primii care publică online date și informații referitoare la un eveniment sunt utilizatorii rețelelor sociale, motoarele de căutare vor returna cu precădere informațiile vehiculate de social media.

Deși există nenumărate avantaje ale indexării informațiilor provenite de pe rețelele de socializare de către motoarele de căutare (asigură o vizibilitate sporită unor produse, persoane, informații, cu un efort minim din partea utilizatorului), există și aspecte care deturneză scopul indexării, cum ar fi persoanele care vor să atragă o audiență mai mare pe pagina sau profilul personal și copiază orice postare care este de actualitate (*trending*). Totodată, promovarea informațiilor de actualitate de pe rețelele de socializare în cadrul căutărilor efectuate de motoarele de căutare comerciale poate contribui la răspândirea dezinformării și chiar la orchestrarea unor campanii de *fake news*, totul fiind obținut cu un efort și costuri minime (este necesară doar deschiderea unui număr suficient de mare de conturi care să promoveze evenimentul dorit).

Nu sunt puține cazurile în care dezinformarea a fost propagată, aproape organic, fără a avea parte de contribuția „arhitecților” săi, prin simpla promovare în cadrul rețelelor sociale a unor informații false (fake news), care, ulterior, au fost preluate și redistribuite exponențial de către ceilalți utilizatori. Astfel, fără a fi conștienți, utilizatorii pot lua parte foarte ușor la propagarea involuntară a unor informații care sunt îndoielnice din punct de vedere al credibilității sau al veridicității (având un caracter evaziv, care eludează responsabilitatea unui autor anume, fiind folosite sintagme de genul „s-a aflat că ...”, „un grup de experți britanici susține că ...”), dar care rezonază cu dorința primară a „omului social” de a avea acces la informații care promit senzaționalul.

Așadar, devine evidentă problema stabilirii acelor indicatori care să sprijine evaluarea credibilității surselor și a veridicității informațiilor accesibile în cadrul platformelor de comunicare online atât în cadrul grupurilor, cât și al canalelor² (deschise sau închise). În linii generale, principalele elemente de evaluare a informațiilor sunt: validarea sursei, verificarea reputației autorului, stabilirea obiectivității unor fapte prin compararea cu mai multe surse, analizarea conținutului. Foarte mulți indicatori de credibilitate se pot regăsi plecând de la nivelul conținutului și al formei postărilor, aceștia constând deseori în nerespectarea unui standard minim al normelor academice: erori gramaticale repetate, omiterea constantă a unor litere, utilizarea excesivă a majusculilor, folosirea exagerată a semnelor de punctuație (!!!, ????) și a pictogramelor³, inducând indirect ideea de dramatism.

În ceea ce privește credibilitatea sursei, trebuie avute în vedere acele elemente specifice care oferă indicii asupra reputației creatorului mesajului, precum numele persoanei sau al organizației originatoare, acreditările sau alte recomandări cu privire la sursa postărilor, afilierea, legături (*hyperlink*-uri) cu alte instituții sau persoane cu un anumit prestigiu în domeniul vizat, competențele declarate și, în unele cazuri, declarația autorului în ceea ce privește modul

de obținere a informațiilor publicate. Este necesar de avut în vedere că acești indicatori de credibilitate ai sursei, de cele mai multe ori, nu vor putea fi identificați în totalitate pentru că în cadrul profilelor de pe rețelele de socializare spațiul destinat acestor tipuri de informații este uneori insuficient dimensionat, iar verificarea indicatorilor de credibilitate ai sursei va cădea în sarcina analiștilor, care utilizează și alte surse pentru a proba fiabilitatea sursei și a informației promovate.

Credibilitatea sau veridicitatea unui mesaj postat poate fi verificată și prin evaluarea conținutului său, a corectitudinii și obiectivității sale, a oportunității, a modalităților logice de organizare a textului (ex.: pe categorii sau cronologic) și, nu în ultimul rând, a nivelului de potrivire cu așteptările sau ipoteza formulată. La fel ca în cazul evaluării credibilității surselor, este de așteptat ca acești indicatori să nu fie prezenți în mod complet: de exemplu, este foarte dificil ca în cadrul unei postări pe platforma de socializare Twitter să fie expusă o informație completă într-o singură postare, iar în această situație autorii postărilor recurg la mai multe soluții, cum ar fi redirectionarea audienței spre alte pagini care conțin mesajul complet sau segmentarea informației în mai multe postări (*tweet*-uri), utilizând *tweet*-ul principal ca o introducere în temă, iar răspunsurile la acel *tweet* principal ca mod de dezvoltare a subiectului.

Prin natura funcționării lor, a principiilor care stau la baza diseminării informațiilor, rețelele sociale ridică multiple provocări în privința evaluării credibilității și veridicității informațiilor, iar problemele care se ivesc în evaluarea acestora pot fi de natură diversă. De pildă, postările din cadrul social media pot fi deseori foarte scurte, ceea ce face ca aprecierea veridicității conținutului să fie extrem de dificilă.

În cazul evaluării credibilității sursei, o provocare o va constitui acel tip de profil care nu are mulți urmăritori; acest fapt semnaleză că profilul a fost creat recent sau folosește, cu precădere, o singură sursă de informații, ceea ce va ridica semne de întrebare oricărui analist.

De asemenea, imaginea de profil sau conținutul grafic al unui site poate orienta concluziile în analiza credibilității, știut fiind faptul că imaginea reprezintă „cartea de vizită” a unei persoane/instituții în societate (oamenii tind, în proporție covârșitoare, să acționeze pe baza primei impresii); această primă impresie este realizată în mediul online prin folosirea atentă a imaginilor (poze, filme, diagrame), iar calitatea acestora și nivelul ridicat de atenție la detalii conferă profunzime și relevanță subiectului abordat⁴.

Limba utilizată poate fi un alt element de verificare a credibilității informațiilor transmise, știut fiind faptul că, din diverse motive, unii utilizatori exclud din căutările lor conținutul întocmit în anumite limbi, preluând parțial din credibilitatea națiunii sau națiunilor vorbitoare. Totodată, modul în care a fost formulat conținutul postărilor poate avea relevanță în demersul de evaluare a credibilității. Astfel, trebuie identificate acele tehnici ce țin de manipularea destinatarilor comunicării: utilizarea unor termeni pozitivi în detrimentul celor negativi (sau vice-versa), aplicarea unui limbaj tehnic sau a unui limbaj metaforic, adresarea personală sau impersonală. Este de așteptat ca instituțiile sau organizațiile să folosească un limbaj impersonal, neutru/detașat față de subiectul prezentat, iar persoanele particulare (precum jurnaliști independenți, oameni politici etc.) să adopte un stil de adresare direct și să utilizeze foarte multe figuri de stil, în ideea de a-i sensibiliza pe cititori.

În cadrul unei cercetări⁵ privind conținutul informațional postat în cadrul platformelor sociale online a fost vehiculată ideea că limbajul impersonal, care folosește termeni neutri, are un potențial mare să influențeze, în mod pozitiv, credibilitatea sursei, sugerând că obiectivitatea limbajului ar fi în strânsă legătură cu expertiza și competența autorului. Trebuie menționat că utilizarea unui limbaj metaforic, însoțit de diverse forme de adresare personală, este, însă, o trăsătură comună, caracteristică rețelelor de socializare. Totuși, tratarea și includerea acestor postări în rândul surselor de informații este benefică în ceea ce privește diversificarea surselor și a tipului de conținut evaluat.

Un alt aspect care trebuie luat în considerare este analiza realizată chiar de către rețelele de socializare, acestea acordând mai multă încredere anumitor personalități sau organizații odată ce acestea demonstrează, în timp, că sunt bine intenționate, că informațiile promovate sunt veridice și că nu intenționează să răspândească știri false, cu bună știință, sau nu sunt implicate în alte activități ilicite, în cadrul unor comunități influente. De cele mai multe ori, această evaluare proprie a rețelelor de socializare se materializează prin plasarea unei insigne (*badge*) în dreptul numelui paginii, care are rol de certificare a încrederii acordate de către respectiva rețea. Însă, trebuie menționat că organizațiile sau persoanele interesate sunt nevoite să realizeze o cerere formală și că printre criteriile pe care acestea trebuie să le îndeplinească se regăsesc numărul de urmăritori, istoricul anterior întocmirii cererii și acceptarea unor condiții privind promovarea anumitor subiecte controversate. Așa stăteau lucrurile, de pildă, pentru platforma Twitter care marca conturile ce promovau știri false sau erau parte a unor instituții care pe parcursul timpului au urmărit influențarea audienței prin manipularea informațiilor din cadrul social media (de exemplu, paginile instituțiilor sau oficialităților din F.Rusă sau R.P.Chineză erau marcate ca promovând interesele acestor state). Totuși, această certificare acordată de rețelele de socializare nu ar trebui considerată suficientă pentru evaluarea credibilității sau a veridicității informațiilor, același caz al platformei Twitter fiind un exemplu elocvent: de la începutul anului 2023, Twitter permite acordarea unei insigne de verificare în urma unei simple achitări de taxe, fără a îndeplini alte condiții.

Așadar, nu există o garanție că platformele social media promovează informații veridice sau oferă o alternativă viabilă cu privire la promovarea evenimentelor de interes. Există permanent posibilitatea ca mesajul să fie influențat de anumiți actori, iar libertatea utilizatorilor de a crea mesaje fără a fi condiționați de regulile sau normele deontologice ale profesioniștilor din mass-media pentru probarea veridicității și a credibilității surselor sau a informațiilor conduce

la promovarea și, apoi, preluarea necritică a oricărui mesaj de impact.

Permanentă dezvoltare a mediului social online și simplificarea modului în care utilizatorii sunt în măsură să înregistreze conturi noi și să genereze conținut informațional complică problematica evaluării credibilității și veridicității informațiilor vehiculate pe rețelele sociale și platformele de chat. Odată cu creșterea în popularitate a rețelelor sociale, ca surse de partajare și generare de informații, devine importantă cunoașterea platformelor care sunt utilizate pentru a răspunde nevoilor de informații și înțelegerea că acestea pot fi utilizate și ca platforme de lansare a unor campanii informaționale menite să influențeze societatea, având efecte inclusiv la nivelul decidenților politici.

FAKE NEWS PE REȚELELE SOCIALE

Pentru că multe platforme de socializare au o audiență vastă și prin intermediul acestora pot fi promovate multiple tipuri de informații, fenomenul *fake news* a crescut în amploare complicând și mai mult verificarea informațiilor și a surselor din mediul online, ajungându-se în unele cazuri la nevoia informării cu privire la anumite aspecte considerate false, negarea anumitor elemente de *fake news* devenind informații în sine. Un exemplu în acest sens este bine cunoscuta campania de influențare declanșată de Federația Rusă cu ajutorul „fermelor de *trol*”, care, prin intermediul unui număr semnificativ de conturi deschise pe diverse platforme social media, generează și distribuie informații false, scopul fiind justificarea invaziei Ucrainei sau afectarea imaginii diferitelor persoane sau instituții publice din alte state.

Din cauza ușurinței cu care pot fi create conturi noi, cu o identitate falsă, majoritatea campaniilor *fake news* fac uz de diverse evenimente pentru a deveni virale, conturile fiind de cele mai multe ori automatizate și cu puțini urmăritori. Un aspect care diferențiază operația informațională în mediul online a Federației Ruse de alte campanii de *fake*

news este tendința de a respecta cât mai mulți indicatori ai credibilității și veridicității surselor și informațiilor, în unele cazuri incluzând elemente reale și verificabile, prin includerea în lanțul de distribuție a unor persoane „vizibile” care generează conținut, în diferite forme, pe aproape orice rețea de socializare (Instagram, Twitter, Facebook, TikTok, Telegram etc.). Spre deosebire de alte campanii, „fabrica de trol” nu doar generează conținut, ci își dezvoltă și o infrastructură de conturi în vederea partajării postărilor unui număr cât mai mare de persoane, urmând ca mai apoi să provoace utilizatorii prin intermediul comentariilor. O astfel de activitate evidențiază dificultatea evaluării informațiilor și a surselor disponibile, nu doar pe rețelele de socializare, ci în întreg mediul online, și, totodată, demonstrează rolul esențial al comentariilor (reacțiile sau completările aduse de alte conturi, prin intermediul comentariilor, fiind la fel de valoroase ca și postarea în sine).

În vederea evaluării veridicității informațiilor și a credibilității surselor prezente pe rețelele de socializare nu trebuie diminuate în importanță contribuțiile diverselor organizații, agenții de presă, grupuri de pasionați sau jurnaliști dedicați comunicării obiective. Nu de puține ori, aceste grupuri de utilizatori au contribuit direct la verificarea veridicității informațiilor prin investigarea acestora și confirmarea sau infirmarea datelor, într-un mod argumentat și gratuit. Conflictul din Ucraina a generat o întreagă campanie de fabricare și diseminare de știri false, însă impactul mediatic pe care acest eveniment l-a avut asupra oricărui mediu de propagare a informațiilor a condus spre un răspuns coordonat din partea organizațiilor sau oamenilor obișnuiți, în vederea combaterii răspândirii de *fake news*. Un exemplu în acest sens îl poate constitui rețeaua de socializare Twitter, în cadrul căreia, în urma unei căutări simple, pot fi identificate o multitudine de postări care localizează cu o precizie foarte ridicată multe elemente de tehnică militară aparținând forțelor armate a Federației Ruse, infirmând de cele mai multe ori afirmațiile oficialilor ruși cu privire la prezența trupelor într-o anumită locație.

VERIDICITATEA INFORMAȚIILOR DIN REȚEAUA SOCIALĂ TELEGRAM

Aplicația Telegram, datorită diverselor sale funcții, este utilizată într-un număr foarte mare de domenii de activitate. Versatilitatea sa și a serviciilor oferite o recomandă ca una dintre cele mai potrivite platforme de partajare atât a informațiilor scrise, cât și a conținutului media disponibil în aproape orice format. Faptul că aplicația utilizează un mod de criptare de tip *end-to-end* încurajează utilizatorii să o folosească atât ca platformă de mesagerie, cât și ca interfață de comunicare. Grupurile și canalele de Telegram sau ale oricărei platforme de chat, precum WhatsApp sau Signal, pot fi publice sau private. Aceste grupuri și canale sunt administrate de anumiți utilizatori, care pot acorda sau refuza accesul altor utilizatori în cadrul grupului. Dacă informația din cadrul grupurilor publice poate fi accesată de orice cont, în cazul grupurilor private informația poate fi accesată doar pe baza unei invitații și a aprobării unui administrator al grupului. Diferența dintre grupuri și canale constă în faptul că într-un grup utilizatorii pot contribui cu informații, iar într-un canal informațiile sunt publicate de moderatorul/administratorul acestuia. Aceiași indicatori de credibilitate și veridicitate pot fi aplicați ca modalitate de probare a relevanței grupurilor din cadrul platformelor de chat, pentru că de cele mai multe ori sunt disponibile informații cu privire la destinația grupului, administratorii și, în unele cazuri, la membrii acestora. De asemenea, elementele de mesaj transmise în grupurile și canalele de pe platformele de chat pot fi evaluate utilizând aceiași indicatori.

În cazul rețelelor sociale, informațiile din cadrul grupurilor sau a canalelor pot fi distribuite în alte grupuri/ canale sau chiar în alte medii. Aceste partajări sunt însoțite de numele grupului sau al canalului de pe care au fost transmise mesajele, facilitând astfel identificarea autorului original al mesajului. Un avantaj atât al grupurilor din cadrul platformelor social media, cât și al grupurilor sau canalelor din cadrul aplicațiilor de chat, este că, de obicei, acestea sunt orientate pe anumite teme, domenii, regiuni sau orașe. Mai mult decât atât, relevanța acestora din punct de

vedere al informațiilor vehiculate poate fi stabilită și în funcție de limba utilizată sau de diferitele profesii cărora li se adresează tematica grupului.

O funcționalitate relevantă în ceea ce privește culegerea și evaluarea informațiilor de pe platforma de mesagerie Telegram este reprezentată de așa numiții „boți”, care pot îndeplini anumite sarcini programate, utilizând interfața conversațională pentru a primi anumite comenzi de la utilizatori și a afișa informația solicitată sau chiar pentru a opera acțiuni mai complexe, precum publicarea unor postări în rețelele de socializare sau chiar interogarea unor baze de date. În timp ce unii boți pot fi creați prin urmărirea unui algoritm simplu, disponibil la nivelul aplicației Telegram, alți boți, care îndeplinesc sarcini mai complexe, necesită anumite cunoștințe tehnice mai avansate. Printre avantajele boților de Telegram se numără ușurința cu care pot fi căutate informații noi, interactivitatea, rapiditatea răspunsului și personalizarea acestuia conform cerințelor utilizatorului și, nu în ultimul rând, aspectul uman cu valențe conversaționale. Însă, limitările acestora pot avea legătură cu eficiența scăzută a răspunsurilor (răspunsuri greșite cu privire la informațiile solicitate), promovarea unor informații plătite de terțe părți sau a unor informații asemănătoare, dar care nu răspund în mod expres solicitării utilizatorului, și, nu în ultimul rând, cu faptul că modul de funcționare și accesare a bazei de date care deservește botul nu este cunoscut de utilizatori, ci doar de administratorul acelui bot, existând posibilitatea ca botul să nu furnizeze tot ceea ce este relevant din cauza unei implementări greșite sau chiar posibilitatea preluării solicitării utilizatorului și întocmirii unei baze de date cu diverse informații care sunt de interes în vederea promovării ulterioare contra-cost a informațiilor.

În timp ce aspectele legate de verificarea credibilității surselor și a veridicității informațiilor în cadrul rețelelor de socializare și a platformelor de chat sunt în mare parte asemănătoare, atât în ceea ce privește indicatorii de credibilitate, cât și metodele de verificare, boții aplicației Telegram aduc noutate atât în vederea accesării de informații noi, cât și verificarea celor cunoscute deja, fiind instrumente puternice, capabile să sprijine ciclul informațional în toate etapele sale; în același timp, boții pot fi utilizați în cadrul fraudelor online sau a atacurilor cibernetice⁶.

Majoritatea datelor și informațiilor disponibile pe grupurile și canalele platformelor de chat sunt inofensive, însă există grupuri, precum companii militare private și susținătorii acestora sau grupări de criminalitate cibernetică, care utilizează platforma pentru a comunica, tranzacționa, organiza și partaja informații, care pot fi de interes pentru multe organizații, în vederea înțelegerii riscurilor la care ar putea fi supuse. Drept urmare, platformele de mesagerie au devenit din ce în ce mai populare și, uneori, chiar esențiale, în cadrul investigațiilor din surse deschise. Spre exemplu, în cadrul canalelor sau grupurilor de pe aplicațiile de chat pot fi identificate atât date relevante despre potențiale scurgeri de informații în urma unor atacuri cibernetice, cât și mijloace și metode de realizare a unor atacuri cibernetice.

CONCLUZII

În condițiile existenței unei cantități uriașe de date postate pe rețelele sociale și platformele de mesagerie, stabilirea credibilității sursei și a veridicității informațiilor va rămâne principala provocare pe care analiștii vor fi nevoiți să

o depășească. În vederea exploatării tuturor aspectelor relevante legate de evaluarea credibilității surselor și informațiilor din rețelele de socializare și din cadrul platformelor de mesagerie, trebuie utilizate instrumente și metode care depășesc sfera simplă a verificării informației afișate, printre acestea numărându-se:

- utilizarea interfeței de programare a aplicației (API) oferite de dezvoltatorul platformei;
- diverse instrumente dezvoltate cu scopul expres de a exploata cât mai bine datele și informațiile din mediul online, în condițiile respectării prevederilor legale.

Aceste metode surprind doar aspectele directe, de suprafață, care pot fi probate în vederea stabilirii credibilității și veridicității unor informații sau surse din cadrul rețelelor sociale. Validarea și probarea acestor elemente trebuie aprofundată prin utilizarea unor metode și mijloace software specializate, de preferință bazate pe inteligență artificială. Totuși, indiferent de sursele de informații, în orice activitate care presupune verificarea acestora, confirmarea din cât mai multe surse posibile și cultivarea unei gândiri critice, în special în cazul informațiilor care par să răspundă cu precizie nevoilor de cunoaștere, rămân principiile fundamentale ale procesului evaluării credibilității și veridicității.

BIBLIOGRAFIE

1. CASTILLO Carlos, Mendoza Marcelo, Poblete Barbara, "Information Credibility on Twitter", *WWW'11: Proceedings of the 20th international conference on World Wide Web*, 2011.
2. DAVIES Hannah, "Is Telegram safe? Here's what security experts have to say about the app", postat 26.01.2022, www.trustedreviews.com.
3. GUPTA Aditi, Hemank Lamba, Ponnurangam Kumaraguru, "Analyzing Fake Content on Twitter", www.precog.iiitd.edu.in/Publications_files/ecrs2013_ag_hl_pk.pdf; accesat la 11.02.2023.

4. KESHAVARZ Hamid, "Evaluating credibility of social media information: current challenges, research directions and practical criteria", *Information Discovery and Delivery*, vol. 49, nr. 4, Emerald Publishing, 2021.
5. ZHANG Zhirun, Xinzhi Zhang, Li Chen, "Informing the Design of a News Chatbot", *IVA 21: Proceedings of the 21st ACM International Conference on Intelligent Virtual Agents*, septembrie 2021, Association for Computing Machinery, New York, 2021.
6. WEERKAMP Wouter, de Rijke Maarten, "Credibility-inspired ranking for blog post retrieval", *Information Retrieval Journal*, vol. 15, nr. 3-4, Springer, 2012.

¹ În cadrul rețelei de socializare Twitter, postările sunt limitate la un număr de 280 caractere.

² Diferența între grupuri și canale pe platformele de chat este că într-un grup pot contribui cu informații toți membrii grupului, iar într-un canal numai administratorii sau moderatorii canalului.

³ Carlos Castillo, Marcelo Mendoza, Barbara Poblete, "Information Credibility on Twitter", *WWW'11: Proceedings of the 20th international conference on World Wide Web*, 2011, p. 675-684.

⁴ Weerkamp Wouter, Maarten de Rijke, "Credibility-inspired ranking for blog post retrieval", *Information Retrieval Journal*, vol. 15, nr. 3-4, Springer, 2012, p. 243-277.

⁵ Aditi Gupta, Hemank Lamba, Ponnurangam Kumaraguru, "Analyzing Fake Content on Twitter"; la adresa www.precog.iiitd.edu.in/Publications_files/ecrs2013_ag_hl_pk.pdf.

⁶ Hannah Davies, "Is Telegram safe? Here's what security experts have to say about the app", postat 26.01.2022, <https://www.trustedreviews.com/news/is-telegram-safe-4130553>.

CONSIDERENTE PRIVIND TERORISMUL SINUCIGAȘ

*Liviu BUȚIU**

*„Pentru om, frica de moarte este o boală
al cărei unic tratament este știința credinței”.*

Nasir Khosraw

Abstract

Considering that the logic of terrorism involves the use of violence to instill fear and to intimidate governments and societies, in order to accomplish specific political, religious, or ideological objectives, the effectiveness of suicidal terrorism as a tool to attain the desired results is self-evident. The suicidal terrorist acts follow a remarkably well thought out strategic logic; although most of the executors can be regarded as irrational or fanatical individuals, their leaders, who recruit and indoctrinate them, have an outstanding strategic intuition.

Keywords: *terrorism; suicidal terrorism; suicide bomber; suicidal attack; violence; fanatical individuals; martyr; Al-Qaida; Hezbollah.*

CONCEPTUALIZARE

Așa cum nu există o definiție a „terorismului” sau a „teroristului” unanim agreată pe plan internațional, nici definiția conceptului de „terorism sinucigaș” (suicidal terrorism) nu se bucură de un consens oficial universal. Totuși, efortul conceptual al diferiților specialiști s-a materializat în mai multe definiții care apar în literatura de specialitate dedicată acestui subiect.

De-a lungul timpului, Israelul a acumulat o bogată experiență în contracararea atacurilor sinucigașe și, din acest motiv, este de reținut definiția formulată de către dr. Boaz Ganor, director executiv al Institutului Internațional pentru Contraterorism/ICT (Herzliya/Israel): „O metodă operațională în care actul atacului necesită moartea atacatorului”¹. În completare, dr. Ganor precizează că teroristul respectiv este

pe deplin conștient că dacă el nu se va sinucide în cursul atacului, acesta nu va avea succes. Atacul este îndeplinit prin detonarea explozibilului purtat de terorist (dispozitiv aflat pe corp sau în vehiculul pe care îl conduce). La rândul său, Yoram Schweitzer oferă următoarea definiție în ceea ce privește atacul sinucigaș: „... *un atac violent, motivat politic, dus la îndeplinire în mod deliberat, într-o stare conștientă, de un individ care își ia viața în același timp cu ținta aleasă. Moartea sigură, premeditată, a autorului este precondiția succesului atacului*”².

Sri Lanka este o altă țară care se confruntă în mod curent cu acest fenomen. O analiză dedicată problemei terorismului suicidal din Sri Lanka, elaborată de către Institutul de Studii pentru Pace și Conflict din India, introduce în definiție noțiunea de „disponibilitate la sinucidere în procesul de distrugere sau a tentativei de distrugere a unei ținte, în scopul atingerii unui obiectiv politic”,

* *Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

subliniind faptul că „*țelul antrenamentului fizic și psihologic al teroristului este de a muri în timpul distrugerii țintelor inamice*”³. În SUA, Serviciul de Studii al Congresului propune următoarea definiție: „*Evenimente în care operațiunea nu poate fi îndeplinită cu succes fără moartea atacatorului, iar acesta este aparent conștient de necesitatea sinuciderii sale*”⁴. Se poate observa că elementele comune ale acestor definiții sunt următoarele: condiționarea succesului actului terorist de sinuciderea atacatorului și decizia sinuciderii ca act individual, asumat în mod conștient.

Fenomenul atacurilor sinucigașe nu poate fi corect înțeles fără plasarea sa într-un context istoric mai larg. Auto-sacrificiul în numele unei cauze mai mult sau mai puțin abstracte nu este neobișnuit în istoria umanității, mai ales în situațiile cu implicații de ordin militar sau conflictual. Membri ai unor grupări din epoca pre-modernă, deși nu aveau acces la substanțe explozive sau la o publicitate de genul celei de astăzi, alegeau, în mod calculat, sacrificiul de sine, în cursul unei acțiuni de asasinare a unei ținte civile, pentru a produce un efect simbolic.

Vechiul Testament descrie felul în care Samson, într-un singur act de răzbunare, a cauzat moartea a aproximativ 3.000 de filistenii, deși știa că va muri și el odată cu aceștia. El și-a folosit forța extraordinară pentru a distruge cei doi piloni care susțineau Templul, ucigându-și inamicii în numele lui Dumnezeu⁵.

În Evul Mediu, două secte puternice ale timpului – Sicairii Evrei și Hashshashin (la origine termenul desemnându-i pe luptătorii care consumau hașiș înaintea unor acțiuni militare), cea din urmă fiind de sorginte islamică, erau cunoscute pentru astfel de metode de luptă. De exemplu, în secolul XI, grupul Hashshashin, parte a comunității šiite Ismalis-Nizari, care a activat între anii 1090-1275, a utilizat tactica terorismului sinucigaș pentru a promova cauza Islamului. Membri ai grupului erau pregătiți să moară în atacuri, alegând în mod deliberat martiriul „întru gloria lui Allah”. Ei își asigurau o largă popularizare a gestului prin atacarea unor personalități marcante, în locuri publice,

de obicei în zile cu semnificație religioasă⁶. Admirația pentru martiriu în cursul uciderii altora, ca și denumirea de „fedayeen”, pe care o mai purtau acești luptători (cu sensul de „viață dedicată”/„consacrată” unei anumite cauze) sunt adeseori citate drept elemente precursore ale atentatelor sinucigașe realizate de actualele organizații teroriste islamice. Trebuie menționat faptul că, în mod similar fundamentalistilor islamici din zilele noastre, „asasinii” promovau o versiune „pură” a Islamului și își considerau propriile vieți drept ofrande sacrificiale. Dar, spre deosebire de atentatorii sinucigași de astăzi, țintele lor predilecte erau anumiți indivizi și nu diferite colectivități umane⁷.

Un alt exemplu istoric al utilizării atacurilor sinucigașe îl întâlnim în cadrul comunităților musulmane din Asia, începând din secolele VIII-IX și până la începutul secolului al XII-lea, în mod particular pe coasta Malabar din sud-vestul Indiei, în regiunea Atjeh din nordul Sumatrei și în Mindanao și Sulu, din sudul Filipinelor⁸. Înainte de declanșarea atacurilor, musulmanii din aceste regiuni participau la ritualuri religioase menite să le potenteze accesarea la statutul eroic de martir și duceau la îndeplinire asasinatelor cu credința că acestea constituie acte religioase menite să servească propriilor comunități. Principalul scop al „Jihadului” lor suicidal era de a propaga teama și nesiguranța în rândul reprezentanților puterilor coloniale europene prezente în aceste zone. De fiecare dată, recursul la atacul sinucigaș survenea ca urmare a unor eșecuri repetate înregistrate de către musulmani în conflictele deschise purtate cu puternicele armate europene. Era considerat atât un mijloc extrem de contraatac, cât și unul de menținere în atenție a cauzei asumate.

Dar tactica teroristă a atacurilor sinucigașe nu este o caracteristică exclusivă a unei singure culturi sau religii. Odată cu inventarea dinamitei, la sfârșitul secolului XIX, utilizarea bombelor în atacurile teroriste a devenit tot mai frecventă, inclusiv prin angajarea unor tactici suicidare. Astfel, membri ai unor grupări radicale/anarhiste rusești de la sfârșitul secolului XIX, cum ar fi „Narodnaia Volia” („Voința Poporului”), se

poziționau în apropierea victimelor pentru a fi siguri de succesul atentatelor, fiind conștienți de posibilitatea propriei morți. În cazurile în care teroriștii supraviețuiau și erau capturați, ei refuzau clemența și erau executați. Moartea „pentru o cauză” constituia împlinirea unui destin mareț, o sursă a legitimității cauzei respective, și asigura și un impact emoțional care favoriza viitoarele recrutări ale grupării.

Aparent paradoxal, în deceniile de după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în pofida descoperirii unor explozivi tot mai puternici și a unor noi metode de detonare a acestora, atacurile sinucigașe și-au redus substanțial frecvența. Evoluția continuă a tehnologiilor scotea în evidență inutilitatea sacrificiului uman voluntar și, din acest motiv, au început să fie utilizate tot mai des în organizarea de atentate încărcăturile explozive detonate de la distanță, luările de ostatici și deturnările de avioane. Dar pe măsură ce măsurile antiteroriste și lupta contrateroristă au devenit tot mai eficiente, au evoluat și tacticile, tehnicile și procedurile teroriștilor, astfel încât recursul la atacurile sinucigașe a reapărut ca o opțiune logică, mai ales pentru grupările etno-naționaliste sau pentru cele motivate religios.

La sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea numeroase entități teroriste au apelat tot mai mult la atacuri sinucigașe, în special la cele cu bombă. Un exemplu în acest sens este cazul organizației teroriste „Tigrii Tamili” din Sri Lanka (LTTE), care a utilizat în modul brutal, dar eficient, această formă de terorism, având chiar și o unitate pregătită special pentru acțiuni de acest gen – „Black Panthers”. Această unitate era formată atât din bărbați, cât și din femei, și avea ca principale ținte personalități politice și militare din Sri Lanka și India, fiind singura organizație teroristă care a reușit să asasineze doi șefi de stat: în mai 1991, fostul prim-ministru indian, Rajiv Gandhi, a fost ucis într-un atentat sinucigaș cu bombă, executat de către o femeie, iar în 1993, președintele sri-lankez, Prendesa, a fost victima unui atentator, care în prealabil locuise aproape un an în aceeași clădire cu victima sa⁹.

Majoritatea specialiștilor consideră că seria contemporană a atentatelor sinucigașe începe cu cel al organizației Hezbollah asupra Ambasadei SUA din Beirut, în aprilie 1983, soldat cu moartea a 63 de oameni, dintre care 17 americani. În luna octombrie a aceluiași an, un atentator sinucigaș a detonat un camion plin cu exploziv în perimetrul Corpului de Pușcași Marini americani, dislocat pe aeroportul internațional din Beirut, omorând 220 de pușcași marini și alți 21 de militari. La un interval de doar câteva ore, un alt atentat, de data aceasta asupra facilităților contingentului francez din Beirut, a provocat moartea a 58 de oameni. Aceste atacuri și-au atins scopul final, determinând retragerea forțelor occidentale din Liban. Ulterior, Hezbollah a desfășurat o campanie de atacuri sinucigașe asupra forțelor israeliene din Liban, precum și asupra obiectivelor armatei libaneze din sudul țării. Deși în acea perioadă Hezbollah era un grup relativ puțin cunoscut, amploarea și efectele atacurilor sinucigașe pe care le-a organizat și desfășurat i-au asigurat o

ÎNCERCARE DE EVALUARE PSIHOSOCIOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI TERORIST

publicitate mondială. După acțiunile Hezbollah, tactica terorismului suicidal/sinucigaș s-a extins rapid în întreaga lume.

Cum să explici faptul că oamenii au făcut ceea ce au făcut? Nebunie? Fanatism? Frustrare? Eroism? Membrii organizațiilor teroriste nu au un profil psiho-social unic. Dimpotrivă, se pare că mai degrabă fiecare dintre aceste organizații – fondată pe doctrine și baze sociologice și culturale specifice – caută, atrage și recrutează militanți cu profiluri particulare, adesea specifice. Fiecărei cauze și fiecărei organizații îi corespunde un profil propriu.

De exemplu, diferitele studii psihologice făcute asupra membrilor „Facțiunii Armata Roșie” din Germania au evidențiat caracteristici singulare în universul terorismului: cei mai mulți dintre aceștia aveau relații reci sau conflictuale cu părinții (în special cu tatăl), iar pentru ei gruparea era singurul loc de socializare (structura

permițând apariția unui „eu colectiv”, în care se adunau indivizi imaturi, ce păstrau anumite caracteristici adolescente). La rândul său, terorismul american din anii '70 și '80 ai secolului trecut a făcut obiectul unor evaluări: s-a constatat astfel că, la extrema dreaptă, membrii acestor organizații (astăzi desființate) erau cu precădere albi sau indieni, cu un nivel scăzut de școlarizare, cu o meserie destul de modestă și locuind în orașe mici sau sate. Dimpotrivă, terorismul de extremă stângă era mai degrabă produsul minorităților etnice (negri și portoricani), adesea cu studii medii sau superioare și locuind în orașe mari.

Tot astfel, la începutul anilor '70, epoca de aur a deturnărilor aeriene, s-a descoperit că pirații aerului împărtășeau anumite trăsături comune: un tată violent și adesea alcoolic sau o mamă religioasă, adesea bigotă; timiditate și pasivitate sexuală exagerate; probleme financiare și o posibilitate limitată de a câștiga bani; atitudini protectoare față de surorile lor mai mici etc¹⁰. Bineînțeles că aceste rezultate sunt discutabile. Multe persoane au profilul descris, fără să devină cu toate acestea pirați ai aerului. Adevărata problemă constă în explicația motivației, „ce anume determină o persoană să facă acest pas”? Politica? Cultura? Faptul că a fost cândva victima unei nedreptăți? Tulburările psihice? Faptul că trăiește într-o cultură aparte, cu un sistem specific de valori¹¹?

Un studiu asupra terorismului italian concluziona că, între 1969 și 1980, peste 2000 persoane au fost urmărite pentru acțiuni teroriste în Italia (55% dintre acești teroriști se declarau de stânga și 45% de dreapta). Autorii studiului au identificat anumite constante psihologice la teroriștii de dreapta: atitudine ambivalentă față de autoritate, inteligență scăzută sau medie, adeziune la comportamente sociale convenționale sau stereotipice, detașarea emoțională față de consecințele acțiunile lor, probleme de identitate sexuală, pulsiuni distructive și autodistructive, credința în magie și în superstiții, nivel cultural scăzut, percepție fetișistă a armelor și adeziunea la o cultură a violenței. Aceste trăsături compun portretul tipic al persoanei „autoritar-extremiste”.

Concluziile finale în materie de extremă dreaptă erau așadar că: „indivizii sunt cel mai adesea psihopați și ideologia lor vidă: ideologia este în afara realității și teroriștii sunt, în același timp, mai normali și mai fanatici decât individul obișnuit”¹².

În Franța, la mijlocul anilor '90, grupuri ale GIA (Grupul Islamic Armat din Algeria) au încercat să se folosească preponderent de francezi de confesiune musulmană, proveniți din imigranți sau convertiți, care fuseseră, cel mai adesea, islamizați în închisori, având un nivel de școlarizare scăzut și adesea neintegrați social. Această tentativă – în cele din urmă eșuată – ar fi putut avea consecințe asupra acțiunilor de prozelitism ale diverselor organizații islamiste.

În cazul atentatelor de la World Trade Center, un indiciu pentru realizarea unui profil ar fi fost suprareprezentarea în rândul teroriștilor a persoanelor licențiate și bine integrate social. Identificarea acestor trăsături ar putea demonstra, în primul rând, existența clivajelor sociale din interiorul mediilor islamice în întreaga lume. Islamiștii contemporani – cei „educați”¹³ – sunt plasați între două lumi contradictorii: de o parte, cultura modernă (deprinsă în universități occidentale sau în unele universități arabe), cu puține oportunități/perspective de ascensiune socială, iar de cealaltă parte, cultura islamică. Cum spunea Bruno Étienne: „*Ph.D.(doctorat) + barbă = tineri, dinamici, licențiați*”¹⁴. Or, acest aspect sfidează bunul simț „occidental”: „Cum se poate ca oameni educați în universitățile noastre să se sinucidă pentru a face rău?”

Răspunsul la această întrebare este simplu: el trebuie să țină cont de elementele religioase (Coranul autorizează acest tip de acțiune?), culturale (anumite societăți favorizează sau produc o înclinație spre „martiriu”) sau organizatorice (în ce fel grupările teroriste îi îndoctrinează pe militanții pe care îi sacrifică și cum își exercită acestea controlul asupra lor). Coranul și cuvintele transmise ale Profetului (Hadith) interzic sinuciderea (suretul 2, versetul 195), celui care o comite fiindu-i rezervată damnația eternă. Pe de altă parte, cel care își sacrifică viața pentru Islam este celebrat: căci Islamul posedă,

de asemenea, numeroase referințe religioase și istorice despre sacrificiu permis unui erou musulman¹⁵.

Într-o interpretare fundamentalistă a Islamului, locuitorii Grădinii lui Allah se împart în trei categorii: *mustanbat* (cei care își găsesc datoria religioasă, formând categoria cea mai de sus), *mustakbar* (cei care oprimă unanimitatea) și *mustadafin* (cei care sunt oprimați), care trebuie să fie apărați și luminați de către *mustanbat*. Prima categorie este cea ai cărei reprezentanți sunt considerați războinicii lui Allah și au datoria să intervină, atunci când îndeplinesc patru condiții: *aquil* (sănătoși), *baligh* (adulți), *jayez altas – sarruf* (autorizați să intervină) și *mukhtar* (autonomi). Orice *mustanbat* are o datorie esențială, cea de a extermina infidelii. El are dreptul să se proclame judecător, atât timp cât respectă preceptele credinței, și să pronunțe o sentință, chiar și condamnarea la moarte, fără să se mai consulte cu un judecător (*cadi*). Asasinatul este, în consecință, o tradiție care își are originea în „zorii credinței”¹⁶: trei din cei patru califi care i-au urmat lui Mahomed au fost asasinați de către cei care considerau că aceștia deveniseră o „neghină” ce trebuia smulsă.

Martiriul (*shadid*) a apărut ca o cale de acces spre paradis pentru teroriștii șiiți – ce se lansau în acest gen de operațiune disperată. Există, de altfel, o expresie consacrată – *Bassamat al-farah* „surâsul bucuriei”, ce desemnează extazul ce se citește, se spune, pe fața martirilor. Astfel, conducătorul camionului care a devastat ambasada americană din Liban, în aprilie 1983, zâmbea unui soldat american din gardă, care se găsea în apropierea vehiculului înainte de explozie. Înainte de a intra cu o mașină capcană într-un convoi militar israelian în sudul Libanului, o tânără de 17 ani, Sanah Muheidli, cerea mamei sale, într-o înregistrare, să-și dea frâu bucuriei „ca și cum ar fi fost ziua nunții fiicei sale”.

O broșură de câteva pagini, editată de fundația șiiită Abu Dharr, descrie astfel momentul care precede clipei martiriului: „*Marele maestru al martiriului se înalță acum pentru a arăta tuturor celor care au despre Jihad o idee limitată, tuturor celor pentru care „victoria” semnifică triumful*

*asupra inamicului, că sacrificiul de sine nu este o înfrângere, o pierdere, ci o alegere prin care mudjahidul, liber cum nu a fost niciodată, arzând de dragoste, repurtează victoria (...). Shahadatul, în cultura și religia noastră, nu este un accident sângeros. Alte religii, alte popoare, înțeleg martiriul ca pe un deces al eroilor uciși de dușman. Este vorba despre o tragedie și cel care moare primește astfel numele de martir. Însă, pentru noi, shahadatul nu este impus unui mudjahedin de către dușmani. Este o moarte dorită, în deplină cunoștință (...). Acela care face din moarte un simbol al dragostei, acela este un martir. El trăiește. El este aici printre noi. În sânul lui Dumnezeu, pentru totdeauna, dar de asemenea peste tot, în sufletele masei de credincioși. Acela care, dimpotrivă, alege dezonoarea pentru a-și salva viața, acela în fața istoriei nu este decât un respingător mort-trăitor*¹⁷.”

Atentatele sinucigașe comise de membri ai mișcării Hamas sau ai Jihadului Islamic în Palestina sunt diferite de această formă șiiită de auto-sacrificiu. Sunnismul palestinian se inspiră, cu siguranță, din šiism, dar își are propriile particularități deoarece vede atentatul sinucigaș ca pe un ultim instrument în cadrul unei lupte. Apărut aici în 1994, acest tip de atentat a fost utilizat de islamiștii palestinieni cu precădere ca o formă de răzbunare sau pentru a contracara progresele procesului de pace din regiune: în 1994, ca represalii la un masacru comis de un colonist israelian; în februarie – martie 1996, ca măsură de răspuns la omorârea de către serviciile israeliene a lui Yahya Ayyash, unul dintre experții în explozivi ai Hamasului; apoi, iarăși, după izbucnirea celei de-a doua Intifade (Intifada Al-Aqsa), după moartea unui copil palestinian în brațele tatălui său, în octombrie 2000. În Cisiordania, numeroase fotomontaje celebrează și glorifică acțiunile sacrificiale și simbolice. Explicațiile acestei practici sunt numeroase: „mijloc de a deveni martir”, act politic, dorință de a aparține imaginarului războinic palestinian, refuz al superiorității militare israeliene? Este, de asemenea, rodul unei presiuni religioase, sociale și financiare a organizațiilor politice comanditate asupra militanților, care vin adesea din Fâșia Gaza (militanți care au o vârstă din

ce în ce mai fragedă și un nivel de școlarizare scăzut, fiind astfel ușor impresionabili). Acestor copii/tineri li se promite, pe lângă viața veșnică în Paradis, și o răsplată concretă: găsirea unor fecioare în Paradis, o rentă regulată familiei care rămâne aici, pe Pământ, și perspectiva unei evoluții sociale pozitive.

Momentul 11 septembrie 2001 a demonstrat însă că lucrurile în acest domeniu sunt într-o evoluție continuă. În acest caz, nu a fost vorba de tineri palestinieni fără perspective, care au fost utilizați, formați de organizațiile politice islamice. Dimpotrivă, este vorba de tineri musulmani – educați și aparent integrați în modul de viață european și nord-american, dar care percep acest mod de viață ca pe un dușman al Islamului, prin ceea ce implică sau permite (alcool, sexualitate, transgresiunea interdicțiilor), și prin ceea ce ar face pământului Islamului – ocuparea locurilor sfinte din Arabia Saudită de către trupele creștine (americane), pervertirea conducătorilor lumii arabe, susținerea Israelului etc. Or, „adevăratul credincios” are datoria de a nu rămâne indiferent la destinul lumii din care spiritual face parte.

Dincolo de acest profund – și durabil – factor mobilizator, anchetele care au urmat atentatelor din septembrie 2001 au permis stabilirea faptului că teroriștii își dezvoltaseră diferite mecanisme de control mental pentru a-și spori șansele de succes operațional. Frica, așteptarea, sentimentul de pericol iminent, îndoiala sunt tot atâția factori de stres care pot determina eșecul unei acțiuni violente plănuite. Unul dintre mijloacele de luptă contra acestora constă în încercarea de a înlocui frica și reacțiile mentale necontrolate printr-o gândire structurantă (rugăciunea de exemplu), un efort conștient de concentrare, o atenție încordată (hiperproxie) și care acționează selectiv în stări de anxietate. Pe durata mai multor zile înaintea operațiunii, pirații aerului au studiat, astfel, un text produs de Al Qaida, în care se amestecau sfaturi practice (un fel de check-list al acțiunii ce urma să fie realizată) și învățături spirituale ce dădeau glas unei viziuni interpretative asupra Islamului, destul de discutabilă, sincretică și confuză: „*1. Fă jurământul de a muri și reînnoiește-ți intenția. Bărbiește-te și dă-te cu apă de colonie. Fă*

un duș. 2. Asigură-te că știi bine toate detaliile planului și așteaptă-te la ripostă, la reacție din partea dușmanului”.

Este interesant să constatăm juxtapunerea a două nivele – operațional și intim, pregătirea corpului conferind o dimensiune mistică actului terorist. Rituri religioase, de spălare, de îmbrăcare, coexistă cu rituri de verificare: „*Aranjează-ți veșmintele, căci așa întregi generații pioase au urmat Profetului. Ei își pregăteau hainele înainte de luptă. Încheie-ți bine pantofii și poartă șosete astfel încât picioarele tale să stea comod*”. „*Nu pleca de acasă înainte de a-ți fi făcut spălarea rituală*”, „*Verifică-ți arma înainte de a pleca și asta cu mult timp înainte. Ascute-ți cuțitul, dar nu provoca o mare suferință animalului pe care trebuie să îl dobori ca să exersezi*”, „*Uită complet ceea ce se numește „lumea de aici”, viața de aici. Nu mai e timp de joacă, ora importantă a venit*” etc. „Ritualurile de pregătire” au rolul de a produce un efect de liniștire, de conferire de încredere în corectitudinea și justetea faptelor ce urmează a fi comise, de eliminare a oricărui reziduu emoțional de posibilă rezistență la îndeplinirea misiunii.

Acest ansamblu de rituri posedă o logică internă de condiționare și de gradare, justificată de Versete, care îi antrenează puțin câte puțin, dar inexorabil, pe cei care săvârșesc unirea spre moarte: „*Dacă totul merge bine, fiecare se va ridica pe umerii celuilalt, conștient că (M) adunat cu (T) va da (K). Amintește fraților tăi că acest act este pentru Atotputernicul. Nu-i tulbura și nu-i distrage.*” Procedeele de autocontrol individual sunt însoțite, de asemenea, de elaborarea unui „eu colectiv”, a unei solidarități a grupului, pentru a verifica în permanență determinarea fiecărui membru al grupului.

„*Binecuvântează-ți corpul cu versetele Coranului (pentru aceasta, se citesc versetele între mâinile cuiva, apoi se freacă mâinile deasupra părții unde se vrea binecuvântat) și binecuvântează bagajele, veșmintele, cuțitul, de asemenea efectele personale, cartea de identitate, pașaportul și toate celelalte acte.*” Această binecuvântare a obiectelor este plină de sens, constituind totodată și o listă a tuturor celor necesare pentru buna desfășurare a misiunii. Această practică a binecuvântărilor se regăsește

adesea și în alte episoade de violență islamistă: mijloacele folosite pot fi binecuvântate și, implicit, înnobilate în multe feluri. Un pistol destinat unui asasinat poate fi binecuvântat dacă este dus într-un sanctuar venerat și se înconjoară cu el mormântul imamului sau se poate înscrie pe țevă numele „oamenilor cu șal” ori un verset din Coran¹⁸. O binecuvântare mai simplă constă în a spune cu voce scăzută, după canon, un verset potrivit înainte de a trage. Arma pe care un islamist a folosit-o pentru a-l asasina pe președintele egiptean, Anwar Sadat, în octombrie 1981, avea înscris pe ea următorul text: „în numele lui Allah răzbnătorul” (Allah al-Mountaqim).

Planificarea și gestionarea tuturor acestor detalii, în vederea asigurării succesului misiunii, demonstrează modalitățile prin care grupările teroriste controlează teama și verifică respectarea mutuală a angajamentului de a muri al membrilor

PROFILUL TERORISTULUI SINUCIGAȘ

săi. Acest control al ultimelor momente reprezintă proba unei puternice capacități de îndoctrinare din partea organizației.

De obicei, teroarea generată de actul suicidului diferă în funcție de mediul cultural, social sau religios din care face parte persoana care recurge la un astfel de gest. Este dificil de evaluat dacă există o trăsătură dominantă comună a indivizilor care acceptă un ordin ce implică sacrificarea propriei vieți în numele unei idei sau de dragul unui principiu. Cert este că mesajele/doctrina lansate prin intermediul organizațiilor teroriste care i-au ajutat și sponsorizat nu reprezintă un material adecvat studiului, deoarece aceste organizații practică dezinformarea deliberată.

Atentatorul cu bombă nu are un profil clar definit – aceasta este concluzia împărțită de majoritatea specialiștilor care studiază fenomenul terorist. În trecut, era luată ca reper naționalitatea atentatorului: de exemplu, palestinian – un bărbat, tânăr, necăsătorit, religios și fără serviciu, cel mai adesea cu o nemulțumire personală legată de Israel (o rudă care a fost arestată sau rănită de către armata israeliană). Acesta speră la o recompensă

pentru sacrificiul său, atât în cer – pentru el însuși, cât și pe pământ – pentru rudele sale (sub forma unor donații sau ajutoare financiare după moartea sa). Alteori, sărăcia poate constitui o motivație suficientă pentru a deveni sinucigaș.

Însă, actul terorist de la 11 septembrie a pus sub semnul întrebării această teorie, demonstrând că sărăcia, prin ea însăși, nu mai reprezintă decât o condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru explicarea unui act de terorism suicidal. De asemenea, începând cu a doua Intifadă, cea din anul 2000, profilul atacatorului cu bombă palestinian s-a schimbat, în sensul că acum cei mai mulți sinucigași erau educați/instruiți și mai puțin habotnici, comparativ cu prima Intifadă, cea de la mijlocul anilor 1990. Tigrii Tamil și, în special, teroriștii PKK și ceceni au început să prefere atacatorii femei deoarece acestea atrag, cel puțin teoretic, mai puține suspiciuni. Unele grupări palestiniene au utilizat și ele atacatori sinucigași femei, invocând sofisme religioase pentru a justifica martiriul femeii.

Suicidul cunoaște, de asemenea, o tehnologie mai performantă. În timp ce Hezbollahul folosea mașini și camioane capcană pentru atacarea clădirilor sau incintelor bine apărate, alte organizații (precum Hamas, Jihadul Islamic Palestinian) sau atacatorii ceceni infiltrați printre civili foloseau centuri sau veste cu exploziv și schije.

Teroriștii privesc atacurile suicidare ca fiind acțiuni cu multiple avantaje datorită efectului devastator pe care-l produc în tabăra adversarului, dar cu impact minim în tabăra inițiatorului (aceste observații au fost formulate chiar de către liderii organizațiilor teroriste, precum Ayman al-Zawahiri, mâna dreaptă a lui Osama bin Laden). Atacurile simultane amplifică efectul de vulnerabilitate prin secvențele respective. Efectul cumulativ al unor astfel de campanii a fost descris și interpretat de istoricul antic Flavius Josephus, care a realizat o cronică a insurgenței contra romanilor în Iudeea: „panica ce s-a creat a fost chiar mai mare decât calamitatea însăși; muribunzii pe câmpul de bătaie își așteptau moartea cu fiecare oră care trecea. Oamenii stăteau departe de inamic și nu aveau încredere nici în proprii lor camarazi...”¹⁹

Organizarea operațiilor suicidare se realizează într-un secret desăvârșit. Succesul unei astfel de misiuni depinde de câteva elemente, precum: gradul de secret, o recunoaștere cât mai amănunțită a locului acțiunii și nenumărate revizuri ale pașilor care urmează a fi realizați. Păstrarea secretului asigură elementul surpriză, extrem de important pentru succesul unei operații pe câmpul de luptă.

Pentru a rezuma, putem spune că profilul unui terorist sinucigaș implică un mix de condiții și factori, fapt ce îngreunează procesul de conceptualizare, de realizare a unei definiții care să fie acceptată la scară largă și în orice context. Cu toate acestea, există o serie de caracteristici comune ale atacatorilor sinucigași ce aparțin unor grupări teroriste; acestea țin, în special, de profilul de personalitate al atacatorului și modul în care grupările extremiste își motivează/ manipulează adepții pentru a obține acel tip de comportament care să-i conducă spre actul de suicid.

Experții americani din cadrul RAND Corporation au identificat principalele caracteristici ale unui posibil atacator sinucigaș cu bombă. Această listă ne conferă o bună imagine generală asupra profilului acestui tip de actor. Potrivit acestora, teroristul sinucigaș, indiferent de sex sau vârstă, se încadrează la una dintre extremele ierarhiei sociale (putând fi educat sau dimpotrivă, cu un statut socio-economic precar), având un profil psihic marcat de o mentalitate profund religioasă de tip radical, care îi conferă rațiunea necesară justificării gestului său extrem (dorește să-și asigure un loc în Rai pentru sine sau pentru familia sa – în cazul musulmanilor sau se consideră un salvator deoarece prin moartea sa războiul/restabilește dreptatea în urma unui act considerat injust). De asemenea, experții americani au completat și o listă a unor detalii care pot ajuta la observarea/identificarea unui terorist sinucigaș înainte de comiterea actului de violență: deși la prima vedere poate părea calm, devine brusc nervos atunci când se confruntă cu autoritățile; de obicei, ține prea strâns o sacoșă sau un pachet, în timp ce una dintre mâini este în interiorul hainei (pentru acționarea detonatorului); în cazul în care conduce o mașină,

aceasta are, de multe ori, însemne religioase sau radicale vizibile; posedă asupra sa hărți, desene ale zonei unde urmează să se producă atacul.

Operațiunile sinucigașe sau martiriul, în general, nu necesită expertiză tehnologică de niciun fel și sunt foarte potrivite și în cazul lipsei de tehnologie de vârf și/sau infrastructură – să ne amintim doar de cazul grupărilor islamiste din perioada de după 11 septembrie 2001. Islamiștii folosesc ideea de martiriu și în scopul îndoctrinării novicilor și creării unor mituri ce acreditează ideea că războiul împotriva SUA este unul eroic, similar cu lupta lui David împotriva lui Goliath.

Amenințarea și pericolul terorismului suicidar par a se accentua cu timpul, grupările teroriste punând un accent tot mai mare pe pregătirea și executarea de atacuri de acest gen. Istoria recentă ne oferă numeroase exemple: atacatorul sinucigaș care a distrus Ambasada SUA din Nairobi (1998), atacurile din Madrid (11 martie 2004), Londra (iulie 2005), Boston (aprilie 2013), Paris (noiembrie 2015), iar lista poate continua. Grupările teroriste utilizează atacatori sinucigași cu bombe la distanțe tot mai mari de teatrele de război, infiltrându-i în țările țintă și urmărind realizarea de atentate asupra unor personalități locale sau asupra unor

ÎN LOC DE CONCLUZII

elemente cheie de infrastructură critică, cu impact mare în rândul opiniei publice.

Orice strategie sau plan de măsuri contrateroriste trebuie să se concentreze în afara pilonilor de urmărire, răspuns, protecție și pe palierul de prevenire. Acest capitol este necesar să vizeze combaterea radicalizării și recrutării teroriștilor, prin identificarea și apoi demontarea metodelor, propagandei și instrumentelor folosite de grupările teroriste. Puterea unui mit este direct proporțională cu dorința noastră de a crede în el. Cu alte cuvinte, forța sa este dată de noi înșine. Așa cum spunea profesorul israelian, Ehud Sprinzak, o autoritate pe plan mondial privind studiile în domeniul terorismului: „*contrar*

creinței populare, atacatorii sinucigași cu bombă pot fi opriți, dar pentru a realiza acest lucru este imperativ ca autoritățile responsabile cu asigurarea securității să acorde o atenție sporită metodelor și motivațiilor acestora”.

O apărare eficientă împotriva terorismului de tip suicidar trebuie să fie flexibilă, într-o permanentă readaptare, dimensionată pe fazele atacului: planificare operațională, recunoaștere și

execuție. În acest context, planurile de impunere a legii, practicile, politicile și procedurile nu pot și nu trebuie să se limiteze doar pe experiențele anterioare, înregistrate în cadrul unor acțiuni de descurajare, prevenire sau ripostă la amenințări sau atacuri teroriste; acestea necesită adaptare la modelele/tipologiile de terorism actuale și trebuie, în permanență, să încerce să prefigureze noul *modus operandi* al noilor provocări.

BIBLIOGRAFIE

1. ÉTIENNE Bruno, *L'islamisme radical*, Paris, Hachette, 1987.
2. FERRACUTI Franco, "A Sociopsychiatric Interpretation of Terrorism", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, nr. 463, 1982.
3. FERRACUTI Franco și BRUNO Francesco, "Psychiatric Aspects of Terrorism in Italy", in Israel L. Barak-Glantz, Ronald C. Huff, *The Mad, the Bad and the Different: Essays in Honor of Simon Dinitz*, Lexington Books, 1981.
4. GANOR Boaz, "The First Iraqi Suicide Bombing: A Hint of Things To Come?", International Policy Institute for Counter-Terrorism, 2003; disponibil la adresa <http://www.ict.org.il/articles/artcledet.cfm?articleid/477>.
5. GUNARATNA Rohan, "Suicide Terrorism: a Global Threat", în *"Suicide Terrorism in Sri Lanka"*, IPCS Research Papers, no. 5, R.Ramasubramanian (August 2004).
6. HUBBARD G. David, *The Skyjacker. His Flights of Fantasy*, New York, MacMillan, 1971.
7. KEPEL Gilles, *Le Prophète et Pharaon. Les mouvements islamistes dans l'Égypte contemporaine*, Paris, La Découverte, 1984.
8. KURTH CRONIN Audrey, "Terrorists and Suicide Attacks", Congressional Research Service Report for Congress, Washington, D.C., 28 august 2003.
9. KURZ Anat (ed.), *Contemporary Trends in World Terrorism*, New York, Praeger, 1987.
10. MAXWELL Taylor și RYAN Helen, "Fanaticism, political suicide and terrorism", în *Terrorism*, vol. 11, nr.2, 1988.
11. SCHWEITZER Yoram, "Suicide terrorism: development and main characteristics", în *Countering Suicide Terrorism*, The International Institute for Counter-Terrorism, Herzliya, Israel, 2001.
12. RAUFER Xavier, *La Nébuleuse: Le Terrorisme du Moyen-Orient*, Paris, Fayard, 1987.
13. SALIB Emad, "Suicide terrorism: a case of *folie à plusieurs*?", în *British Journal of Psychiatry*, Cambridge University Press, nr. 182, 2003.
14. TAHERI Amir, *La Terreur sacrée*, Paris, Ed. Messinger, 1987.
15. ZEDALIS D. Debra, *Female suicide bombers*, University Press of the Pacific, 2004.
16. DCSINT Handbook nr.1.03, Suicide Bombing in the COE, I-3, august 2005.

- ¹ Boaz Ganor, "The First Iraqi Suicide Bombing: A Hint of Things To Come?", International Policy Institute for Counter-Terrorism, (30 martie 2003). Disponibil la adresa <http://www.ict.org.il/articles/artcledeet.cfm?articleid/477>.
- ² Schweitzer Yaram, "Suicide terrorism: development and main characteristics", în *Countering Suicide Terrorism*, The International Institute for Counter-Terrorism, Herzliya, Israel, , 2001, pag. 45.
- ³ Rohan Gunaratna, "Suicide Terrorism: a Global Threat", în *Suicide Terrorism in Sri Lanka*, IPCS Research Papers, no.5, R.Ramasubramanian (August 2004), p. 3.
- ⁴ Audrey Kurth Cronin, "Terrorists and Suicide Attacks", Congressional Research Service Report for Congress, Washington, D.C. , 28 august 2003, p. 3.
- ⁵ Emad Salib, "Suicide terrorism: a case of *folie à plusieurs*?", în *British Journal of Psychiatry*, Cambridge University Press, nr. 182, 2003, p. 475-476.
- ⁶ Audrey Kurth Cronin, op.cit., p. 3.
- ⁷ Debra D. Zedalis, "Female suicide bombers", la adresa <http://www.carlisle.army.mil/ssi>, iunie 2004, p.1.
- ⁸ Audrey Kurth Cronin, op. cit., p.5.
- ⁹ DCSINT Handbook No.1.03, Suicide Bombing in the COE, I-3, august 2005.
- ¹⁰ David G. Hubbard, *The Skyjacker. His flights of Fantasy*, New York, MacMillan, 1971.
- ¹¹ Franco Ferracuti, „A Sociopsychiatric Interpretation of Terrorism”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, nr. 463, 1982, p. 129-140.
- ¹² F.Ferracuti, F.Bruno, "Psychiatric Aspects of Terrorism in Italy", în Israel L. Barak-Glantz, Ronald C. Huff, *The Mad, the Bad and the Different: Essays in Honor of Simon Dinitz*, Lexington Books, 1981, p. 199-213.
- ¹³ Gilles Kepel, *Le Prophète et Pharaon. Les mouvements islamistes dans l’Egypte contemporaine*, Paris, La Découverte, 1984, p. 126.
- ¹⁴ Bruno Étienne, *L’islamisme radical*, Paris, Hachette, 1987, p. 202.
- ¹⁵ Exemple: Al-Baihaqi, Al Nawawi, Al-Hafez Bin Hajar, Ibn Khuwaiz Mindad etc.
- ¹⁶ AmirTaheri, *La Terreur sacrée*, Paris, Ed. Messinger, 1987, p. 48.
- ¹⁷ Citat de Xavier Raufer, *La Nébuleuse: Le Terrorisme du Moyen-Orient*, Paris, Fayard, 1987, p. 374.
- ¹⁸ „Oamenii cu șal” sunt Profetul, fiica sa Fatima, soțul acesteia, Ali, cei doi fii ai lor, Hassan și Hussein. Expresia face referire la tradiția potrivit căreia Profetul acoperea cu șalul său pe cei pe care îi iubea în mod deosebit.
- ¹⁹ Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, Editura Hasefer, București, 1997.

COLABORAREA SERVICIILOR DE INFORMAȚII ROMÂNE ȘI FRANCEZE ÎN DECENIUL PATRU INTERBELIC PENTRU CONTRACARAREA PERICOLULUI REVIZIONIST ÎN EUROPA

*Ioan-Codruț LUCINESCU**

Abstract

The 1930s world economic crisis was a decisive factor for the amplification of revisionist tendencies in Europe. The League of Nations, the organization that was supposed to ensure international peace and security, was going through a deep crisis, because the victorious powers in the First World War, France and Great Britain in particular, were unable to maintain the common front of democratic political regimes. In those difficult conditions, the task of the Romanian and French intelligence services became of utmost importance, and the collaboration between them aimed to inform the allied governments about the actions of the states whose strategic objective were to change the borders on the continent.

Keywords: *Secret Intelligence Service; Deuxième Bureau; NKVD; intelligence cooperation; secret agents; Soviet Union; espionage; national border.*

INTRODUCERE

În pofida politicii Parisului, care, începând cu mijlocul anilor '30 oscila când spre Uniunea Sovietică, când spre o înțelegere cu Germania și Italia și, ulterior, se „reîntorcea” la principalul său aliat, Imperiul Britanic, pe plan militar și informativ colaborarea româno-franceză a continuat, deși nu cu aceeași intensitate ca în deceniul precedent. Pericolul comunist era atent monitorizat atât de sistemul de securitate francez, cât și de cel românesc, schimbul de informații și analize de intelligence urmărind cunoașterea schimbărilor

survenite în obiectivele de politică externă ale Moscovei pe scena europeană și internațională, mai ales în contextul în care Uniunea Sovietică, după ce devenise membră a Societății Națiunilor (1934), încheia tratate politice, economice și de asistență militară cu diverse state europene, inclusiv cu Franța. Dar această dorință a URSS de a fi considerată un partener de încredere nu a condus, vreun moment, la renunțarea la politica sa revizionistă; dimpotrivă, Moscova urmărea întărirea Internaționalei Comuniste în Europa, cu precădere în Peninsula Balcanică și în cea Iberică, unde existau premise favorabile.

* *Expert în studii privind istoria serviciilor de informații.*

COLABORAREA INFORMATIVĂ ÎNTRE SERVICIILE SECRETE ROMÂNE ȘI FRANCEZE ÎN ANII 30

Datorită intereselor româno-franceze strategice convergente, era vitală colaborarea în vederea identificării și anihilării rețelelor informative ale serviciilor secrete sovietice în Franța și pe continent, orice acțiune de subminare a determinării Parisului în prezervarea păcii fiind considerată, la București, drept un atac direct asupra securității naționale a României.

Într-o notă din 16 martie 1937, pe baza informațiilor furnizate atât de Siguranța franceză, cât și a celor obținute prin intermediul propriei agenturi externe (Secția I), Serviciul Secret de Informații (SSI) informa decidenții de la București despre schimbările survenite în activitatea spionajului sovietic în Franța. Astfel, rezidentul principal al agenturii sovietice care activa în cadrul ambasadei de la Paris era numitul Biriukov, un activist cu veche experiență în spionarea statelor capitaliste, despre care se știa că a călătorit mult în spațiul balcanic, trecând inclusiv prin România, sub acoperirea statutului său diplomatic. Obiectivul acestuia era acela de a organiza, la Paris, folosind importante resurse financiare, o rețea informativă de influențare a deciziilor politice la nivel înalt, evident în favoarea apropierii Franței de URSS. Operațiunea era disimulată sub forma legăturilor cu caracter cultural și economic, care intrau, conform uzanțelor, în atribuțiile consulului general, funcție deținută de Biriukov¹.

Raportul menționa, în continuare, că Biriukov gestiona și activitatea rețelelor informative din Paris ale Direcției Generale a Siguranței statului sovietic, agenții acestora infiltrându-se masiv în organizațiile anticomuniste ale emigrației ruse („albe”) din Franța. Noul rezident al secției de contrainformații era identificat în persoana lui Vinogradov² (acesta activase, în 1935, și în cadrul ambasadei sovietice de la București), care deținea, oficial, funcția de adjunct al consulului general sovietic în Franța.

Mobilitatea deosebită a agenților sovietici, care acționau, în funcție de interesele Moscovei

în statele europene, sub diverse acoperiri (de cele mai multe ori utilizând acte falsificate), necesita o monitorizare permanentă; de aici și nevoia unui schimb continuu de informații între serviciile secrete române și cele aparținând aliaților tradiționali, precum Franța, Polonia, Cehoslovacia, Marea Britanie, Iugoslavia etc.

Serviciul Secret de Informații a realizat, în primăvara anului 1938, o centralizare a agenților serviciilor secrete sovietice, cunoscuți de organele române de urmărire, care, direct sau indirect, au derulat acțiuni împotriva României. Fișele SSI menționau sute de agenți care urmăreau „să aprindă flacăra revoluției proletare” în întreaga Europă capitalistă, aceștia acționând din România și Peninsula Balcanică până în Spania, Franța și Marea Britanie.

Abbiate Roland - Jacques - Claude.

(fotografie din 1926).

Foto 1: Abbiate Roland-Jacques-Claude³

Pentru a înțelege mai bine modul în care erau colectate și înregistrate datele despre informatorii sovietici, vom prezenta, mai în detaliu, descrierea a doi dintre agenții NKVD care au acționat și pe teritoriul francez, informațiile despre aceștia fiind transmise și către Deuxième Bureau, alături de fotografiile aferente. Este vorba despre Abbiate Roland-Jacques-Claude (foto 1), despre care se menționa că deținea pașapoarte false și pe numele Rossi Francois și Smith Holand, născut la 15 august 1906 la Londra, condamnat în 1926, în Statele Unite, la 2 ani pentru înșelăciune și trafic de aur. Ulterior, la ordinul Moscovei, făcuse parte din operațiunea NKVD derulată în Elveția, la Laussane (4 septembrie 1937), de asasinare a unui ofițer NKVD, Ignace Reiss, care se refugiasse cu două luni înainte în Elveția

(ignorase ordinul de revenire la Moscova, pentru a nu cădea victima epurărilor declanșate în Uniunea Sovietică). Tranzitase pentru această misiune și teritoriul francez, fără însă să fie reținut de autorități. În 1938 serviciile de informații române i-au pierdut urma, bănuind că se afla în URSS. Fișa sa mai menționa că are o alură zveltă, aproximativ 1,70 m, poartă ochelari negri pentru a-și masca infirmitatea (își pierduse ochiul stâng) și că vorbește limbile franceză, germană, engleză, italiană și rusă, putându-se, astfel, infiltra cu ușurință în cercurile exilaților ruși anticomuniști din vestul Europei. Poza din registrul Serviciului Secret era mai veche (1926), dinaintea de accidentul (sau acțiunea secretă/ nu se prezentau detalii) în care își pierduse un ochi⁴.

Foto 2: Nalpanis Anatoli, conspirativ "François"⁵

Un alt agent NKVD cu o vastă experiență în acțiuni secrete, care acționase pe teritoriul României și se aflase timp de mai mulți ani în legătură directă cu agenți din Franța, Turcia și Grecia, era Nalpanis Anatoli, zis François (foto 2). Fișa Serviciului Secret menționa că fusese, timp de trei ani (iunie 1930-august 1933), rezidentul GPU (precursorul NKVD) pentru România,

locuind în București, pe strada Plantelor nr. 82. Se stabilise, ulterior, că în acea perioadă avusese o bogată corespondență secretă cu rețele sovietice din Franța și Turcia, aceasta fiind scrisă cu cerneală simpatică. A putut domicilia în capitală deoarece posedea un pașaport grec (legal), având astfel și libertate de mișcare. A părăsit urgent România, la 12 august 1933, deoarece fusese avertizat (fișa nu menționează de către cine) că va fi arestat. I se pierde urma, nemaifiind semnalat de atunci de autoritățile române. Dar acest lucru nu însemna că nu desfășura în continuare alte operațiuni în Europa, datorită vastelor posibilități ale sovieticilor de a obține chiar și acte legale în multe state europene (pe lângă falsificările de bună calitate pe care le produceau).

În foto 3 prezentăm o pagină dactilografiată din dosarul cu cei peste 600 de agenți ai NKVD care au acționat, în principal în perioada 1930 – 1937, pe teritoriul României sau au avut legături cu operațiuni secrete desfășurate de sovietici în țara noastră și în Europa, inclusiv în Franța.

În octombrie 1939, pe filiera Deuxième Bureau, care primise rapoarte prin intermediul atașatului militar al Franței la Moscova, Serviciul Secret a avut confirmarea veridicității informațiilor obținute cu ajutorul propriei agenturi externe, despre concentrarea de către Moscova a trei grupuri de armată în apropierea frontierei româno-sovietice: primul la nord de Cernăuți, al doilea, cu 6 divizii și alte unități, la 140 km est de același oraș, și al treilea de-a lungul căii ferate Tiraspol-Odesa⁶. Se prefigura, așadar, stabilirea unui dispozitiv ofensiv menit să invadeze teritoriul românesc, la momentul oportun.

Gravitatea situației era confirmată și pe canale diplomatice, oficialii sovietici exprimându-și intențiile agresive la adresa României chiar și în întâlniri oficiale. La 3 noiembrie 1939, însărcinatul român cu afaceri la Riga, Grigore Niculescu-Buzești, comunica la București informații de ultimă oră obținute din Letonia: „În timpul negocierilor pentru tratatul militar rusoleton, șeful delegației sovietice, vice-comisarul pentru marina de război, Isakoff, i-a spus șefului

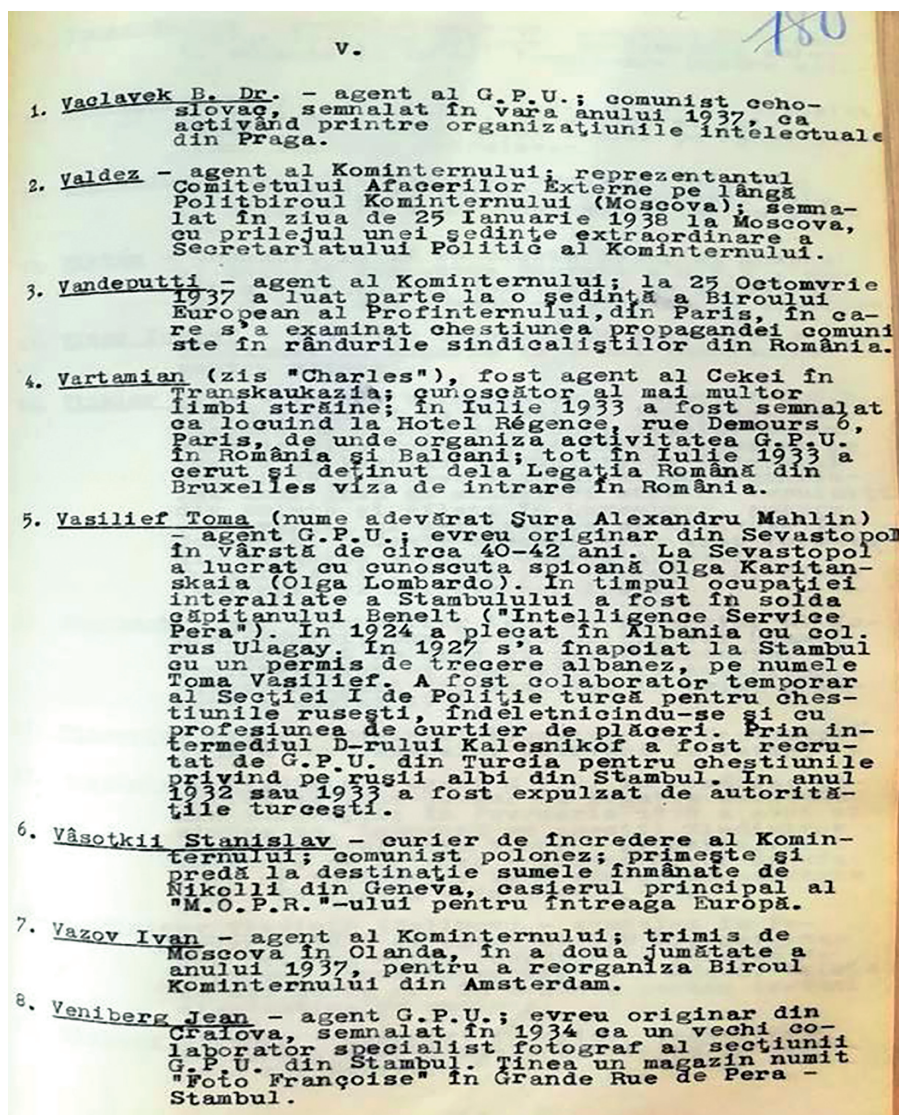

Foto 3: Pagină dactilografiată cu numele unor agenți NKVD care acționau în Europa⁷

Statului Major al armatei letone că, la terminarea negocierilor cu Finlanda, se va produce o acțiune sovietică în contra Basarabiei și că, în acest scop, se găsesc deja importante contingente concentrate în zonele militare Harkov și Odessa”⁸.

„Negocierile” cu Finlanda au însemnat atacarea acesteia de către Uniunea Sovietică, la 30 noiembrie 1939; însă, planurile Moscovei, care preconizaseră ocuparea teritoriului finlandez într-o săptămână și ceva, au fost date total peste cap atât de rezistența înverșunată întâmpinată, cât și de slăbirea Armatei Roșii ca urmare a represiunilor („Marea Epurare”) la care fusese supusă de către Stalin (1937-1939). Prelungirea războiului sovieto-finlandez până în martie 1940 a condus la revizuirea radicală a scenariilor legate de ocuparea Basarabiei.

În același timp, documentele de arhivă consemnează interesul României și Franței și pentru situația Ungariei horthiste, subliniind totodată și diminuarea promptitudinii Parisului (începând cu mijlocul anilor '30) în a prezenta public și a impune sancțiuni Budapestei pentru remilitarizare și promovarea ideilor revizioniste. Pe filiera serviciilor franceze au parvenit informații militare importante pentru Marele Stat Major român, care, astfel, a avut posibilitatea de a verifica, dintr-o sursă externă, informațiile culese cu ajutorul propriilor rețele. Un exemplu în acest sens este situația din noiembrie 1935, de la Paris, când, prin intermediul atașatului militar acreditat în Franța, conducerea armatei române era informată că vizita mult comentată în mediile diplomatice a primului ministru ungar, generalul

Gömbös, la Berlin, la invitația cancelarului Hitler, a depășit cadrul unui simplu schimb de opinii politice, având și o evidentă componentă secretă, militară. Se avea în vedere consolidarea colaborării între armatele celor două state, prin transferul de armament german, din rezervele proprii, către unități ungare; dar, mai important, se puneau bazele unei colaborări aprofundate în domeniul aviației militare⁹, inclusiv prin transferul unor echipe de specialiști germani în Ungaria, pentru a asigura suport tehnic în vederea creării unei rețele de aerodromuri militare și pentru instruirea militarilor unguri în ceea ce privește întreținerea avioanelor ce urmau să fie comandate uzinelor Junkers.

De asemenea, pe filieră franceză vine și confirmarea informațiilor obținute de Serviciul Secret, prin propria rețea informativă, și anume că, în ianuarie 1936, Ungaria comandase uzinelor germane „50 care de luptă grele, 50 care de luptă ușoare, 1000 mitraliere, 200 avioane, 150 tunuri calibru mare”, întreaga comandă urmând a fi „livrată în 3 ani”¹⁰. Se confirma, astfel, pregătirea militară a Ungariei pentru momentul favorabil în care pretențiile revizioniste ar fi putut fi formulate, oficial.

În luna decembrie 1939, Legația de la Berna, informată de diplomați francezi (aceștia fiind, la rândul lor, informați de serviciile secrete franceze), transmitea către centrala de la București detalii semnificative despre înțelegerile de ultim moment germano-maghiare, referitoare inclusiv la România. Astfel, în schimbul unor garanții de securitate oferite de Moscova (la sugestia Berlinului), Ungaria urma să permită trecerea trupelor germane pe teritoriul său în eventualitatea unei acțiuni militare-fulger împotriva României, acțiune menită să securizeze zona petroliferă Valea Prahovei, sursă vitală de aprovizionare pentru Germania. Berlinul urma să sprijine, în plus, și pretențiile teritoriale ale

Budapestei față de țara noastră. Raportul evidenția și faptul că se luaseră primele măsuri pentru o posibilă viitoare cooperare militară germano-sovietică în estul Europei, inclusiv furnizarea de asistență de specialitate germană (artilerie antiaeriană și instructori) pentru securizarea resurselor petroliere din zona Maikop-Baku, în eventualitatea unei operațiuni aeriene britanice de bombardare a acesteia¹¹.

CONCLUZIE

Criza economico-financiară mondială a marcat profund începutul deceniului patru interbelic. Ascensiunea național-socialismului în Germania a readus în prim-plan „pericolul german”, determinând Parisul să își modifice, în bună măsură, și prioritățile în domeniul activității de informații interne și externe. Revizionismul lua o amploare extrem de periculoasă pentru securitatea continentului, pe fondul lipsei de coeziune a alianței franco-britanice, din cauza unor interese strategice ale celor două mari puteri de multe ori dificil de armonizat.

Colaborarea în domeniul informațiilor între serviciile de informații franceze și române a continuat în acei ani, deși apăruseră sincope. Dacă, pentru România, URSS devenise un pericol iminent la adresa securității naționale, nu același lucru era valabil pentru Franța; compromisurile față de pretențiile revizioniste ale Moscovei se înmulțiseră în diverse cancelarii occidentale, Parisul exercitând presiuni politice serioase asupra aliaților regionali pentru a ajunge la o înțelegere cu Moscova.

Însă, în continuare, exista un flux informativ solid și se desfășurau operațiuni secrete pe multiple planuri ale serviciilor de informații române, franceze, cehoslovace și iugoslave, care colaborau în diverse formate pentru menținerea raporturilor regionale de putere în favoarea regimurilor politice democratice.

BIBLIOGRAFIE

Arhive

Arhivele Naționale ale României

Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe

Studii, articole, lucrări generale și de specialitate

1. *Le contre-espionnage entre 1936-1940*, Anciens des Services Spéciaux de la Défense Nationale

(France), <http://www.aassdn.org/xlda10091.htm>.

2. BOYCE Robert (ed.), *French foreign and defence policy, 1918-1940*, Taylor&Francis e-Library, 2005.

3. PINTILIE Florin, *Serviciul Special de Informații din România 1939-1947*, Editura ANI, București, 2003.

4. TRONCOTĂ Cristian, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura ELION, București, 2004.

5. TRONCOTĂ Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.

¹ Arhivele Naționale ale României (ANR), Fond *PCM-SSI*, Dosar nr. 36/1936, file 135-136.

² A se vedea, pe larg, activitatea lui Boris Vinogradov ca ofițer NKVD, la adresa https://spartacus-educational.com/Boris_Vinogradov.htm

³ ANR, Fond *PCM-SSI*, Dosar nr. 31/1935, fila 111.

⁴ Sursa: ANR, Fond *PCM-SSI*, Dosar nr. 31/1935, fila 110.

⁵ Sursa: ANR, Fond *PCM-SSI*, Dosar nr. 31/1935, fila 156.

⁶ Sursa: ANR, Fond *PCM-SSI*, Dosar nr. 31/1935, fila 180.

⁷ Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura ELION, București, 2004, p. 168.

⁸ *Ibidem*, p. 172.

⁹ Arhiva Diplomatică a MAE, Fond *România*, Dosar nr. 71/1935-1936, volum 62, fila 256.

¹⁰ *Ibidem*, fila 330.

¹¹ Arhiva Diplomatică a MAE, Fond *România*, Dosar nr. 71/1939-1940, volum 63, file 291-292.

FOOD FOR THOUGHT

Secțiunea #foodforthought cuprinde o selecție de resurse bibliografice (documente oficiale, cărți și rapoarte), publicate în ultima perioadă, cu impact semnificativ asupra domeniului studiilor de securitate și informații.

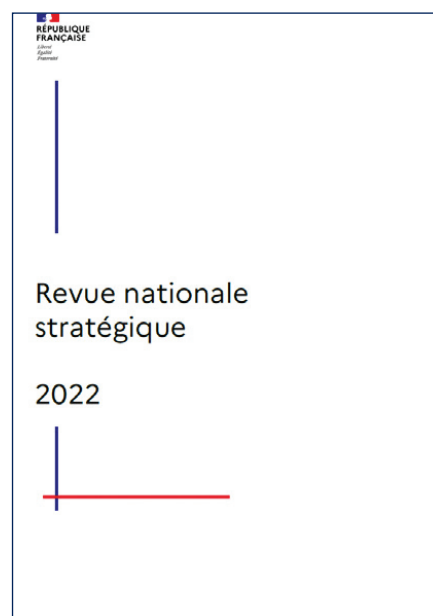
Vasile CREȚU

DOCUMENTE OFICIALE

Franța și noua strategie de securitate națională

Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale, “Revue nationale stratégique”, 07.11.2022. Disponibil online la <http://www.sgdsn.gouv.fr/uploads/2022/11/revue-nationale-strategique-07112022.pdf>

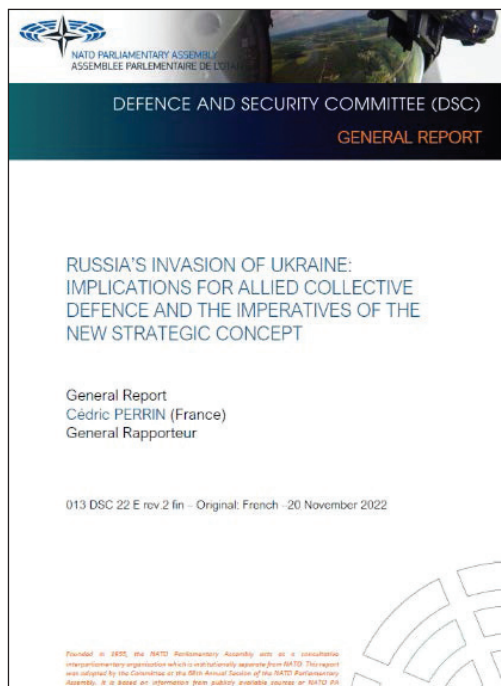
Noua strategie de securitate națională a Franței (Revue nationale stratégique), adoptată la jumătate de an după re alegerea președintelui Emmanuel Macron, creionează direcția strategică pentru atingerea unui obiectiv mareț, dar realizabil, în perspectiva anului 2030: Franța ca putere echilibrată, unită, influentă la nivel global, forță motrice a autonomiei europene și stat care își asumă responsabilitățile de apărare a multilateralismului. Într-o lume marcată de tranziția de la competiție la confruntare strategică, Strategia stabilește zece obiective: (1) descurajarea nucleară, credibilă și robustă; (2) Franța unită și rezilientă; (3) o economie care să contribuie la efortul apărării naționale; (4) reziliență cibernetică de prim rang; (5) Franța – un aliat exemplar în regiunea nord-atlantică; (6) Franța – forța motrice a autonomiei strategice europene; (7) Franța – un partener de încredere și furnizor credibil de securitate; (8) autonomie de evaluare și suveranitate decizională; (9) capacitatea de a se apăra și de a acționa în domeniul hibride; (10) libertatea de acțiune și capacitatea de a desfășura operațiuni militare, inclusiv operațiuni de mare intensitate în toate domeniile.

Viziunea Adunării Parlamentare a NATO asupra consecințelor războiului din Ucraina

NATO Parliamentary Assembly – Defence and Security Committee. “Russia’s invasion of Ukraine: Implications for allied collective defence and the imperatives of the new Strategic Concept.” 20.11.2022. Disponibil online la <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-01/013%20DSC%2022%20E%20rev.%20%20fin%20-%20RUSSIA%27S%20INVASION%20OF%20UKRAINE%20-%20PERRIN%20REPORT%20FINAL.pdf>

Raportul Adunării Parlamentare a NATO, for cu rol strict consultativ, separat de arhitectura instituțională a organizației, dar care contribuie la promovarea și implementarea politicilor aliate în statele membre, evidențiază evoluțiile majore pe dimensiunea apărării colective, cu un accent deosebit asupra procesului de adaptare și de răspuns față de invazia rusă a Ucrainei. Suplimentar, raportul prezintă o gamă semnificativă de acțiuni care trebuie implementate, având la bază mandatul politic solid oferit de noul Concept Strategic. Printre acestea se numără: implementarea rapidă a tuturor deciziilor luate la Summit-ul de la Madrid, consolidarea prezenței aliate pe flancul estic, implementarea planurilor naționale pentru întărirea rezilienței, concentrarea eforturilor în scopul inovației în domeniul apărării etc.

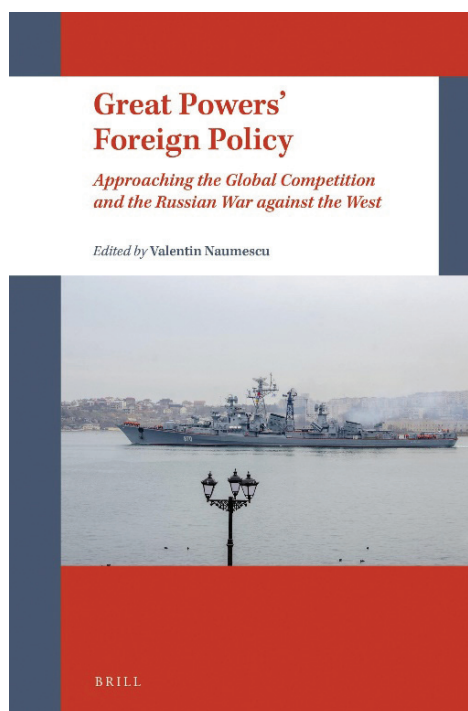

CĂRȚI

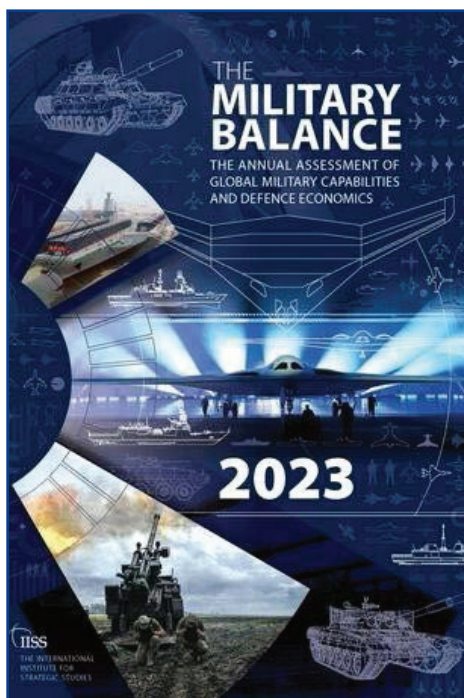
Politica externă a marilor puteri – o viziune a cercetătorilor români din domeniul relațiilor internaționale

Valentin NAUMESCU (ed.), *Great Powers' Foreign Policy: Approaching the Global Competition and the Russian War against the West*, Leiden, Boston: Brill, 2023

Volumul *Politica Externă a Marilor Puteri*, editat de Valentin Naumescu, reprezintă o importantă contribuție românească la dezbateră momentului din relațiile internaționale: competiția dintre marile puteri, cu un focus extins asupra statelor care au influență globală. Lentilele analitice ale celor 15 cercetători abordează, astfel, obiectivele și acțiunile de la nivel internațional ale SUA, UE, Chinei, Rusiei, Germaniei, Franței, Marii Britanii, Japoniei, Indiei, Braziliei și Israelului, oferind atât un ghid de descifrare a evoluțiilor din domeniu, cât și o nouă agendă de cercetare, derivată din concluziile fiecărui capitol în parte.

RAPOARTE, STUDII

Military Balance 2023

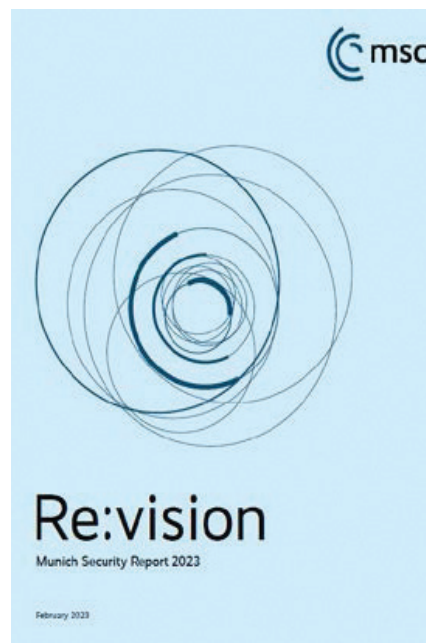
The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2023: The annual assessment of global military capabilities and defence economics*, Routledge, 2023.

Publicat anual din 1959, raportul *The Military Balance* este considerat un reper bibliografic major în studiul relațiilor internaționale. Ediția din 2023 oferă o evaluare a forțelor armate și înzestrării acestora din 173 de țări, precum și analize referitoare la problematicile importante, în funcție de fiecare regiune în parte. Suplimentar, în acest volum, experții IISS se concentrează asupra invaziei Ucrainei de către Rusia, lecțiile apărute din conflict și consecințele pentru securitatea globală. Una dintre aceste lecții este că specialiștii în apărare și informații trebuie să își concentreze efortul pe metodologiile importante pentru evaluarea capacităților militare și, în acest caz, să revizuiască modul în care evaluează Forțele Armate ale Rusiei.

Conferința de Securitate de la Munchen: „Re:vision”

Munich Security Conference, ”Re:vision. Munich Security Report”, februarie 2023. Disponibil la https://d3mbhodo116ikf.cloudfront.net/2023/Munich%20Security%20Report%202023/MunichSecurityReport2023_Re_vision.pdf

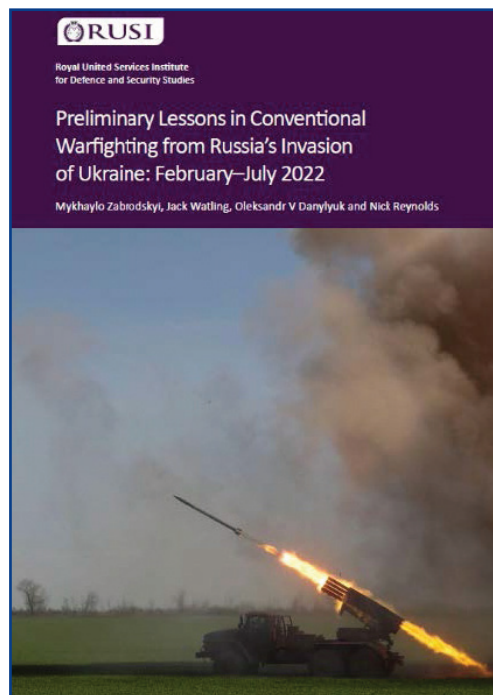
Conferința de Securitate de la Munchen dă tonul, în fiecare an, dezbaterilor care domină agenda relațiilor internaționale atât prin raportul publicat cu acest prilej, cât și prin viziunile exprimate de participanții la eveniment. Ediția din 2023 a raportului stabilește că invazia Ucrainei reprezintă „o realitate brutală și mortală” a confruntării privind modelarea sistemului internațional. În același context al competiției sistemice, raportul analizează efectele asupra drepturilor omului, infrastructurii globale, cooperării, securității energetice, precum și a celei nucleare, argumentând că pentru a apăra ordinea liberală bazată pe reguli, este necesară nu doar o politică de statu-quo, ci o reformă/viziune nouă (re:vision).

Lecții preliminare din războiul convențional dintre F.Rusă și Ucraina

Mykhaylo ZABRODSKYI et al., "Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February-July 2022", *Royal United Services Institute for Defence and Security Studies/RUSI*. 30.11.2022. Disponibil online la <https://static.rusi.org/359-SR-Ukraine-Preliminary-Lessons-Feb-July-2022-web-final.pdf>

Raportul, elaborat în cooperare de doi oficiali ucraineni și doi cercetători RUSI, în baza unor date operaționale ale Statului Major General ucrainean (nepublice), schițează lecțiile cheie ale războiului convențional, evidențiind punctele tari și slabe ale Ucrainei, precum și necesitatea continuării sprijinului occidental. Raportul este structurat în cinci părți: (1) planurile de invazie ale Rusiei; (2) capacitățile și estimările Ucrainei la începutul conflictului; (3) analiza primelor trei faze ale războiului (februarie-iulie 2022); (4) observații privind performanțele Forțelor Armate ruse; (5) lecții învățate pentru Forțele Armate britanice.

Regândirea politicii de securitate și apărare a UE

Serena GIUSTI și Giovanni GREVI (eds.), "Facing War: Rethinking Europe's Security and Defence". *Instituto per gli studi di politica internazionale/ISPI*, 2022. Disponibil online la <https://www.ispionline.it/en/publication/facing-war-rethinking-europes-security-and-defence-36652#download>

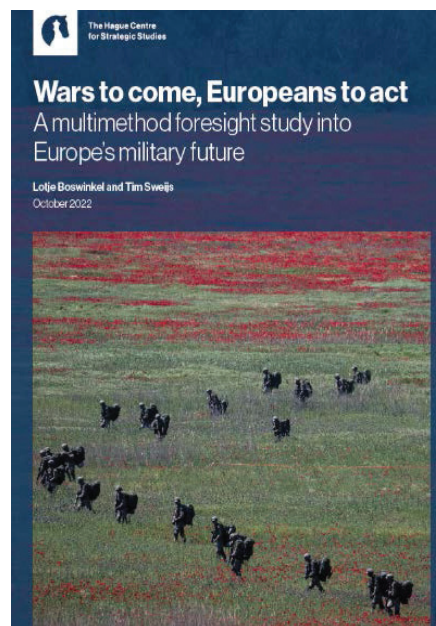
Privind războiul ruso-ucrainean ca un punct de cotitură geopolitică, raportul, elaborat de ISPI și finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Italiei, analizează implicațiile asupra politicii de securitate și apărare a UE, fiind subliniată necesitatea regândirii acesteia. Autorii consideră că elementele cheie pentru viitorul politicii în acest domeniu sunt dezvoltarea comună a capacităților, cooperarea cu NATO, precum și strategia în domeniul spațial. Momentul adevărului pentru credibilitatea UE ca actor în domeniu este reprezentat de implementarea prevederilor Busolei Strategice, ca indicator minimal al faptului că statele europene nu și-au schimbat doar retorica, ci și acțiunile din această sferă.

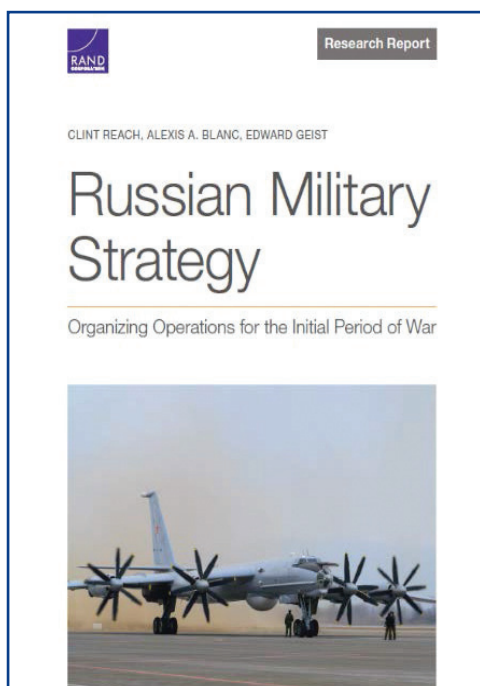
Viitorul intervențiilor militare ale Europei

Lotje BOSWINKEL și Tim SWEJIS, "Wars to come, Europeans to act: A multidimensional foresight study into Europe's military future.", *The Hague Centre for Strategic Studies*, Octombrie 2022. Disponibil online la <https://hcsc.nl/wp-content/uploads/2022/10/Wars-to-come-Europeans-to-act-full-report-HCSS-2022-V2.pdf>

Din perspectiva autorilor, războiul din Ucraina este „o deșteptare strategică” pentru statele europene, conducând la creșterea bugetelor și rezevoltarea structurilor de apărare. Pornind de la premisa că Europa trebuie să-și asume un rol crescut în menținerea păcii și a stabilității în regiune și în vecinătate, care implică și acțiuni militare, studiul are la bază un sondaj în rândul experților în domeniu și are drept obiectiv identificarea locului unde este cel mai probabil să apară conflicte armate și instabilitate în următorul deceniu și cum vor fi afectate interesele europene. În context, autorii dezvoltă un set de opt recomandări strategice, ideea de bază fiind necesitatea coordonării între NATO și UE și o diviziune clară a sarcinilor.

Strategia militară rusă – planificarea operațiilor militare

Clint REACH, Alexis A. BLANC și Edward GEIST, “Russian Military Strategy: Organizing Operations for the Initial Period of War”, *RAND Corporation*, 2022. Disponibil online la https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1233-1.html

Raportul RAND, chiar dacă se bazează pe o cercetare realizată în anul 2021, înaintea izbucnirii războiului din Ucraina, analizează strategia militară rusă, concentrându-se asupra modului în care Forțele Armate ruse planifică etapele inițiale ale unui conflict. În perspectiva unui ipotetic război cu NATO, planificarea operațională a Rusiei pentru perioada inițială este orientată spre preempțiune și distrugere, cu forțe predefinite, având ca argument un set de ipoteze despre acțiunile Alianței, cea mai importantă fiind că organizația este în plin proces de a mobiliza a forțelor pentru a lansa un atac împotriva Rusiei.